

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

กฤตกรณ์ บัวพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2559

Legal Measures for Rights and Liberty Protection of The Drug Addics

Kritkorn Baoupol

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Bhanomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2016

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด
ชื่อผู้เขียน	กฤตกรณ์ บัวพล
อาจารย์ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะได้รับความคุ้มครองโดยเสมอภาคกัน การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยได้ศึกษาตั้งแต่แนวความคิดและทฤษฎี ตลอดจนการแก้ไขปัญหาเสพติดทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมไปถึงการใช้มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ส่งผลให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ดังข้างต้น

จากการศึกษาพบว่า การแพร่ระบาดของยาเสพติดในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้น จึงต้องมีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด กฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล ย่อมเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางหนึ่งอันเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง กระทำได้ โดยอำนาจดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กรอบของสิทธิและเสรีภาพของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ย่อมกระทบต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด หรือไม่สอดคล้องกับหลักของกฎหมาย ตามแนวความคิดหลักที่ว่าผู้ติดยาเสพติดถือได้ว่าเป็น “ผู้ป่วย” ผู้ติดยาเสพติดมิใช่เป็นผู้กระทำความผิดร้ายแรงแต่อย่างใด สมควรที่จะได้รับการบำบัดรักษาให้ถูกวิธีมากกว่าการลงโทษ สำหรับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ในต่างประเทศ เกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สมาพันธรัฐมาเลเซีย หรือสาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นการกระทำโดยอำนาจตุลาการ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญรับรองไว้

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจุบันในประเทศไทยได้มีการบัญญัติกฎหมายดังกล่าวบังคับใช้การบังคับบำบัดรักษาโดยฝ่ายปกครอง เช่น คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพ

ผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 หรือให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 หรือให้อำนาจเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 ย่อมถือว่าเป็นการขัดหรือแย้ง มิได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติรับรองกำหนดไว้ จึงควรมีการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยให้เป็นอำนาจฝ่ายตุลาการ รวมถึงเพื่อให้สอดคล้องในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

Thesis Title	Legal Measures for Rights and Liberty Protection of The Drug Addicts.
Author	Kritkorn Baoupol
Thesis Advisor	Professor Dr.Phaisith Pipatanakul
Department	Law
Academic Year	2016

ABSTRACT

This thesis is studied whose objectives are the guideline of ideas and theory to protect the Addict's Rights and Liberty under the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E.2560 that there are sections for citizens'Rights and Liberty Protection with equity.To limit citizens' Rights and Liberty is prohibited,but the extraordinary lawful sections from the studies of ideas and theory to solve Domestic and International Drugs Problems which covers the lawful measurement of the Addict's treatment and reinforcement and it impacts to citizens'Rights and Liberty whom are protected under the Constitution of the Kingdom of Thailand , B.E. 2560

The findings show that Drugs'expansion is currently increased so the Lawful Measurement of the Addict's Rights and Liberty is approved of theirs.The Measurement is the Addict's treatment without Jurisdiction's investigation which limit citizens'Rights and Liberty whose process is against with the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 however,the lawful measurement is processed by the officials'authority with the authorized lawful framework of Rights and Liberty so it may impact to the Addict's reinforcement and it does not match with the Principles of Laws.The Guideline of Ideas with the Addict is 'Patients'that they are not the criminal so they should be sent for treatment and punishment is prohibited;however,the International Lawful Measurement of the Addict's Rights and Liberty is sentenced by Judges such as The United States of America, The Federal Republic of Germany, The Federal States of Malaysia or The Republic of Singapore which it protects Citizens'Rights and Liberty under the Constitution Law's Protection.

So I want to show my findings that Thailand has the Lawful Measurement for treatment by the officials such as The Addict's Reinforcement Committee under the Addict's Reinforcement Act, B.E.2545 or the Authority of the Minister of Public Health based from The Drugs Act, B.E.2522 or the Food and Drugs Administration's secretary based on The Mental

and Nervous Chemicals Act ,B.E.2518 which it is against with the Constitutional Law's Attention so the Acts should be improved by the Jurisdiction's authority in order to match with the Addict's Rights and Liberty Protection and with the Genuine Lawful Attention.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล เป็นอย่างสูงที่สละเวลาอันมีค่าที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ตลอดจนได้ให้คำแนะนำ ข้อคิดอันเป็นประโยชน์ในและติดตามความคืบหน้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ตลอดมา จนกระทั่งสำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์เป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ ซึ่งได้ให้ความกรุณา รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สรรพร ธนโชติโกคิน ที่ได้ให้ความกรุณา รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเขียนวิทยานิพนธ์ รวมถึงได้รับความกรุณาจากอาจารย์ ดร.รังสิกร อุปพงษ์ ตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองกลาง ที่ได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งได้ให้คำแนะนำทางด้านกฎหมาย มหาชนในการเขียนวิทยานิพนธ์ และที่สำคัญอาจารย์ จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่ให้คำแนะนำและเป็น ที่ปรึกษาตลอดมาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงไม่สมบูรณ์หากปราศจากทุกท่านทั้งหมดที่ได้กล่าวมา โดยได้ สละเวลาอันมีค่า ยิ่งพร้อมทั้งให้คำแนะนำและเพิ่มเติมข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยจนกระทั่ง สำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา คุณพ่ออมร บัวพล คุณแม่อรุณ บัวพลและ ครอบครัว อาจารย์ศศิพันธุ์ ศุภมนตรี บัวพล ภริยา และคุณพ่อ รองศาสตราจารย์ศิริศักดิ์ ศุภมนตรี คุณแม่สายพิณ ศุภมนตรี พร้อมครอบครัวศุภมนตรี ที่ได้ให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจเสมอมา ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมทั้งขอบคุณเพื่อนนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดผลดีต่อการศึกษาวินิจฉัยคดี ขอมอบคุณงามความดี ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้แก่บิดา มารดา ครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ ผู้วิจัย หากเกิดความผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

กฤตกรณ์ บัวพล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๙
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.4 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	7
2. ทฤษฎีหลักการพื้นฐานและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ.....	8
2.1 ทฤษฎีและแนวคิดในการรับรองสิทธิและเสรีภาพ	8
2.2 หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.....	17
2.3 แนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ	24
2.4 แนวความคิดตามหลักสำนักอาชญาวิทยา (Criminology)	35
2.5 แนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา (Diversion)	37
3. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด.....	41
3.1 มาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตาม กฎหมายระหว่างประเทศ	41
3.2 การบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายต่างประเทศ	48
3.3 ลักษณะการบังคับบำบัดรักษา	63
3.4 มาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบำบัดรักษา ยาเสพติด	71

สารบัญ (ต่อ)

	บทที่ หน้า
4. ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด	104
4.1 วิเคราะห์การบังคับบำบัดรักษา	104
4.2 มาตรการที่นำมาแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดรักษา	118
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	125
5.1 บทสรุป	125
5.2 ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	129
ประวัติผู้เขียน	135

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหายาเสพติดเป็นสิ่งที่ร้ายแรงสร้างผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสพยาเสพติด เนื่องจากทำลายสุขภาพ อนามัยของผู้ใช้หรือผู้เสพยาให้เกิดความเสื่อมโทรมและอ่อนแอลง และส่งผลให้ผู้ติดยาเสพติดต้องสูญเสียทรัพย์สิน และเป็นบ่อเกิดแห่งอาชญากรรมอื่นของสังคมที่สำคัญซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเพื่อนำไปประกอบอาชญากรรมยาเสพติดอีกด้วย¹

การแพร่ระบาดของยาเสพติดในประเทศไทยได้ขยายไปสู่วงกว้างและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากการปราบปรามที่เข้มงวดกวดขันของภาครัฐ ทำให้รูปแบบของยาเสพติดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เอื้ออำนวยต่อการลักลอบผลิต และจำหน่าย ให้กระทำได้ง่ายประกอบกับวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การคมนาคมที่มีประสิทธิภาพสูงและเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มุ่งเน้นการทำเงินกำไรโดยไม่คำนึงว่าผู้ใช้หรือผู้เสพยาจะเป็นชนกลุ่มใดของสังคม ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากแนวโน้มของผู้ติดยาเสพติดในกลุ่มแอมเฟตามีนที่มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยแพร่ระบาดไปยังชุมชนโรงเรียน สถานศึกษา หรือสถานประกอบการต่างๆ

ปัจจัยที่สนับสนุนการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือผู้ติดยาเสพติดซึ่งอาจมีสาเหตุของการติดยาเสพติดจากสาเหตุภายในหรือสาเหตุภายนอกของผู้ติดยาเสพติดเอง โดยสาเหตุภายในอาจได้แก่ความจำเป็นทางร่างกาย² ความเชื่อถืออย่างอย่งผิดๆ ความอยากรู้ อยากลอง และอยากสนุก ความคึกคะนอง เป็นต้น

¹ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, “ปัญหาสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542). น. 1.

² ไชยยศ เหมะรัชตะ, ปัญหาเสพติด: การศึกษาและวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), น.28.

สำหรับสาเหตุภายนอกอาจได้แก่ ปัญหาทางเงื่อนไขของสังคม สภาพแวดล้อมและสภาพครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่สามารถปรับชีวิตในสังคมได้อย่างปกติต้องอาศัยยาเสพติดเป็นที่พึ่ง

คุณลักษณะอาชีพมีความสำคัญต่อผู้ติดยาเสพติดเนื่องจากพบว่าการทำงานมีผลต่อผู้ติดยาเสพติด ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบการสำรวจที่ให้ข้อมูลว่าผู้ใช้สารเสพติด ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ส่วนใหญ่ว่างงานมากถึงร้อยละ 22.2 ซึ่งมากกว่าผลการสำรวจสถานการณ์ว่างงานของประชาชนในประเทศในปี พ.ศ. 2555³ มีเพียงร้อยละ 0.8 ปัญหาการว่างงานของผู้ติดยาเสพติดส่งผลกระทบต่อมากมาย ไม่เพียงแต่ด้านสังคมยังส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้นในสังคม รวมทั้งยังมีความซับซ้อนและแก้ไขยากมากขึ้นอีกด้วย

การแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศไทยนั้น ได้ดำเนินการตลอดมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ประเทศไทยมีนโยบายยกเลิกการสูบและการจำหน่ายฝิ่นทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา และได้มีการตั้งคณะกรรมการกลางปราบปรามยาเสพติดให้โทษ (ก.ป.ส.) ขึ้นในปี พ.ศ. 2504 เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด แต่การดำเนินงานของคณะกรรมการชุดนี้ต้องหยุดชะงักไปในบางช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ. 2519 และได้มีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.) เป็นหน่วยหลัก และได้กำหนดมาตรการในการดำเนินการกับปัญหายาเสพติดไว้ 4 ประการ คือ⁴

1. มาตรการควบคุมพืชเสพติด เป็นมาตรการหนึ่งที่ใช้แก้ปัญหายาเสพติดโดยการหาพืชชนิดอื่นๆ ที่สามารถปลูกได้ในที่สูง และใกล้เคียงกับพืชเสพติด เช่น ฝิ่น อย่างไรก็ตามมาตรการในการปลูกพืชทดแทนนี้ได้เป็นที่ยอมรับว่าจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อ ตลอดจนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวไทยท้องถิ่นที่ขึ้นอยู่กับพืชเสพติดนั้นมาหลายชั่วอายุคน การควบคุมพืชเสพติดนี้ได้ดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ

(ก) การพัฒนาแบบไม่มีเงื่อนไข เป็นการส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกพืชเสพติดและการพัฒนาชุมชนให้รู้จักวิชาการด้านการเกษตรและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

³ สุกมา แสงเดือนฉาย, “ความท้าทาย: การบำบัดรักษาการติดยาเสพติดในอนาคต,” การประชุมวิชาการยาเสพติดแห่งชาติครั้งที่ 15 ,11-13 มิถุนายน 2557, น 50.

⁴ เพิ่มพงษ์ ชาลิต, “สิบปีของสำนักงาน ป.ป.ส.,” วารสารสำนักงาน ป.ป.ส., (มีนาคม-สิงหาคม 2530).

(ข) การพัฒนาแบบมีเงื่อนไข เป็นการจัดทำโครงการขึ้นโดยรัฐบาลได้มีการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดจนเมล็ดพันธุ์พืชที่จำเป็นต่อการครองชีพเป็นการทดแทน อีกทั้งจะช่วยด้านส่งเสริมการปลูกพืชทดแทน การพัฒนาชุมชนและการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยได้รับความช่วยเหลือซึ่งเป็นผู้ปลูกพืชเสพติดนี้จะต้องให้คำมั่นสัญญาว่าจะเลิกปลูกพืชเสพติด

2. มาตรการป้องกันยาเสพติด เป็นมาตรการหนึ่งที่ยอมรับว่ามีความสำคัญกว่าการตามแก้ไขปัญหา การกำหนดกลวิธีดำเนินงาน จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยคำนึงถึงสภาพและองค์ประกอบสำคัญของปัญหาเสพติด คือ คน ยา และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะ “คน” จะต้องมุ่งเน้นเป็นกรณีพิเศษ ด้วยการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดให้ประชาชนได้ทราบเพื่อให้เกิดการตระหนักและตื่นตัวต่อปัญหาเสพติด ตลอดจนมุ่งสร้างทัศนคติ (Attitude) และค่านิยมที่ถูกต้องให้กับประชาชนด้วย

3. มาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เป็นมาตรการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดอุปสงค์ (Demand) ของยาเสพติด ด้วยการลดจำนวนผู้เสพ โดยมีหลักความคิดว่าถ้าไม่มีผู้ใช้หรือผู้เสพแล้วย่อมไม่มีการผลิตหรือการค้าอันเป็นการลดอุปทาน (Supply) ด้านยาเสพติดโดยการให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดทั่วประเทศทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

4. มาตรการปราบปรามยาเสพติด เป็นมาตรการที่มีความสำคัญจะขาดเสียไม่ได้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งจัดการค้า ตลอดจนการกระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดอื่นๆ โดยใช้การสืบสวนจับกุม ระบบข่าว และปัจจัยสนับสนุนต่างๆ เป็นการกำหนดแนวทางการปราบปราม

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าแม้การแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังตลอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานถึง 30 กว่าปี แต่ก็ยังไม่สามารถขจัดปัญหานี้ให้หมดไปได้อย่างเด็ดขาด รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงปัญหานี้เป็นอย่างยิ่ง อันจะเห็นได้จากนโยบายการปราบปรามยาเสพติดที่เข้มงวดกวาดขันให้มีการปราบปรามกันอย่างจริงจังและให้ปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดในฐานะผู้ป่วย โดยให้โอกาสในการเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพตามความต้องการและความเหมาะสมของผู้ติดยาเสพติดด้วยซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยดำเนินการในทุกมาตรการไปพร้อมกัน สำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทยในปัจจุบันนี้แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ

1. ระบบการสมัครใจรักษา (Voluntary System) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติดที่ต้องการสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2. ระบบบังคับบำบัดรักษา (Compulsory System) ซึ่งแยกออกเป็น 2 กรณี คือ

(ก) การบังคับบำบัดรักษาที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล เป็นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่ได้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และถูกคุมขัง ซึ่งต้องรับการบำบัดรักษาภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

(ข) การบังคับบำบัดรักษาที่ไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล เป็นการบำบัดรักษาด้วยการใช้กฎหมายที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับผู้ติดยาเสพติดให้เข้ารับการบำบัดรักษาในสถานที่ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเพื่อการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

3. ระบบต้องโทษ (Correctional System) เป็นการให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่ได้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 โดยกระบวนการคุมประพฤติและการบำบัดรักษาตามเงื่อนไขของศาลหรือกระบวนการของกรมราชทัณฑ์จะมีหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ⁵

สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในปี พ.ศ.2558 สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ด้านการแก้ไขปัญหาผู้เสพยาเสพติดโดยนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาอย่างเหมาะสมให้ได้จำนวน 200,000 คน ผลการดำเนินงานในช่วง 3 เดือนแรกของแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด จากรายงานการบำบัดรักษาผู้ใช้สารเสพติดของหน่วยบำบัดในพื้นที่ พบว่าช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม พ.ศ.2557 มีการรายงานผู้เสพยาเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาจำนวน 27,146 คน ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาระบบสมัครใจรักษา 7,429 คน (ร้อยละ 27.3) ระบบบังคับบำบัด 18,040 คน (ร้อยละ 66.3) ระบบต้องโทษ 1,742 คน (ร้อยละ 6.4) โดยกลุ่มผู้เข้ารับการบำบัดรักษาส่วนใหญ่อาศัยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 31.8 รองลงมาภาคเหนือ ร้อยละ 24.5 ภาคกลางร้อยละ 22.0 ภาคใต้ ร้อยละ 12.6 และกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 9.14⁶

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะได้รับความคุ้มครองโดยเสมอภาคกัน การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ดังนั้น จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดดังกล่าวจึงต้องมีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ติดยาเสพติด ดังนี้

1) กฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล ย่อมเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางหนึ่งอันอาจเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

⁵ สุทธิมา เกิดสุข, “การตรวจสอบอำนาจฝ่ายบริหารในการบังคับบำบัดรักษาผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2549), น. 6.

⁶ ทีมา สำนักยุทธศาสตร์ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระทำได้โดยต้องอยู่ภายใต้กรอบของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุด และด้วยเหตุนี้ย่อมกระทบต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

2) การให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครอง จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ก็เพื่อให้การบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดสัมฤทธิ์ผลเป็นรูปธรรมมากที่สุดด้วยเหตุผลสำคัญสองประการ คือ เพื่อผัน (Diversion) เอาผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่มีลักษณะไม่รุนแรงออกนอกระบบการดำเนินคดีอาญาที่เป็นหลักทั่วไปอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้กระทำความผิดมิให้ต้องมีการขังหรือมลทินติดตัว และผู้ติดยาเสพติดยังได้รับการเยียวยาแก้ไขปรับปรุงจากรัฐได้รวดเร็วถูกต้องตามหลักวิธีการ โดยไม่ต้องทนทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตเจ้านานเกินไป จนอาจแก้ไขเยียวยาไม่ทัน อีกทั้งส่งผลโดยทางอ้อม และทางตรงกับการหวนคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเพื่อเป็นการลดขั้นตอนและงบประมาณที่รัฐต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในกระบวนการยุติธรรมปกติ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วผลของการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมปกติไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใดกับวิธีการผัน (Deversion) ผู้กระทำความผิดออกจากวิถีทางตามปกติ เพราะศาลมักพิจารณาพิพากษารวมถึงการบำบัดรักษาไว้ด้วยแต่อย่างไรก็ดีเหตุผลทั้งสองประการคงต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

3) การบังคับบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้มีความเหมาะสมอยู่บางส่วน กล่าวคือ หากยึดหลักที่ว่าผู้ติดยาเสพติดถือได้ว่าเป็น “ผู้ป่วย” ที่ต้องได้รับการบำบัดรักษาและการกระทำความผิดเนื่องจากการเสพหรือครอบครอง เป็นผลจากการที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นความผิด (Mala Prohibita) ผู้ติดยาเสพติดมิใช่เป็นผู้กระทำความผิดร้ายแรงแต่อย่างใด สมควรที่จะได้รับการบำบัดรักษาและได้รับการคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข มากกว่าการลงโทษ หรือถูกตราหน้าจากสังคมเป็นตราบาปในชีวิต ทั้งนี้หลักดังกล่าวต้องสอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

4) การอุทธรณ์ตามกฎหมายไม่มีการกำหนดสิทธิการอุทธรณ์การใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง กล่าวคือ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ต้องมีสิทธิการอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษ และพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 ต้องมีสิทธิการอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท รวมทั้งกำหนดกระบวนการหรือกลไกดำเนินการไว้เป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว และยังสามารถตรวจสอบได้อีกด้วย ย่อมเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประเด็นนี้เองเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจทำการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์นี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบความเป็นมาของปัญหาการติดยาเสพติด และมาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด การบังคับบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาการติดยาเสพติดทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด โดยการศึกษาเปรียบเทียบของประเทศไทยกับต่างประเทศ

3. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด ข้อเสนอแนะ เป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้จะทำการศึกษาเฉพาะที่เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงบังคับบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กฎหมายของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย เป็นต้น

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

กฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหลายฉบับได้ให้อำนาจหน้าที่ฝ่ายปกครองในการบังคับผู้ต้องสงสัยหรือผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพโดยไม่ได้รับความยินยอมของผู้นั้น เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลทางหนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงสมควรศึกษาเหตุผลหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ให้เกิดความชัดเจนและสอดคล้องรองรับกับสิทธิเสรีภาพนี้เพื่อประโยชน์แก่การปรับปรุงแก้ไขมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมทั้งบทความและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงสภาพความเป็นมาของปัญหาการติดยาเสพติดของประเทศไทยและมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาการติดยาเสพติดของประเทศไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะมาตรการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
2. ทำให้ทราบถึงแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด การบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สำหรับนำมาพิจารณาใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย ตลอดจนรูปแบบเนื้อหาทางกฎหมายของประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ทำให้สามารถนำข้อสรุป ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และผลที่ได้รับจากการศึกษารั้งนี้ไปเป็นข้อพิจารณาหรือเป็นแนวทางในการปรับใช้ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. ทำให้สามารถเสนอแนวทางแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการพื้นฐานและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ

บทนี้เป็นบทที่ว่าด้วยทฤษฎี หลักการพื้นฐานและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ ถือว่าเป็นรากฐานของการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิอันถือเป็นแนวความคิดขั้นพื้นฐานโดยกำหนดบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างชัดเจน ซึ่งทฤษฎี หลักการพื้นฐานและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพที่จะศึกษาในบทนี้ได้แก่ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงแนวความคิดตามหลักสำนักอาชญาวิทยาและแนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา ดังนี้

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดในการรับรองสิทธิและเสรีภาพ

2.1.1 ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ แต่เริ่มเป็นที่ยอมรับและรู้จักในยุคกลาง ซึ่งเป็นช่วงที่ศาสนจักรนิกายโรมันคาทอลิกและศาสนาคริสต์มีอิทธิพลที่สุดในสังคมแต่เดิมแนวความคิดและทฤษฎีในการรับรองสิทธิและเสรีภาพมีแนวความคิดไปในทางจำกัดอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจมาก และเพื่อชี้ให้เห็นพื้นฐานของสิทธิของบุคคล จึงทำให้นักกฎหมายสำนักกฎหมายธรรมชาติต่างอ้างว่าสิทธิต่างๆของบุคคลเป็น “สิทธิตามธรรมชาติ” ซึ่งแนวความคิดนี้ทำให้เกิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

กฎหมายธรรมชาติมีความสำคัญต่อการเกิดแนวความคิดในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ โดยความเชื่อนี้ปรากฏในสำนักกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่าสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติเป็นสิทธิที่เกิดและมีอยู่เองตามธรรมชาติ มนุษย์มิได้สร้างขึ้นและกฎหมายนั้นก็อยู่เหนือ

รัฐ กล่าวคือ รัฐจะออกกฎหมายใดขัดกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้และสามารถใช้ได้ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่¹

นักกฎหมายธรรมชาติที่มีชื่อเสียงคนแรกคือ เซนต์ ออกุสติน (Saint Augustin)² ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ “นครของพระเจ้า” เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐและสังคมมีสองประเภทคือ นครทางโลกกับนครของพระเจ้า และนครทางโลกนั้นก็มาจากพระเจ้าเช่นกัน และปรัชญาเมธีกฎหมายธรรมชาติคนที่สองคือ เซนต์โทมัส อไควนัส (Saint Thomas Aquinas, 1225-1274) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญากรีกโดยเฉพาะอริสโตเติล อไควนัสได้เห็นว่า นครเป็นผลมาจากธรรมชาติและเหตุผลที่เกิดจากการรวมตัวของมนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยได้สร้างระบบกฎหมายเพื่อคุ้มครองมนุษย์จากการรุกรานของบุคคลอื่นไม่ว่าในสังคมด้วยกันเองหรือจากสังคมภายนอกและมนุษย์ยอมรับสังคมนี้ได้ด้วยเหตุผล ความเห็นดังกล่าวได้แสดงถึงการให้เหตุผลของการมีอยู่ของสังคมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งเหตุผลนี้เองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถออกกฎหมายมาแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีไม่มีเหตุผลสอดคล้องกับธรรมชาติได้³ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือปรัชญาของสำนักกฎหมายธรรมชาติได้เปลี่ยนความเชื่อในทางศาสนาที่ถือว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายที่มาจากเจตจำนงของพระเจ้าซึ่งมีฐานะเหนือกว่ากฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นมาให้ความสำคัญกับ “เหตุผล” ของมนุษย์และได้ให้ความสำคัญกับการออกกฎหมายมาจำกัดความไร้เหตุผลของจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น อันเป็นหนทางไปสู่การจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นจำกัดอำนาจของผู้ปกครองและคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติอันไม่อาจลบล้างได้ของมนุษย์⁴ จากจุดนี้เองกฎหมายธรรมชาติจึงกลายเป็นรากฐานสำคัญในการจำกัดอำนาจของรัฐและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะสาเหตุที่สำคัญที่สุดของกฎหมายธรรมชาติ คือ ความเชื่อที่ว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์ยังมีสิ่งอื่นอยู่อีกนั่นก็คือ “ธรรมชาติ” และ “เหตุผล” กฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นจะมีสภาพบังคับก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ

จอห์น ล็อก (John Lock) เป็นผู้ก่อให้เกิดความคิดในเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติ (national right) และแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย โดยได้ยืนยันว่ารัฐเกิดขึ้นเพราะสัญญาประชาคมที่

¹ หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป เอกสารอัดสำเนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), น 170-174.

² จานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น. 23.

³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน : เล่ม 1 วิชาเนกาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2538), น 51.

⁴ เพิ่งอ้าง, น. 52.

มอบอำนาจหน้าที่ให้แก่รัฐในการปกครองบ้านเมืองเพื่อรักษาชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ดังนั้นชีวิตร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินจึงถือเป็นสิทธิโดยธรรมชาติ ที่รัฐจะละเมิดมิได้

โดย จอห์น ล็อก (John Lock) มองว่าเป็นแหล่งกำเนิดของรัฐและอำนาจรัฐเป็นผลมาจากความตกลงยินยอมของประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รัฐและอำนาจรัฐตั้งอยู่บนรากฐานของสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งความยินยอมของประชาชน หน้าที่ของรัฐและรัฐบาลมีอยู่เพียงเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอันมีมาแต่กำเนิด และไม่อาจถูกล่วงละเมิดหรือถูกเพิกถอนได้

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 นักปรัชญาชาวฮอลันดาชื่อ โกรติอุส (Grotius ค.ศ. 1583-1645) ได้เสนอแนวความคิดที่ว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติขึ้นมาใหม่ โดยโกรติอุสเชื่อว่ากฎหมายธรรมชาติมีโครงสร้างที่มีลักษณะอิสระไม่จำเป็นต้องอาศัยข้ออ้างอิงในทางศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากเจตจำนงของพระเจ้าเป็นเจ้า แต่ธรรมชาติของมนุษย์เป็นที่มาของกฎหมายธรรมชาติดังนั้นจึงทำให้กฎหมายธรรมชาติไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นกฎหมายสากลที่ใช้บังคับกับคนทุกชาติ ทุกภาษา และทุกยุคทุกสมัย กล่าวคือมีลักษณะเหมือนกับธรรมชาติของมนุษย์และการที่มนุษย์เราจะรู้ว่าข้อกำหนดกฎหมายใดเป็นกฎหมายธรรมชาติหรือไม่นั้น โกรติอุสได้เสนอว่ามีข้อพิจารณา 2 ประการคือ⁶

ประการแรก กฎเกณฑ์นั้นต้องมีสภาพที่มีเหตุผลและสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์
ประการที่สอง กฎเกณฑ์นั้นมีลักษณะเป็นสากลธรรมชาติ

ความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาตินี้ มีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดการปฏิวัติครั้งสำคัญๆ หลายครั้ง และเป็นบ่อเกิดของการเริ่มจัดทำเอกสารสิทธิของประชาชนที่มีชื่อเสียงหลายฉบับ รวมทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย เช่น เมื่อปี ค.ศ. 1215 ได้เกิดมีการปฏิวัติในประเทศอังกฤษโดยในการปฏิวัติในครั้งนั้น เพื่อล้มล้างอำนาจของพระเจ้าจอห์น และได้มีการประกาศใช้มหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา (The Great Charter or Magna Carta) ซึ่งรับรองสิทธิมูลฐานที่สำคัญๆ ของประชาชนไว้ ต่อมาปีค.ศ. 1776 มลรัฐอาณานิคมอังกฤษในทวีปอเมริกาจำนวน 13 มลรัฐ ได้มีการประกาศอิสรภาพไม่ยอมขึ้นกับประเทศอังกฤษ และได้มีการประกาศสงครามใหญ่กับประเทศอังกฤษ จนในที่สุดมลรัฐอาณานิคมก็ได้รับชัยชนะและได้ประกาศตนเป็นเอกราชสำเร็จพร้อมกันนั้นก็จัดประกาศฉบับหนึ่งเรียกว่า “The Declaration of Independence” ขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1776 ประกาศดังกล่าวรับรองสิทธิตามธรรมชาติของชาวอเมริกาไว้หลายประการ ต่อจากนั้น

⁵ วีระ โลจายะ, เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนหน่วยที่ 8-15,

น 469 ดู Jean Rivero, Liberties publiques Paris, Presse universitaire de France, 1973.

⁶ เพิ่งอ้าง, น 469.

ได้มีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา เมื่อค.ศ. 1780 รัฐธรรมนูญดังกล่าวได้มีการรับรองสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนไว้หลายประการ นอกจากนี้ ปี ค.ศ. 1789 ได้มีการปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส คณะปฏิวัติได้ประหารชีวิตพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 บรรดาขุนนางและเจ้าของที่ดิน ตลอดจนได้ยกเลิกระบบฟิวดัล ซึ่งเป็นระบบที่ทำให้เกิดการแตกแยกในสังคม และได้มีการประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง” (Declaration des droits de l’ Homme et du Citoyen) ปฏิญญานี้เองเป็นต้นแบบในการรับรองสิทธิและพลเมืองในประเทศต่างๆ รวมทั้งยังเป็นต้นกำเนิดของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติอีกด้วย

ดังนั้น ทำให้เห็นได้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติมีพื้นฐานมาจากหลักแห่งความยุติธรรมและความเชื่อในความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์และนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ รวมถึงการใช้สิทธิตามที่ตนมีโดยที่รัฐหรือผู้ปกครองต้องยอมรับและเคารพการรับรองและคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติเหล่านั้นว่าเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนหรือผู้ที่อยู่ในปกครองทุกคน การยอมรับของรัฐหรือผู้ปกครองในเรื่องดังกล่าวนี้ จึงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเขียนไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งก็คือรัฐธรรมนูญ โดยอาจปรากฏเป็นหมวดหมู่ เช่น รัฐธรรมนูญของประเทศไทยหรือปรากฏอยู่ในอารัมภบทของรัฐธรรมนูญเช่นของประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

2.1.2 ทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม

แนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน นับตั้งแต่สมัยปรัชญากรีกโบราณ ที่มนุษย์เริ่มรู้จักกฎเกณฑ์ในการปกครอง และการจำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ทั้งนี้ในการศึกษาแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม จึงต้องรับทราบแนวความคิดกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวความคิดดังกล่าวที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อที่แล้ว

ทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยมเป็นแนวทางหรือกระบวนการที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยมีวัตถุประสงค์ให้รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดมีผลบังคับใช้ในการจำกัดอำนาจรัฐและองค์กรของรัฐมิให้กลายเป็นอำนาจตามอำเภอใจหรืออำนาจทรราชย์⁷ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นสัญญาประชาคมจากสมาชิกในสังคมในการสละสิทธิตามธรรมชาติบางประการของแต่ละบุคคลเพื่อมอบให้รัฐเป็นผู้กำหนดกลไก ในการคานอำนาจรัฐไม่ให้ใช้อย่างเกินขอบเขตมากระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่หากมีการละเมิดสิทธิเสรีภาพก็ต้องมีกระบวนการคุ้มครองให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องต่อศาลซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐเยียวยาความเสียหายได้ เมื่อเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการเมืองเก่า เป็นระบบการเมืองใหม่หรือเมื่อได้รับเอกราชเพื่อ

⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณ โฉม, *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 3*, น.85.

จะเริ่มดำเนินการบริหารปกครองประเทศ ซึ่งสิ่งแรกที่ต้องทำคือการบัญญัติรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรขึ้น เพื่อรับรองความชอบธรรมของระบบการเมืองใหม่และกำหนดกติกาทางการเมืองไว้

จากการศึกษาพัฒนาการแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมได้พบว่าแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมได้มีการพลวัตมาจากแนวความคิดรากฐานต่างๆ อันมีลักษณะร่วมกันที่จะทำให้บรรลุแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม โดยแนวคิดประการแรกคือ แนวคิดของสัญญาประชาคม (social contract) จากการพัฒนาในช่วงแรก ซึ่งยังไม่ปรากฏรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรในการปกครองประเทศซึ่งประกอบด้วย การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งผู้ปกครองและการใช้อำนาจของผู้ปกครอง และจากการที่ยังไม่ปรากฏกฎเกณฑ์การปกครองที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้เอง ทำให้เกิดการใช้อำนาจของผู้ปกครองในทางที่มีข้อขัดแย้ง เช่น การที่พระเจ้าจอห์น ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงประชาชนจนก่อให้เกิดการปฏิวัติขึ้นและได้บังคับให้พระเจ้าจอห์นลงนามในมหาบัตรธรรมนูญ (Magna Carta) และการปฏิวัตินี้เป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดกฎเกณฑ์ในการปกครองที่เน้นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่เป็นลายลักษณ์อักษรแทนการใช้อำนาจที่ประเพณีซึ่งมีความไม่แน่นอน โดยกฎเกณฑ์ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญต้องเป็นกฎเกณฑ์ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่จะมาปกครองตนเองโดยมีการทำข้อตกลงยอมสละสิทธิและเสรีภาพที่ตนมีอยู่ตามสภาพธรรมชาติให้มาเป็นของปกครองที่จะเข้ามาจัดการสิทธิเสรีภาพของบุคคลในสังคมให้ได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล จึงถือได้ว่าการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นมีแนวคิดรากฐานประการหนึ่งมาจากสัญญาประชาคมที่สมาชิกทุกคนร่วมกันตกลงสร้างกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการปกครองสังคมนั้นๆ ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะกำหนดเจตจำนงในการปกครองตนเองขึ้น เมื่อรัฐธรรมนูญเกิดจากสัญญาประชาคมและระบบการเมืองการปกครองของสังคมนั้นขึ้น รัฐธรรมนูญต้องเหนือทุกส่วนของสังคมการเมืองนั้นๆ โดยสมาชิกในสังคมนั้นยอมอยู่ร่วมกันภายใต้อำนาจสูงสุดของเจตนารมณ์ร่วมกันของสังคม ดังนั้นประชาชนย่อมจะได้รับความคุ้มครองในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินจากสังคมนั้นๆ ทั้งยังเป็นการนำมาซึ่งระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สะท้อนถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนที่มุ่งหมายให้รัฐทำหน้าที่รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และขณะเดียวกันประชาชนก็อาจถูกรัฐจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายได้เช่นเดียวกับแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม ถือเป็นหลักสำคัญของการจัดทำรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ที่ต้องการให้มีการคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติที่ตนมีและกำหนดรูปแบบวิธีในการบริหารประเทศของผู้ปกครองให้เป็นไปอย่างชอบธรรม แต่อย่างไรก็ตามการที่รัฐธรรมนูญจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามความต้องการของประชาชนได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญฉบับใดปรากฏหลักดังกล่าว เนื้อหาในรัฐธรรมนูญนั้นก็จะมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

และจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้อำนาจของผู้ปกครอง ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้ แนวความคิดนี้ปรากฏขึ้นในยุโรปของประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ (ยุค Cromwell) ซึ่งเป็นยุคที่ได้พยายามร่าง “Instrument of Government” ขึ้นในปี 1653 แต่ปรากฏว่าแนวความคิดนี้เกิดผลครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเมื่อ 13 อาถอนาคมได้กระทำการปฏิวัติและแยกตัวออกจากประเทศอังกฤษได้เป็นผลสำเร็จ และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ต่อมาแนวความคิดดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อประเทศฝรั่งเศสซึ่งจะเห็นได้จาก การที่ประเทศฝรั่งเศสได้เกิดมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ขึ้น และเป็นผลสำเร็จในปี 1789 และได้มีการประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี 1789” ขึ้นพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งถือเป็นเอกสารที่สำคัญ

แนวคิดอีกประการหนึ่งที่เป็นรากฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญคือ หลักความเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (supremacy of the constitution) ซึ่งเป็นผลของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการปกครองประเทศ เนื่องจากหากได้พิจารณาจากทฤษฎีบริสุทธ์แห่งกฎหมายที่ว่ากฎเกณฑ์ที่ให้อำนาจออกกฎเกณฑ์อื่น ย่อมสูงกว่ากฎเกณฑ์ที่ออกมาและ จากการที่รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรอันเป็นกฎเกณฑ์ที่มีที่มาจากอำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง (Pouvoir Constituant) และเป็นกฎเกณฑ์ที่ก่อตั้งระบบกฎหมายทั้งระบบ⁸ โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดถึงองค์กรที่ใช้อำนาจทางการเมืองในการปกครองรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ตลอดจนกำหนดรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงส่งผลให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญสร้างขึ้น กล่าวคือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายที่ออกตามอำนาจแห่งรัฐธรรมนูญหรือมีลำดับศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ไม่สามารถขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ รวมทั้งการกำหนดให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมที่มีกระบวนการ แตกต่างจากกฎหมายธรรมดา เพื่อเป็นหลักประกันให้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมีความเป็นสูงสุดมิให้มีการออกกฎหมายมาลบล้างละเมิดอำนาจนี้ได้ ในทางตะวันตกเรียก อำนาจดังกล่าวว่า “Judicial Review Power” ซึ่งเป็นอำนาจที่ใช้รัฐธรรมนูญให้เกิดผลในทางปฏิบัติและทำให้รัฐธรรมนูญเป็นจริง มีอำนาจประกาศิตสมกับที่มีการบัญญัติ สิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นหลักประกันสูงสุด⁹ และจากนัยของทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยามที่ต้องกำหนดถึงกลไกในการใช้อำนาจ

⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน : เล่ม 3 ทิมาและนิติวิธี, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2538), น 17.

⁹ วิษณุ เครืองาม, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), น 42.

รัฐให้เป็นไปอย่างชอบธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ ผนวกกับผลของการเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญจึงทำให้การใช้อำนาจขององค์กรทางการเมืองต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญได้รับประกันที่จะไม่ถูกลบล้างโดยกฎเกณฑ์ที่มีลำดับศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญได้ ซึ่งก็จะทำให้แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมบรรลุผลสำเร็จในที่สุด

รัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งโดยหลักการแล้วเชื่อว่ารัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรจะดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับกรอบที่รัฐธรรมนูญวางไว้ ซึ่งกรอบดังกล่าวก็คือแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม กรอบรัฐธรรมนูญนิยมกำหนดไว้ 3 กรอบ ดังนี้คือ การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ และการเสริมสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล แต่จะศึกษาเฉพาะกรอบของการรับรองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง จากการถูกผู้ปกครองใช้อำนาจในทางมิชอบ และการกำหนดกฎเกณฑ์ในการปกครองตามรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยได้บัญญัติกฎระเบียบในการใช้อำนาจอธิปไตย โดยวางอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกอำนาจ กล่าวคือ มีการกระจายอำนาจ โดยที่การใช้อำนาจอธิปไตยทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยองค์กรของรัฐแต่ละองค์กรให้ใช้อำนาจแยกห่างจากกัน กระทำการตามที่รัฐธรรมนูญมอบหมายอย่างมีอิสระต่อกัน และเป็นที่ยอมรับการโดยทั่วไปว่า “สังคมใดไม่มีการประกันเสรีภาพของปัจเจกชนอีกทั้งไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ สังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ” อันจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

แนวความคิดของทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม เป็นแนวความคิดในการเทียบรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ เพื่อแสวงหากลไกที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพในการจัดองค์กรทางการเมืองและกลไกการบริหาร เพื่อให้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของรัฐสภาและมีการดำเนินการตามนโยบายนั้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้หลักการต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อได้ปฏิบัติตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมแล้ว ผลประโยชน์สุดท้ายย่อมเกิดแก่ประชาชนภายในรัฐนั้นๆ เอง เนื่องจากรัฐเป็นสิ่งที่สมมุติขึ้นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ได้ใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือที่ใช้วางรากฐานในการปกครองที่ประกอบไปด้วยการจัดโครงสร้างทางการเมือง การใช้อำนาจของผู้ปกครอง ตลอดจนการจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง กฎเกณฑ์การปกครองตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นที่มาของสิทธิและเสรีภาพเพราะกลไกในรัฐธรรมนูญถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการดำรงอยู่อย่างผาสุกของมนุษย์ที่มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์

แนวทางของรัฐธรรมนูญนิยมนี้ มิได้จำกัดอยู่ที่การเขียนหรือการแก้ไขบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่จะประกอบไปด้วยการเขียนหลักการและความสำคัญในตัวรัฐธรรมนูญ

และจะต้องมีการออกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างกลไกในรายละเอียดเพื่อให้เกิดผลตามหลักและสาระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นด้วย¹⁰ แต่อย่างไรก็ตาม การมีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ว่าระบอบการเมืองการปกครองของประเทศนั้นเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

2.1.3 ทฤษฎีปัจเจกชนนิยม

ทฤษฎีปัจเจกชนนิยม (individualism) หรือลัทธิปัจเจกชนนิยม เป็นแนวคิดที่รัฐเสรีประชาธิปไตยยึดถือเป็นแนวทางในการจัดทำรัฐธรรมนูญที่มุ่งให้ความสำคัญแก่การเคารพต่อความเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (human dignity) ซึ่งถือเป็นนามธรรมที่จะปรากฏเป็นรูปธรรม ได้ด้วยความสามารถของมนุษย์ที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ (self-determination) และมนุษย์แต่ละคนจะมีความสามารถเช่นว่านั้นได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อแต่ละคนมี “แดนแห่งเสรีภาพ” (sphere of individual liberty) ภายในแดนแห่งเสรีภาพนี้ แต่ละคนจะคิดหรือทำการใดๆ ได้อย่างอิสระปลอดจากการแทรกแซงตามอำเภอใจของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใช้อำนาจอรัฐ¹¹ ขณะเดียวกันเขตแดนแห่งเสรีภาพก็อาจถูกจำกัดได้ในระดับซึ่งไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของเสรีภาพ เพื่อให้การใช้สิทธิของปัจเจกบุคคลอยู่ในขอบเขตของกฎหมายที่ไม่เป็นการทำลายหรือขัดขวางการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย ซึ่งปัจจุบันได้มีการกำหนดขอบเขตของการใช้สิทธิและเสรีภาพต่างๆ ที่มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีรวมทั้งสิทธิและเสรีภาพที่จะใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพทั้งกายและด้านจิตใจไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดที่ให้หลักประกันที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดจากอำนาจทั้งปวง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคน เป็นผลมาจากกฎหมายธรรมชาติและเสรีนิยมทางการเมือง ซึ่งตามแนวความคิดของฝ่ายตะวันตก สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับอุดมการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองนั้น หมายถึงประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิต¹² ส่วนปรัชญาทางการเมืองที่เป็นบ่อเกิดของทฤษฎีประชาธิปไตย คือ ปัจเจกชนนิยม นั่นเอง

ปัจเจกชนนิยมมีรากฐานมาจากแนวความคิดของพวกสโตอิก (stoic) ที่เชื่อว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเสมอภาคกันและการที่มนุษย์บรรลุสภาวะดังกล่าวได้

¹⁰ อมร จันทรมบูรณ์, คอนสติติวชันแนลลิสม์: ทางออกของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายการศึกษา, 2537), น. 32.

¹¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: เกล็ดไทย, 2517), น. 57.

¹² พันธ ทัศนียานนท์, “สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของชนชาวไทย,” วารสารนิติศาสตร์, น. 433, (2523).

มนุษย์ต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง และรู้จักการดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล ความมีเหตุผลนี้จะช่วยให้มนุษย์รู้จักแยกแยะว่าสิ่งใดเป็นความดีหรือความชั่วก็ได้ แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์จึงอยู่ที่ความสามารถใช้เหตุผล ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์โลก¹³

ปัจเจกชนนิยม เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความมีสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และมองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐว่า รัฐเกิดขึ้นและมีอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้บุคคลซึ่งอยู่ในสังคมนั้นมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย และบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์มากกว่าจะมองว่ารัฐเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเหนือบุคคล และคนในสังคมที่หน้าที่ต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมือง และความชอบธรรมของอำนาจรัฐ คือการคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สินและการแสวงหาความสุขของประชาชน ซึ่งรัฐจะต้องให้เอกชนดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ เองก่อน โดยที่รัฐจะเข้าแทรกแซงในวิถีชีวิตและการจัดระเบียบสังคมของเอกชนก็ต่อเมื่อเอกชนไม่สามารถดำเนินกิจการนั้นด้วยตนเองได้แล้ว ความคิดในแนวปัจเจกชนนิยมก่อให้เกิดความคิดทางเสรีภาพ (liberalism) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญทางอุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งอุดมการณ์ประชาธิปไตยถือว่าเสรีภาพเป็นเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของความเป็นคน สังคมภายหลังที่มีสัญญาประชาคมดังกล่าวแล้ว จะเป็นสังคมที่มีอิสระ เสรีภาพ เพราะแต่ละคนยอมสละเสรีภาพให้ทุกคน และมีผลเท่ากับตนเอง เชื่อฟังตนเอง โดยยอมอยู่ใต้เจตนารมณ์ร่วมกัน เสรีภาพที่เกิดขึ้นใหม่นี้ไม่ใช่เสรีภาพตามธรรมชาติแต่เป็นเสรีภาพที่มีส่วนร่วมก่อให้เกิดเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด¹⁴

ดังนั้น สามารถสรุปทฤษฎีปัจเจกชนนิยมได้ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวจะถูกกระทบจากรัฐหรือบุคคลอื่นไม่ได้เมื่อสังคมใดให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวแล้ว สังคมนั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นสังคมประชาธิปไตย แต่ในทางกลับกันสิทธิและเสรีภาพของสังคมใดไม่ได้รับการเคารพ สังคมนั้นก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมประชาธิปไตย ไม่ว่าจะรูปแบบการปกครองของสังคมนั้นจะเป็นรูปแบบการปกครองเป็นแบบใด เพราะเมื่อสิทธิและเสรีภาพของคนในสังคมไม่ได้รับความคุ้มครองความเป็นอิสระของแต่ละคนยอมไม่อาจมีขึ้นได้ ทั้งนี้ แม้สังคมใดจะให้ความสำคัญหรือให้ความเคารพ

¹³ เฟิงอ๋าง, น.433.

¹⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วิชาพัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะกฎหมายต่างๆ, (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2538), น. 56.

ในเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่การใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลในแต่ละคน จะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดอันตรายหรือขัดขวางการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นในสังคมนั้น¹⁵

2.2 หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

สิทธิเป็นผลสืบเนื่องจากแนวคิดเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดกฎหมายหรือบทบัญญัติอื่นจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ จะเห็นได้ว่าแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย การรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในทางกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้นั้น จะต้องไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และจะต้องเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพภายใต้ขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดเอาไว้เช่นเดียวกัน

2.2.1 ความหมายของคำ “สิทธิ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ความหมายของ “สิทธิ” (rights) ตามความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองว่าสิทธิต่างๆ นั้นมีอยู่จริงและใช้ได้จริง และคุ้มครองมิให้มีการละเมิดแก่สิทธิของบุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งการบังคับให้ หากผู้มีหน้าที่เคารพต่อสิทธิขัดขึ้น ไม่เคารพสิทธินั้นๆ ผู้นั้นย่อมต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงสิทธิ โดยผู้ทรงสิทธิอาจฟ้องร้องต่อศาลให้มีการเยียวยาสิทธิที่ได้รับการละเมิดนั้นได้ ทั้งนี้ เพราะถ้ากฎหมายรับรองว่าสิ่งใดเป็นสิทธิแล้วผู้ทรงสิทธิย่อมมีอำนาจที่จะบังคับบุคคลอื่นให้มีหน้าที่ต้องเคารพสิทธิได้ตามนิคินัย ดังนั้น สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นที่ต้องปฏิบัติการให้เป็นไปตามประโยชน์ของกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองรวมถึงหน้าที่ จะไม่รบกวนต่อสิทธิหน้าที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นไปตามสิทธิ ทั้งนี้แล้วแต่ประเภทของสิทธินั้นๆ ด้วย

ความหมายของสิทธิดังกล่าวข้างต้นเป็น “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป แต่ “สิทธิตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน (Das subjective Offentlicherecht) หมายถึงอำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่บุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน¹⁶ โดยเฉพาะอย่าง

¹⁵ สุริย์ ภูเพชร, “การบังคับบังคับกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2553), น. 17.

¹⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543), น 47.

ยั้งการเรียกร้องต่อองค์กรที่ซึ่งอำนาจรัฐและอำนาจสาธารณะอื่นๆ¹⁷ มิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่ต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้รัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ¹⁸ แก่ประชาชน ในทางกลับกัน รัฐก็มีสิทธิตามกฎหมายมหาชนต่อราษฎร เช่น รัฐมีสิทธิที่จะได้รับการเชื่อฟังถ้อยคำและความซื่อสัตย์จากราษฎร แต่รัฐจะต้องออกเป็นกฎหมายก่อตั้งสิทธิดังกล่าวขึ้น¹⁹ และเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญมีความบริบูรณ์ จึงต้องมีกฎหมายขยายรายละเอียดของสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเพียงกฎหมายแม่บทอีกทีหนึ่ง โดยอาจเป็นการกำหนดความหมายเงื่อนไข ขอบเขต มาตรการคุ้มครอง กำหนดหน้าที่ของบุคคลทั่วไปให้เคารพสิทธินั้นๆ และกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน และการออกกฎหมายขยายรายละเอียดดังกล่าว จำต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ

2.2.2 ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เสรีภาพ (Liberty) พิจารณาว่าเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกับสิทธิ ตามทฤษฎีของอังกฤช ได้แยกเสรีภาพออกจากสิทธิซึ่งตามกฎหมายภาคพื้นยุโรปไม่ได้แยกเสรีภาพออกไปต่างหาก โดยจัดเข้าอยู่ในจำพวกสิทธิตามกฎหมายมหาชน แต่ตามกฎหมายอังกฤชเสรีภาพอาจเป็นเรื่องกฎหมายเอกชนก็ได้ แซลมอนด์ (Salmond) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ไว้เป็นประโยชน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใดๆ ต่อตนเอง กล่าวคือ เป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลกระทำการใดๆ ได้ตามใจชอบแห่งเสรีภาพตามกฎหมายได้แก่ กิจกรรมซึ่งภายในกิจกรรมนี้กฎหมายปล่อยให้บุคคลกระทำไปโดยลำพัง²⁰ จึงกล่าวได้ว่า เสรีภาพเป็นอำนาจในการกำหนดตนเองได้โดยอิสระ (self-determination) หรือเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงโดยบุคคลอื่น

โดยลำพังของเสรีภาพนั้น ไม่ก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่น แต่หากกล่าวว่า “สิทธิในเสรีภาพ” (right of liberty) ในความหมายว่า บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

¹⁷ หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก, 2538), น 227.

¹⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 16, น.47.

¹⁹ หยุด แสงอุทัย, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 17, น. 228.

²⁰ เพ็งอ่าง, น 192.

บัญญัติรับรองไว้²¹ จากกรณีรับรองเสรีภาพอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่บุคคลย่อมมีผลก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่น โดยบุคคลอื่นมีหน้าที่ที่จะไม่ไปละเมิดหรือต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิแต่ผู้ทรงสิทธิในเสรีภาพนี้จึงต้องมีอำนาจตามกฎหมายแต่เพียงที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นจากการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตนเท่านั้น ไม่ได้มีอำนาจตามกฎหมายเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการอันมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตนหรือเอื้ออำนวยให้ตนใช้เสรีภาพสะดวกขึ้น

วิชา มหากุณ ได้กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพไว้ว่า

“สิทธิ” หมายถึง การที่บุคคลจะพึงกระทำได้ภายในขอบเขตของกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิของบุคคลจะต้องมีกฎหมายรองรับหรือยอมรับให้ ส่วนเสรีภาพ หมายถึง การที่บุคคลสามารถทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐ สิทธิและเสรีภาพจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่เสรีภาพมีลักษณะเป็นสิทธิธรรมชาติ (natural rights) ซึ่งมีความหมายว่าในการใช้ชีวิตส่วนตัวของบุคคลในรัฐมีขอบเขตที่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซง²²

วิชญ์ เครื่องงาม ได้ให้ความหมายของสิทธิและเสรีภาพไว้ว่า

“สิทธิ” (rights) หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ กฎหมายในที่นี้คือ รัฐธรรมนูญ เมื่อกล่าวถึงสิทธิในรัฐธรรมนูญจึงหมายถึงสิทธิในทางมหาชน (public rights) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ครอบคลุมถึงสิทธิในทางเอกชน (private rights) เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการรับมรดกด้วย และกว้างออกไปมากกว่านั้น เช่น ครอบคลุมถึงสิทธิการเลือกตั้ง สิทธิในร่างกาย เป็นต้น²³

“เสรีภาพ” (liberty) หมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ หรือเป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำการใดๆ ได้ตามชอบใจ แต่อย่างไรก็ดี ถ้าเสรีภาพใดมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองเสรีภาพนั้นก็อาจเป็นสิทธิด้วย ดังที่ผู้เรียกรวมกันไปว่า สิทธิและเสรีภาพหรือสิทธิในเสรีภาพ (rights to liberty)²⁴

จะเห็นได้ว่า ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ข้างต้นเป็นการให้ความหมายในลักษณะที่ยึดติดอยู่กับทฤษฎีกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองที่เห็นว่า สิทธิจะต้องมีกฎหมายรองรับและคุ้มครองให้ ดังนั้น

²¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16*, น. 48.

²² วิชา มหากุณ, “ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิประชาชนในกระบวนการยุติธรรม,” *วารสารนิติศาสตร์*, น. 564, (2524).

²³ วิชญ์ เครื่องงาม, *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2530), น. 640-641.

²⁴ *เพ็ญอ้าง*, น.641.

การที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้ได้นั้นก็ต้องมีการนำสิทธิเสรีขั้นพื้นฐานเหล่านั้นมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เพื่อให้มีผลใช้บังคับใช้ได้จริงในฝ่ายบ้านเมือง ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในหมวดหนึ่งว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพ การที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานดังกล่าว หมายความว่า ฝ่ายกฎหมายบ้านเมือง ฝ่ายปกครอง และประชาชนทุกคนจะต้องเคารพเรื่องดังกล่าว โดยเคร่งครัดเพราะทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายตามหลักการปกครองแบบนิติรัฐ โดยเฉพาะฝ่ายปกครองนั้น จะทำการใดอันเป็นการรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนดังกล่าวหาได้ไม่ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งเป็นไปตามหลักปรัชญากฎหมายมหาชนที่ว่า “ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ทำไม่ได้” การจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นถือเป็นข้อยกเว้นว่า โดยหลักการรัฐจะมีจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ได้ อันเป็นการเคารพสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง²⁵

2.2.3 ความแตกต่างของคำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

วรพจน์ วิสรุดพิชญ์ ได้อธิบายถึงความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพว่า ในปัจจุบันนี้ก็ได้มีการใช้คำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ปนๆ กันไป เช่น เรียกบรรดาสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์แต่ละคนพึงจะมีในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์รวมๆ กันไปว่า “สิทธิมนุษยชน” (human rights) ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เรียกบรรดาสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองให้แก่บุคคลรวมๆ กันว่า “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (basic rights หรือ fundamental constitutional rights) กระนั้นก็ตามพึงระลึกไว้เสมอว่า สิ่งที่เรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” กล่าวคือ เป็นอำนาจตามกฎหมายในอันที่จะกระทำการต่างๆ โดยปราศจากการรบกวนขัดขวางของรัฐนั่นเอง²⁶

บรรเจิด สิงคะเนติ ได้อธิบายถึงความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพว่า “สิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นย่อมมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจจะกระทำการอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น”²⁷

²⁵ เพิ่งอ้าง, น.641.

²⁶ วรพจน์ วิสรุดพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543), น. 22.

²⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16, น. 47.

วิชญ์ เครืองาม ได้อธิบายความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพว่า “สิทธิเป็นอำนาจหรือโอกาสที่มีการคุ้มครองถ้าทำไปแล้วไม่ผิด และมีทางเลือกกว่าจะกระทำหรือไม่ก็ได้เมื่อเป็นอำนาจหรือโอกาส” ดังนั้น จึงมีผู้เรียกว่า “ประโยชน์ ที่มีการรับรองและคุ้มครอง”²⁸

ความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่าสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น²⁹

2.2.4 หลักนิติรัฐและการจำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ

“หลักนิติรัฐ” เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ว่ารัฐจะใช้อำนาจตามอำเภอใจจนเป็นเหตุให้กระทบหรือละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้³⁰ ถือเป็นหลักการสำคัญในการปกครองประเทศโดยที่บุคคลทุกคนและทุกชนชั้นรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายที่กำหนดขึ้นไว้ก็ต้องชอบด้วยทำนองคลองธรรมจึงจะถือเป็นกฎหมายที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจ กล่าวคือหลักนิติรัฐเป็นหลักการแห่งกฎหมายที่เกื้อหนุนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และคุ้มครองยับยั้งถือสิทธิเสรีภาพแห่งมนุษย์ทุกแห่งทุกมุมรัฐต้องให้ความอารักขาและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหาราชย์ ดังนั้น รัฐประเทสนี้จึงเป็นรัฐที่มีอำนาจจำกัดโดยยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมายของตนเองอย่างเคร่งครัด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน รัฐจะไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดอื่นใดนอกจากข้อจำกัดตามกฎหมายเกณฑ์แห่งกฎหมาย และเมื่อใดรัฐใช้หรือเพียงแต่สงสัยว่าอำนาจนั้นไปกระทบหรือล่วงละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็มีกระบวนการตรวจสอบวินิจฉัยชี้ขาดและเยียวยาความเสียหายนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงอาจกล่าวได้ว่าหลักนิติรัฐหรือหลักนิติธรรมเป็นหลักที่ได้แย้งหลักอำนาจธิปไตยดั้งเดิม ที่ถือว่าอำนาจธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการบริหารปกครองประเทศ และเป็นอำนาจเด็ดขาด ไม่มีสิ่งใดอยู่สูงกว่าอำนาจธิปไตยได้ แม้ว่าการที่กฎหมายมหาชนให้อำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายนั้นเองก็จำกัดอำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจนอกรอบที่

²⁸ วิชญ์ เครืองาม, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 23, น. 640-641.

²⁹ *เพิ่งอ้าง*, น.641.

³⁰ วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน,

กฎหมายให้ไว้ หรือที่เรียกว่า การกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย³¹ หลักความชอบด้วยกฎหมายการกระทำทางปกครองนี้

ได้มีผู้อธิบายได้ดีที่สุดคนหนึ่งคือ การ์เร เดอ มัลแบร์ (R. Carre de Malberg) ซึ่งได้กล่าวว่าหลักนิติรัฐเป็นหลักที่รัฐต้องยอมตนอยู่ใต้ระบบกฎหมายในความสัมพันธ์กับปัจเจกชนและคุ้มครองปัจเจกชน โดยรัฐต้องยอมตนอยู่ใต้กฎเกณฑ์สองนัย คือ การกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และการกำหนดวิธีการและมาตรการซึ่งรัฐสามารถใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ จากหลักดังกล่าวทำให้เกิดผลสองประการ คือ ประการแรก เมื่อฝ่ายปกครองเข้าไปมีนิติสัมพันธ์กับปัจเจกชน ฝ่ายปกครองไม่อาจกระทำการฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ และเป็นการบังคับปัจเจกชนโดยไม่สมัครใจไม่ได้ เว้นกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นได้ให้อำนาจไว้โดยตรง ดังนั้นหลักนิติรัฐอันเป็นการดำเนินการตามหลักความชอบด้วยกฎหมายนั้นจึงเป็นหลักที่ทำให้หลักประกันแก่ปัจเจกชนอยู่ใต้การปกครองหากฝ่ายปกครองละเมิดหลักนี้ปัจเจกชนสามารถนำคดีไปสู่ผู้วินิจฉัยให้เพิกถอนการกระทำที่ละเมิดกฎหมายได้จึงเป็นการป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายปกครอง

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้ให้ความหมายของคำว่า “นิติรัฐ” ไว้ดังนี้ คือ “รัฐตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ยอมเป็นนิติรัฐ คือ เป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งรัฐเป็นผู้ตราขึ้น”³²

ศาสตราจารย์ ดร. ประยูร กาญจนกุล ได้อธิบายเรื่องหลักนิติรัฐไว้ดังนี้ นิติรัฐหมายถึงการกระทำทางปกครองที่ยอมอยู่ใต้บังคับของกฎหมายและการควบคุมของศาล ถ้าฝ่ายปกครองกระทำการใดนอกเหนือไปจากที่กฎหมายกำหนดขอบเขต และการกระทำนั้นกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จนเป็นเหตุให้ประชาชนต้องเสียหาย³³ ประชาชนผู้นั้นย่อมฟ้องฝ่ายปกครองต่อศาลเพื่อให้เพิกถอนการกระทำอันไม่ชอบของฝ่ายปกครองนั้น หรืออาจเรียกให้ใช้ค่าเสียหายทดแทนได้ ระบบการปกครองเช่นนี้เรียกว่า “ระบบนิติรัฐ” หรือ “Legal State”

จากหลักการของนิติรัฐพบว่า มีหลักอยู่สามประการตามแนวคิดของ A.V. Dicey (1835-1922) ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพที่จะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย ดังนี้คือ³⁴

³¹ ชาญชัย แสงศักดิ์, อธิบายกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2542), น. 33.

³² หยุต แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2538), น. 123.

³³ ประยูร กาญจนกุล, คำบรรยายกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), น. 44.

³⁴ ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล, เหลียวหลังกฎหมายและความยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2540), น. 21.

ประการแรก กฎหมายของบ้านเมืองย่อมมีความยิ่งใหญ่และเด็ดขาดว่า อำนาจอื่นบุคคลจะถูกลงโทษแต่เฉพาะเมื่อได้กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายเท่านั้น จะถูกลงโทษด้วยเหตุอื่นไม่ได้ และผู้ที่จะวินิจฉัยว่าผู้ใดกระทำความผิดหรือไม่ก็คือศาลยุติธรรมเท่านั้น

ประการที่สอง บุคคลทุกคนย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองซึ่งได้รับการบังคับรับรองโดยศาลยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

ประการที่สาม กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นเพียงการรับรองสิทธิของมนุษย์ตามที่ศาลได้รับรองและบังคับบัญชาให้เท่านั้น กล่าวคือกฎหมายที่รัฐสภาออกมาเป็นกฎหมายที่กำหนดฐานะของบุคคลที่มีอยู่ตามกฎหมายมิใช่เพียงแต่จะรับรองจากตัวหนังสือในรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากแต่จะต้องให้บุคคลผู้ถูกละเมิดมีทางแก้ไข โดยใช้สิทธิฟ้องผู้กระทำความผิดหรือผู้กระทำความผิดละเมิดต่อศาลตามกฎหมายอื่นของบ้านเมืองได้ด้วย

จากหลักสามประการดังกล่าวได้แสดงถึงการป้องกันสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล โดยคำนึงถึงระบอบการปกครองเสรีประชาธิปไตยที่ปกครองด้วยระบบกฎหมายและความยุติธรรม (Legal State) เพื่อค้ำประกันและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทรัพย์สินของบุคคลเป็นประการสำคัญ และยังถือว่าเป็นที่ประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ที่ประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพอย่างบริบูรณ์ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนด

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐยอมรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น มิได้หมายความว่ารัฐจะยอมให้ประชาชนใช้สิทธิและเสรีภาพที่ตนมีกระทำการใดๆ โดยองค์กรของรัฐไม่อาจเข้าแทรกแซงได้เลย เพราะรัฐเองก็มีผลประโยชน์ของส่วนรวมที่ต้องสงวนรักษาไว้เช่นเดียวกันนั้นคือ บางกรณีหรือบางสถานการณ์รัฐมีอำนาจที่จะบังคับให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการบางอย่างได้ องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงสามารถละเมิดในแดนแห่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้บ้างในบางโอกาส แต่ทั้งนี้้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะรุกรานสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน และเป็นกรทั่วไประ องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะสามารถรุกรานหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของราษฎรได้ในกรณีใดและภายในขอบเขตใดบ้าง และการที่กฎหมายให้อำนาจดังกล่าวแก่รัฐก็ทำได้แต่เพียงเท่าที่จำเป็นแก่การรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของสาธารณะเท่านั้น รัฐจะใช้อำนาจเกินกว่าความจำเป็นดังกล่าวไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้เองในสังคมนิติรัฐ นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกันที่จะต้องเป็นความสัมพันธ์ภายใต้กฎหมายแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนก็จะต้องเป็นความสัมพันธ์ตามกฎหมาย

ดังนั้น “นิติรัฐ” หมายถึง รัฐที่ยึดถือเอากฎหมายเป็นสิ่งสำคัญ รัฐบาลหรือแม้แต่ผู้ปกครองรัฐต้องยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมาย มิใช่เป็นอำนาจของคนใดคนหนึ่ง การดำเนินกิจการของรัฐจะต้องเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายจะผูกพันรัฐได้ด้วยกฎเกณฑ์ และในกฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเป็นตัวกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ ส่วนอีกกฎเกณฑ์จะเป็นสิ่งที่กำหนดวิธีการดำเนินการไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการอย่างแท้จริง ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นกฎเกณฑ์ใดก็ตามก็จะถูกกำหนดขึ้นเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐโดยทำให้รัฐอยู่ภายใต้กฎหมาย ซึ่งฝ่ายปกครองจะสามารถกระทำการใดๆ ก็แต่เฉพาะที่เป็นกฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายบังคับ ให้อยู่ในขณะนั้นเท่านั้น³⁵

2.3 แนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

2.3.1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องมีรัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้

หลักประกันหรือการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ยิ่งในประเทศที่มีความเป็นเสรี สิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็จะได้รับความคุ้มครองสูง ส่วนประเทศที่เสรีน้อยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพก็จะมีมาก แต่ทั้งนี้ถึงแม้ประเทศที่เป็นเสรีจะให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมากแล้วก็ไม่ใช่ว่าผู้ใช้อำนาจปกครองจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้เลย ผู้ใช้อำนาจปกครองสามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ แต่ในทั้งนี้ต้องเพื่อรักษาประโยชน์ของส่วนรวมและต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น

กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนี้ ถึงแม้ว่าจะมีรัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้แล้วก็ตาม ก็ค่อนข้างไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความไม่มั่นคงของระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา รัฐธรรมนูญที่กำหนดกติการะบอบดังกล่าว ตลอดจนการให้หลักประกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนก็ต้องมีอันสะดุดทุกครั้งที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร ดังกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นอกจากจะเป็นกฎหมายในรูปของพระราชบัญญัติที่ออกโดยสภานิติบัญญัติแล้ว ยังมีพระราชบัญญัติที่ออกโดยสภานิติบัญญัติที่ตั้งขึ้น โดยอำนาจปฏิวัติและประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติ หรือหัวหน้าคณะปฏิวัติ ตลอดจนคำสั่งของนายกรัฐมนตรีอาศัยอำนาจจากธรรมนูญการปกครองที่คณะปฏิวัติจัดให้มีขึ้นภายหลังจากที่มีการปฏิวัติและเมื่อการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ตามมาคือ เมื่อจะต้องกระทำการใดอันถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนองค์กรรัฐที่มีอำนาจนั้นต้องถอนตนเองก่อนว่ามีกฎหมายฉบับใดมีมาตราใดให้อำนาจแก่ตนในการกระทำการ

³⁵ สุริย์ ภูเพชร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 15*, น.20.

เช่นนี้หรือไม่ ถ้าหากไม่มีองค์กรเหล่านั้นก็ไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้ ดังนั้น เมื่อต้องไปกระทำ การอันเป็นไปล่วงละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือเป็นการไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ของเอกชนคนใด เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีสิทธิมีอำนาจที่จะกระทำเช่นนั้นได้ คำสั่งทั้งหลายของ องค์กรของรัฐใช้อำนาจจึงมักเริ่มต้นด้วย ข้อความที่ว่า “อาศัยอำนาจตามความในมาตรา.....” เพื่อเป็นการยืนยันถึงอำนาจทางกฎหมายในการออกคำสั่งของตน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและ เสรีภาพของประชาชน มีทั้งหมด 25 มาตรา (มาตรา 25-49) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ ปัจจุบันก็มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิและเสรีภาพต่างๆ มากมาย แก่ประชาชน แต่ก็มีบทบัญญัติให้จำกัด สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้เช่นเดียวกัน ในที่นี้จะขอแบ่งแนวความคิดในการจำกัดสิทธิและ เสรีภาพ ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ประเภทคือ

2.3.1.1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยไม่มีเงื่อนไข หมายความว่า ไม่สามารถออก กฎหมายใดมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ได้เลย ข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญนั่นเอง การที่ไม่สามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนี้ได้เลย ถือเป็นการจำกัดอำนาจรัฐสภาและอาจทำให้มีการละเมิดรัฐธรรมนูญในภายหลังได้โดยการปฏิวัติ หรือรัฐประหาร เพราะไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ได้ สิทธิและเสรีภาพประเภท นี้ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันให้การรับรองถึงคือเสรีภาพในการนับถือศาสนา³⁶ รวมถึงสิทธิได้รับ หลักประกันความปลอดภัยและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ³⁷ เป็นต้น

2.3.1.2 จำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยมีเงื่อนไขหมายความว่า เป็นสิทธิและเสรีภาพที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองไว้อย่างเป็นทางการ คือ ไม่ยอมให้ รัฐสภาออกกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามอำเภอใจ โดยจะกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นว่า จะ สามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภทได้เฉพาะกฎหมายเรื่องนั้นเรื่องนี้ หรือเฉพาะกฎหมายที่บัญญัติไว้ขึ้นในเวลานั้นเวลานี้ เช่น ในช่วงเวลาที่เกิดภาวะฉุกเฉิน หรือเฉพาะ กฎหมายที่เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะประเภทใดประเภทหนึ่งเท่านั้น หรือยอมให้มีการกฎหมาย มาจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญให้ไว้บ้าง โดยการออกกฎหมายเฉพาะบางประเภทหรือ บางกรณี ซึ่งจะระบุไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เช่น เพื่อความมั่นคงหรือสงบเรียบร้อย ภายในประเทศ เช่น สิทธิและเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการประกอบ อาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายข้างมากในรัฐสภาออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและ เสรีภาพตามชอบใจ ถ้าจะมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ นอกเหนือจากที่รัฐธรรมนูญให้

³⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 31

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 31

อำนาจไว้ ก็ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวเสียก่อน สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันให้การรับรองถึง ได้แก่ ความคุ้มครองที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน ดังเช่นบัญญัติว่า “การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึกหรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ”³⁸

2.3.1.3 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหมายความว่า เปิดกว้างให้ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้กล่าวคือ แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะมีบทบัญญัติวางไว้เป็นหลักว่าบุคคลมีสิทธิและเสรีภาพ แต่ทั้งนี้ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย รัฐสภาสามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ตามที่เห็นสมควร เช่น ในเรื่องเสรีภาพในเคหสถานตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในวรรคแรก บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน และวรรคสองที่ว่า การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากการยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจแห่งบทบัญญัติแห่งกฎหมาย³⁹ ซึ่งหมายความว่า ถ้ารัฐสภาจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในเคหสถานประการใด ก็สามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ ตามแต่จะเห็นสมควร

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพสามารถทำได้ 3 วิธี คือ⁴⁰

วิธีที่ 1 ทำเป็นกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยตรง

วิธีที่ 2 บางกรณีอาจทำในรูปอื่น เช่น การกำหนดหน้าที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิทธิและเสรีภาพว่า การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องคำนึงถึงพลเมือง หรืออาจออกเป็นกฎหมายกำหนดหน้าที่ของอีกฝ่ายให้เคารพสิทธิของผู้อื่น

วิธีที่ 3 ใช้วิธี Self-restraint คือ การรู้จักยับยั้งซึ่งใจตนเป็นเรื่องที่จะต้องให้มีการให้ประชาชนรู้จักยับยั้ง มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมหรือถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติด้วยตนเอง

2.3.2 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญไทยแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นแนวทางมาตรฐานสำหรับการกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 3 ดังนี้ ประชาชนมีสิทธิ (ระบุลักษณะหรือว่าด้วยสิทธิที่รัฐธรรมนูญให้การ

³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 31

³⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 33

⁴⁰ วิษณุ เครืองาม, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 23*, น.653.

รับรองอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินการสืบทอดมรดกและการได้รับค่าเวนคืน สิทธิคนชราอายุเกิน 60 ปี สิทธิรักษาพยาบาลฟรี สิทธิเด็กและเยาวชน สิทธิผู้พิการ หรือทุพพลภาพ เป็นต้น) ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเพียงเท่าที่จำเป็น โดยจะกระทบกระเทือน สาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพมิได้⁴¹ วัตถุประสงค์ที่กำหนดให้ไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อจะให้การ จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นไปอย่างชอบธรรมนั้น มีหลายวัตถุประสงค์เพื่อการต่างๆ ซึ่งก็แล้วแต่ประเภทของสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภท ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ที่การจำกัด สิทธิและเสรีภาพ ต้องคำนึงถึง ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมาทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ติดตัวมาทุกคน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้อาจจำเป็นต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะเป็นเพียงนามธรรม ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 จึงได้ให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ”⁴² หมายความว่า รัฐจะต้อง ปฏิบัติและให้ความเคารพต่อประชาชนโดยต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนด้วย

2.3.2.2 ความเสมอภาค คือ การที่สมาชิกในสังคมจะได้รับสิทธิและเสรีภาพตลอดจนหน้าที่พลประโยชน์เท่าเทียมกัน เกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะแสดงถึงความเสมอภาคว่าเป็นธรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับปรัชญา สังคม และความคิดความเชื่อของบุคคล ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละ สังคมแต่ละยุคสมัยและจากความเชื่อในเรื่องสิทธิธรรมชาติ มีแนวความคิดอยู่ว่า “มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านั้นไม่อาจโอนให้แก่กันได้ ละไม่มีใครล่วงละเมิดได้” ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและสิทธิที่จะหาความสุข และรัฐทั้งหลายจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้ยิ่งขึ้น และในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรับรองความเสมอภาคไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”⁴³

2.3.2.3 ประโยชน์ต่อสาธารณะชน ซึ่งก็คือประโยชน์สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินการของรัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่ใช้อยู่ดำเนินกิจการนั้นแต่

⁴¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 33

⁴²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25

⁴³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคแรก

ทั้งนี้การคำนึงถึงการดำเนินการของรัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ เข้าซื้อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันเป็น ประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรือคว่นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่าง สงบสุข ของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว⁴⁴ แนวความคิดเกี่ยวกับ ความสงบเรียบร้อยของประชาชนมักจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และแตกต่างกันไปตามแต่ละ ประเทศ ด้วยเหตุนี้การที่จะกำหนดคกฏเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวว่า สิ่งใดขัดหรือไม่ขัดต่อความสงบ เรียบร้อยของประชาชน ย่อมไม่อาจกระทำได้โดยถูกต้อง⁴⁵ แต่อย่างไรก็ตาม ประโยชน์สาธารณะ ถือเป็นสิ่งที่ใช้เป็นขอบเขตของเสรีภาพ ความเสมอภาคและความมั่นคงส่วนบุคคล

2.3.2.4 ความมั่นคงของรัฐ หมายถึง การธำรงและรักษาประเทศชาติให้ธำรงอยู่อย่าง ปลอดภัย มีเอกราชและอธิปไตย มีความมั่นคงทั้งทางการเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่าง ประเทศ ทางเศรษฐกิจและสังคมจิตวิทยา⁴⁶

2.3.2.5 ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความสงบเรียบร้อยและ ศีลธรรม หมายถึง ผลประโยชน์โดยทั่วไปของส่วนรวม (public interest) ซึ่งเหนือผลประโยชน์ของ เอกชน ดังนั้น ความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงหมายถึง ประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติ และสังคม

2.3.2.6 สวัสดิภาพของประชาชนของผู้เยาว์ ความปลอดภัยของประชาชน เนื่องจาก ปัจจุบัน ประชากรในประเทศขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กและเยาวชนเหล่านี้หากได้รับการเลี้ยงดู และได้รับการศึกษาอบรมโดยเหมาะสมแล้ว ถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง รัฐได้ตระหนักถึงปัญหา ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงได้หาทางคุ้มครองป้องกันและส่งเสริมสวัสดิภาพแก่ประชาชนและบรรดาผู้เยาว์ ต่างๆ

2.3.2.7 การผังเมือง⁴⁷ หมายถึง การวาง จัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะ ในบริเวณเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือ ส่วนของเมืองขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย เพื่อให้มีหรือทำให้ดี ยิ่งขึ้นซึ่งสุขลักษณะ ความสะอาดสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ใน

⁴⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43(3)

⁴⁵ อุกฤษ มงคลนาวิน, “ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 32, น. 15, (ตุลาคม 2518).

⁴⁶ กุลพล พลวัน, “เสรีภาพของสื่อมวลชนในประเทศไทยในการแสวงหาข่าวสาร,” วารสารอักษร, ฉบับที่ 9, น. 43, (สิงหาคม 2529).

⁴⁷ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มาตรา 4

ทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์ หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีความหมายตามพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ.2518 มาตรา 4 และยังแบ่งผัง เมืองออกเป็น 2 ประเภท คือ ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ

2.3.2.8 ป้องกันหรือระงับความบกพร่องทางด้านจิตใจหรือสุขภาพประชาชนเนื่องจาก ปัญหาของสังคมไทยกับความบกพร่องทางด้านจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน จากสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน และประชาชนมีความรู้สึกว่าจะมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันหรือระงับการกระทำนั้น แม้ว่าปัญหาสังคมใน ประเทศไทยจะมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมและวิถีการ ดำเนินชีวิตมาจากประเทศตะวันตก ในขณะที่ความเจริญทางความคิดตามไม่ทันแล้ว ยังปรากฏด้วย ว่า แผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยตั้งแต่อดีตมา เน้นการพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาสังคม จึงทำให้สังคมไทยมิได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ศิลธรรม และวัฒนธรรม ปัญหาสังคมจึงเกิดขึ้นได้ง่าย และถ้าไม่ได้รับการแก้ไขจะกลายเป็น อันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติ รัฐได้ตระหนักถึงปัญหาของสังคมเหล่านี้ จึง ได้พยายามหาทาง ป้องกันและระงับปัญหาดังกล่าว จนต้องมีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2.3.2.9 จรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ การจัดระเบียบ การประกอบอาชีพ ใน การประกอบอาชีพแต่ละอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดก็ตาม ผู้ประกอบอาชีพเหล่านั้นต้องมีคุณธรรม ยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำเนินการไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม คำว่า “ถูกต้อง” ในที่นี้หมายรวมทั้ง ถูกต้องตามกฎหมายและถูกต้องตามหลักศีลธรรม หากผู้ประกอบอาชีพใดดำเนินกิจการงานโดยไร้ ซึ่งจรรยาบรรณแล้วจะทำให้เกิดความวุ่นวายในหน่วยงาน องค์กร หรือแม้แต่ตัวผู้ประกอบวิชาชีพ นั้น ดังนั้น การสร้างคุณธรรมในการประกอบอาชีพนั้นจึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้ประกอบการทุก คน ส่วนการจัดระเบียบการประกอบอาชีพ เป็นการจัดหรือใช้อำนาจเอกชนในการเลือกประกอบ อาชีพได้โดยชอบธรรมไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ

2.3.2.10 หน้าที่พลเมืองหรือหน้าที่ของชนชาวไทย มีบัญญัติไว้ในหมวด 4 ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่งใน รัฐธรรมนูญ เพราะการที่เกิดมาเป็นชาวไทยก็ควรมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาประเทศชาติ บ้านเมือง ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า “บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”⁴⁸

⁴⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 50(1)

2.2.2.11 การ คู้มครองผู้บริโภค ป้องกันการผูกขาด ขจัดความไม่เป็นธรรมในการ แข่งขันการผูกขาดทางการค้า มีหลายระดับทั้งระดับประเทศและระดับโลก ผลที่เกิดจากการผูกขาด ทางการค้านี้จะกระทบกระเทือนต่อประชาชนในฐานะผู้บริโภคโดยตรงในเรื่องราคาสินค้าและ ปริมาณสินค้าในท้องตลาด เพราะการรวมกลุ่มกันเพื่อผูกขาดการผลิตบัจจ่ายการผลิตหรือการ กำหนดราคาสินค้าเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้อำนาจในการต่อรองของฝ่ายผู้ผลิตซึ่งรวมกลุ่มกันมี เหนือกว่าผู้บริโภค จึงทำให้ผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดภาวะทางการตลาด ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้ความสำคัญ

2.3.2.12 เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองและดำเนินการทางการเมืองให้เป็นไปตาม เจตนารมณ์

2.3.2.13 คู้มครองประชาชนในด้านสาธารณูปโภค ซึ่งรัฐให้การบริการและให้ ความสำคัญในความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ประชาชนมีสาธารณูปโภคที่ดีที่เหมาะสมแก่การดำรงชีพ จนถึงขั้นที่ต้องมีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ

2.3.2.14 การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทย ถือเป็นประเทศหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรดินและที่ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ น้ำและอากาศ ต่อมาเมื่อประชาชนในประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจึงมีการใช้อย่างฟุ่มเฟือยปราศจาก แผนการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ เสื่อมโทรมและหมดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ สมดุลตามธรรมชาติของระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป จนทำให้เกิดภัยจากธรรมชาติ (natural disaster) ในรูปแบบต่างๆ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เห็นความสำคัญของเรื่องดังกล่าว จึงมีบัญญัติ รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ต้องเข้าวัตถุประสงค์ เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และ คู้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ⁴⁹

2.3.2.15 การป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันเป็นการฉุกเฉิน ความเสียหายจากสาธารณ ภัยสามารถจำแนกความเสียหายได้ 4 ประเภท คือ ความเสียหายทางร่างกาย ความเสียหายทางจิตใจ ความเสียหายในทรัพย์สินและความเสียหายเกี่ยวกับการใช้เวลา การที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐจะ จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันต้องเป็นการฉุกเฉินด้วย

2.3.2.16 การมีส่วนร่วมได้เสียอันพึงได้รับความคู้มครองของบุคคลอื่น หรือกล่าวอีกนัย หนึ่งก็คือ ถ้าต้องการมีเสรีภาพก็ต้องสละเสรีภาพบางอย่าง ทั้งนี้รัฐอาจเข้ามาจัดการให้บรรลุ

⁴⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา มาตรา 50(8)

วัตถุประสงค์ได้เช่น ในเสรีภาพที่ขัดกัน รัฐอาจจำเป็นต้องออกกฎหมายมาให้ความสำคัญกับเสรีภาพหนึ่งมากกว่าเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง

จากที่กล่าวมาแล้ว 16 ประการข้างต้น ถือเป็นวัตถุประสงค์ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดขึ้นเพื่อจะใช้ใช้ในการออกกฎหมายหรือกระทำการใดๆ ที่อาจเป็นการกระทบหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้โดยไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ

2.3.3 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพใช้เป็นการทั่วไป

ข้อจำกัดอำนาจนิติบัญญัติที่มาจากความเสมอภาคอันเป็นหลักที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 27 ที่ให้สิทธิและเสรีภาพบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีหลักที่ว่า “บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน และบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน ดังนั้น ที่กล่าวว่ากฎหมายต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไป จึงมิได้หมายความว่า กฎหมายต้องเหมือนกันสำหรับทุกคน หากแต่หมายความว่ากฎหมายจะต้องไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”⁵⁰ และมาตรา 25 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลบังคับใช้เป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในตราภาษานั้นด้วย”

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กฎหมายต้องเหมือนกันสำหรับทุกคน แต่ก็มีได้หมายความว่า กฎหมายต้องใช้บังคับแก่ประชาชนทุกคนเหมือนกันหมด เพราะในหลักแห่งความเสมอภาคนั้นกำหนดไว้ว่า บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกันในขณะที่บุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

2.3.4 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องกระทำเท่าความจำเป็น

หลักแห่งความจำเป็น หมายความว่า ในมาตรการหรือคำสั่งทั้งหลายซึ่งล้วนแต่สามารถทำให้เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้ แต่ละมาตรการมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ฝ่ายบริหารต้องตัดสินใจเลือกแต่มาตรการที่มีความรุนแรงน้อยที่สุด⁵¹ และถ้าคำสั่ง หรือมาตรการนั้นเป็นประโยชน์แก่ประชาชน องค์กรของรัฐฝ่ายปกครองจะต้องเลือกออกคำสั่งหรือใช้มาตรการนั้น หลักแห่งความ

⁵⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 26*, น. 118.

⁵¹ *เพ็งอ้าง*, น. 76-77.

จำเป็นจะมีความสำคัญอยู่ว่าในบรรดามาตรการทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้องค์กรของรัฐสามารถใช้อำนาจกำหนดเพื่อไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล หากมาตรการเหล่านั้นล้วนแต่สามารถดำเนินการให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ทั้งสิ้นและกรณีที่องค์กรของรัฐจะกำหนดมาตรการที่ไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล องค์กรของรัฐต้องเลือกออกมาตรการที่ยังผลให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกระทบกระเทือนน้อยที่สุด และดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเท่านั้น โดยก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดนั้นก็หมายความว่า หลักแห่งความจำเป็นนี้จะใช้ได้ใช้ก็ต่อเมื่อปรากฏว่ามาตรการที่อยู่ในวิสัยที่สามารถดำเนินการให้ความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”⁵²

2.3.5 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีบทบัญญัติรับรองหลักการนี้ว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ละเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”⁵³

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีผลต่อการบัญญัติกฎหมายในเรื่องต่างๆ ที่ต้องไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ กล่าวคือ หากมีบทกฎหมายออกมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็ให้ทำได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและจำต้องระบุนข้อจำกัดพร้อมเหตุผลในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ในบทบัญญัติของกฎหมายนั้นๆ ด้วย และถึงแม้ฝ่ายนิติบัญญัติจะสามารถออกกฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ก็ไม่มีอำนาจตัดสินหรือเพิกถอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้เลยทีเดียว เพราะการกระทำเช่นนั้นย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ⁵⁴ สำหรับหลักประกันที่เด็ดขาดและหลักประกันที่ไม่เด็ดขาดโดยมีข้อยกเว้นภายใต้เงื่อนไขนั้นย่อมเป็นของธรรมดา เพราะในบางกรณีสิทธิและเสรีภาพของประชาชนควรจะเป็นไปโดยเด็ดขาดไม่มีข้อแม้ แต่ในบางกรณีก็ควรถูกจำกัดให้อยู่ภายในขอบเขต ซึ่งหากการจำกัดนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแล้วก็เป็นกรชอบโดยกฎหมาย

⁵² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง

⁵³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง

⁵⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 5

2.3.6 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกับหลักแห่งความเหมาะสม

หลักแห่งความเหมาะสม คือบรรดาคำสั่งหรือมาตรการทางกฎหมายที่ฝ่ายบริหาร ออกมาใช้บังคับแก่ประชาชน ซึ่งฝ่ายบริหารจะต้องใช้พิจารณาในการเลือกออกคำสั่ง หรือ มาตรการที่สามารถดำเนินการให้เจตนารมณ์ หรือความมุ่งหมายของกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ดี

โดยให้มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ระหว่างมาตรการที่ฝ่ายบริหารออกมาใช้บังคับ กับสิ่งที่กฎหมายฉบับที่ให้อำนาจประสงค์จะให้เกิดขึ้น⁵⁵

หลักแห่งความเหมาะสมนี้ บังคับให้องค์กรฝ่ายปกครองใช้พิจารณาเลือกออกคำสั่ง เท่าที่จะสามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายที่ให้อำนาจไว้เท่านั้น คำสั่งทางปกครองที่ไม่อยู่ในวิสัยจะทำให้ความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจปรากฏขึ้นมาเป็นจริงได้เลย คำสั่งหรือ มาตรการนั้นถือเท่ากับว่าไม่เหมาะสม

ตัวอย่างที่พอจะเทียบเคียงได้กับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องกระทำไปบนหลักแห่ง ความเหมาะสม คือ โจทก์ฟ้องว่าคณะกรรมการส่วนจังหวัดป้องกันการค้ากำไรเกินควร จังหวัด นราธิวาส ได้ออกประกาศกำหนดให้สุกรมมีชีวิตเป็นสิ่งควบคุมและได้กำหนดให้เข้าเขตท้องที่ อำเภอสุไหงโกลอก อำเภอแว้ง และอำเภอตากใบ เป็นเขตควบคุม โดยห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสุกรม มีชีวิตเข้าไปในเขตท้องที่ดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อมิให้สุกรมมีชีวิตในท้องที่ควบคุมมีราคาสูงขึ้นอันเป็นการ ป้องกันการค้ากำไรเกินควร จำเลยได้ทราบประกาศดังกล่าวแล้วยังบังอาจร่วมกันทำกรเคลื่อนย้าย สุกรมมีชีวิต จำนวนสิบห้าตัวบรรทุกรถยนต์เข้าไปในท้องที่ ตำบลเจ้าเห อำเภอตากใบ จังหวัด นราธิวาส โดยมีได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการส่วนจังหวัดป้องกันการค้ากำไรเกินควร ขอให้ ลงโทษตามพระราชบัญญัติป้องกันและการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2490 ฯลฯ คดีนี้ ศาลมีคำพิพากษา ว่า “ปัญหาที่ว่าประกาศฉบับนี้ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หลักสำคัญในเรื่องนี้มีอยู่ว่าประการของ คณะกรรมการฯ จะต้องเป็นไปเพื่อป้องกันการการค้ากำไรเกินควร ตามประกาศฉบับนี้ไม่ได้แสดงชัดแจ้งว่าที่ห้ามนำสุกรมมีชีวิตเข้าไปในเขตสามอำเภอนั้น มีวัตถุประสงค์อย่างไร คงปรากฏอยู่ในคำ ฟ้องของโจทก์ว่า ที่ห้ามนั้นนั้นเพื่อป้องกันมิให้สุกรมมีชีวิตในท้องที่ควบคุมมีราคาสูงขึ้น เป็นที่รู้กัน ทั่วไปว่าสินค้าใดก็ตามมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นราคาย่อมจะถูกลง ตรงกันข้ามสินค้าใดมีปริมาณลด น้อยลงราคาย่อมจะสูงขึ้น การที่ทางราชการประกาศห้ามนำสุกรมมีชีวิตเข้าไปในเขตใด ย่อมจะ ทำให้ปริมาณของสุกรมมีชีวิตในเขตนั้นลดน้อยลงอันจะทำให้ราคาสูงขึ้น กรณีเช่นนี้จะเรียกว่าเป็น การป้องกันการการค้ากำไรเกินควรหาได้ไม่ ในทางกลับกันจะยิ่งเป็นการส่งเสริมให้มีการค้ากำไรเกิน มากยิ่งขึ้น จึงเห็นว่าประกาศของคณะกรรมการส่วนจังหวัดฉบับนี้มีได้มีวัตถุประสงค์ เพื่อป้องกัน

⁵⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *อ่างแล้วซึ่งอรรถที่* 26, น. 74.

การคำค่าใดเกินควรจึงเป็นการไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจคณะกรรมการส่วนจังหวัดไว้ใช้บังคับไม่ได้ จึงพิพากษายื่นให้ยกฟ้องโจทก์”

2.3.7 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นและสังคม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ถือเป็นว่าเห็นความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติหลายมาตรา ในหมวด 3 ซึ่งจัดไว้เป็นหมวดหมู่เฉพาะ แต่อย่างไรก็ตามการที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองนั้น มิได้หมายความว่าใครจะใช้สิทธิและเสรีภาพที่มีเหล่านั้นได้อย่างไร้ขีดจำกัด เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นต่างคนต่างก็ใช้สิทธิและเสรีภาพที่ตนมีจนอาจไปล่วงละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยไม่ถือว่าสิ่งนั้นผิดหรือไม่ควรกระทำเพราะถือว่ารัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้แล้ว

ดังนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องให้อำนาจรัฐในการเข้ามาจัดระเบียบโดยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพด้วยวิธีการต่างๆ ได้แต่ทั้งนี้ต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งวิธีการดำเนินการจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้น รัฐอาจเลือกให้สิทธิและเสรีภาพอย่างหนึ่งสำคัญกว่าสิทธิและเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง โดยสละสิทธิและเสรีภาพนั้นไปหรือใช้วิธีการจำกัดลำดับความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพก็ได้ เช่น เสรีภาพในส่วนบุคคลอยู่เหนือในการแสดงออก เสรีภาพในการติดต่อคมนาคมอยู่เหนือเสรีภาพในการชุมนุมประท้วง เป็นต้น แต่บางครั้งกฎหมายก็จำเป็นต้องยอมให้มีความสำคัญกับทั้งสองเสรีภาพ โดยจำกัดเสรีภาพทั้งสองเพื่อให้ใช้ได้โดยไม่ขัดกัน เช่น ยอมรับ สิทธิในการนัดหยุดงานของแรงงาน และก็ยอมรับเสรีภาพในการเข้าทำงานของแรงงานที่ไม่อยากหยุดด้วย

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ถ้าหากสังคมใดที่ประชาชนใช้สิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่ขัดกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นแล้ว สังคมนั้นจะวุ่นวาย ไม่สงบสุข ฉะนั้น ในเรื่องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ แต่ทั้งนี้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องเป็นการกระทำหรือละเว้นกระทำเพื่อคุ้มครองสังคมให้เป็นปกติสุข ในทางกลับกันถ้าการคุ้มครองสังคมโดยปราศจากเสรีภาพก็ไม่ก่อเกิดประโยชน์ทางที่ควรแต่อย่างใด ดังนั้น จึงควรให้รัฐเข้ามาจัดระเบียบการใช้สิทธิและเสรีภาพ เพื่อให้เกิดสมดุลในสังคม การจัดระเบียบสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้ ในบางครั้งอาจจำเป็นต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยเด็ดขาด โดยมีเหตุผล 3 ประการคือ

ประการที่ 1 เพื่อคุ้มครองรัฐ องค์การของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ได้กลายมาเป็นบุคคลที่ใช้สิทธิและเสรีภาพมาทำลายรัฐ องค์การของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงก็ดี ความผิดต่อเจ้าพนักงานก็ดี จึงจำเป็นต้องมีขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพและคุ้มครองรัฐ

ประการที่ 2 เพื่อคุ้มครองเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยปราศจากความวุ่นวายในสังคม ดังนั้น ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และทางเศรษฐกิจ จึงถือเป็นข้อจำกัดของสิทธิและเสรีภาพ เช่น รัฐธรรมนูญไทยแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวกัน โดยขอยบยอมได้รับความคุ้มครอง แต่ถ้าเมื่อใดที่การรวมตัวกัน โดยขอยบนั้นเกิดความวุ่นวายก็ต้องถือว่าสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้หมดไป⁵⁶

ประการที่ 3 เพื่อคุ้มครองศีลธรรมอันดี ซึ่งเหตุบางประการนี้ถือเป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกในสังคม ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยเด็ดขาด แต่บางกรณีอาจกำหนดให้เป็นข้อจำกัดเสรีภาพตามสภาพความจำเป็นเพื่อคุ้มครองสังคม เช่น คนต่างด้าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ทั้งนี้สถานการณ์ร้ายแรงหรือสถานการณ์ฉุกเฉินบางกรณีอาจถือเป็นข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เช่นสถานการณ์สงคราม สถานการณ์ฉุกเฉินหรือแม้แต่การประกาศใช้กฎอัยการศึก เป็นต้น

2.4. แนวความคิดตามหลักสำนักอาชญาวิทยา (Criminology)

แนวความคิดของสากลที่เป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้ติดยาเสพติดมิใช่อาชญากร แต่เป็น “คนไข้” หรือ “ผู้ป่วย” ทั้งทางร่างกายและจิตใจประเภทหนึ่งที่ได้กระทำการให้ตนเองต้องได้รับความเสียหาย และสมควรที่จะได้รับความช่วยเหลือจากสังคมโดยเร่งด่วน โดยรัฐบาลไทยเองก็มีนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดในฐานะผู้ป่วย โดยให้โอกาสในการเข้ารับการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพตามความต้องการและเหมาะสมของผู้ติดยาเสพติดด้วย⁵⁷

สาเหตุที่ผู้ติดยาหรือผู้เข้ายาเสพติดมิใช่อาชญากร เพราะความผิดประเภนี้เป็นความผิดซึ่งเกิดจากข้อห้ามที่กำหนดโดยสังคม (Mala Prohibita) ซึ่งในทางอาชญาวิทยาไม่จัดอยู่ในความหมายของอาชญากรรม ดังนั้น ผู้กระทำความผิดนี้จึงไม่ถือว่าเป็นผู้ประกอบอาชญากรรม อีกทั้งผู้กระทำความผิดเองก็เป็นเหยื่อของการกระทำความผิดนี้อีกด้วย⁵⁸ เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการประกอบอาชญากรรมซึ่งไม่คำนึงว่าจะเป็นผู้ก่อความผิดนั้นขึ้นมาเองหรือไม่ การปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดเพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นเป็นแนวความคิดที่ริเริ่มมาจากสำนักอาชญาวิทยา (Positive School of Criminology) ซึ่งมุ่งพิจารณาปัญหาอาชญากรรมให้สอดคล้องกับ

⁵⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 44

⁵⁷ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 141/2541 เรื่องนโยบายการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ณ วันที่ 19 สิงหาคม 2541, ข้อ 5 และข้อ 6

⁵⁸ สีหนาท ประยูรรัตน์, “มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดประเวณี” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น.75.

หลักการทางวิทยาศาสตร์ และทฤษฎีเหตุจำเป็น (The Theory of Determinism) โดยมีความเห็นว่าการที่มนุษย์จะกระทำความผิดย่อมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลผลักดันต่างๆ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์ได้ละเมิดกฎหมายเพราะอิทธิพลของปัจจัยทางชีวภาพ จิตภาค และหรือทางสังคม มนุษย์ขาดเจตจำนงอิสระ (Free Will) ในทางความคิด ขาดอิสรภาพในการกำหนดทางเลือก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง⁵⁹

จากหลักการทางวิทยาศาสตร์และทฤษฎีเหตุจำเป็นอยู่บนพื้นฐานทางปรัชญาที่เรียกว่า “สสารนิยม” (Materialism) ซึ่งถือว่าสสารเป็นความจริงเพียงสิ่งเดียวโดยอาศัยทฤษฎีจักรกลนิยม (Mechanism) อธิบายการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสสารในโลกว่ามีได้เป็นไปเพื่อสู่จุดหมายอะไร แต่เป็นอย่างกลไก (Mechanistic) และเห็นว่าโลกหรือจักรกลก็เหมือนกับเครื่องจักรโรงใหญ่ โดยชิ้นส่วนต่างๆ ของเครื่องจักรนั้นเคลื่อนไหวและดำเนินไปอย่างมีระเบียบ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นและดำเนินไปในโลกหรือจักรวาลก็มีลักษณะที่เป็นกลไกเช่นกัน ไม่มีอะไรเกิดขึ้นลอยๆ โดยไม่มีสาเหตุผลักดัน ไม่มีอะไรเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือปราศจากสาเหตุที่แน่นอนอันหนึ่ง และเมื่อมีสาเหตุที่แน่นอนอันหนึ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องเกิดอย่างไม่มีข้อแม้ ทุกอย่างดำเนินการไปตามกฎหมายที่ตายตัว ปรัชญาสสารนิยมและทฤษฎีจักรกลนิยมนี้เห็นว่ามนุษย์เป็นเพียงกลุ่มก้อนของโปรตอน อิเล็กตรอน เหมือนกับวัตถุอื่นๆ เพียงแต่ว่าสลับซับซ้อนกว่า จึงเข้าใจและอธิบายได้ยากกว่าอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และกิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ที่เรียกว่าปรากฏการณ์ทางจิต ก็เป็นเพียงการกระทบกระทั่งของอิเล็กตรอน โปรตรอน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสสารดังที่กล่าวมาข้างต้น⁶⁰

ดังนั้น มนุษย์ก็คือเครื่องจักรซึ่งสลับซับซ้อนมากกว่าวัตถุอื่นเท่านั้น และเมื่อมนุษย์เป็นเครื่องจักร การกระทำของมนุษย์จึงมิได้เป็นไปตามเจตจำนงอิสระ (Free Will) ของมนุษย์แต่ต้องตกอยู่ภายใต้ภาวะแห่งทฤษฎีเหตุวิสัย (Determinism) ซึ่งเชื่อว่าความเป็นเหตุเป็นผลของสรรพสิ่งคือลักษณะสากลของจักรกล ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่เกิดขึ้นโดยปราศจากสาเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดในอดีตย่อมกำหนดสภาพในลำดับเวลาต่อมาอย่างแน่นอนว่าต้องเป็นอย่างนั้นโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง จึงไม่มีอะไรในจักรกลที่มีอิสรภาพ การกระทำของมนุษย์ก็เช่นกันจะต้องมีสาเหตุต่างๆ มาผลักดันหรือกำหนดให้เป็นไปเสมอ ทฤษฎีเหตุวิสัยนี้ได้อธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำของมนุษย์ไว้

⁵⁹ ศรีชาติ ลิ้มปิติศรี, “การศึกษาทัศนคติและแนวทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบำบัดรักษาที่มีต่อการใช้มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 65.

⁶⁰ สุชาติ นิลมาก, “ชุมชนบำบัด: การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น. 29-34.

ว่ามาจากอุปนิสัย อันได้มาจากกรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม การตัดสินใจของมนุษย์ขึ้นอยู่กับอุปนิสัย อุปนิสัยที่แตกต่างจะผลักดันให้เกิดจากตัดสินใจที่ต่างกัน ไม่มีการกระทำใดที่หลุดพ้นไปจากแรงขับเคลื่อนของอุปนิสัย ทุกสิ่งที่มนุษย์คิด ทุกอย่างที่มนุษย์พูด เป็นผลจากอุปนิสัย ซึ่งเกิดจากปัจจัยทั้งหลายที่มนุษย์เลือกไม่ได้ ด้วยเหตุที่มนุษย์มิได้มีบทบาทในความเป็นบุคคลของตนเอง หากเป็นเพียงผลผลิตของกรรมพันธุ์และสภาพแวดล้อม เป็นเพียงหุ่นยนต์ที่มีกรรมพันธุ์และสภาพแวดล้อม เป็นข้อมูลบรรจุอยู่ พฤติกรรมของมนุษย์ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นก็ล้วนแต่เป็นแรงสะท้อนของข้อมูลเหล่านั้นมนุษย์เป็นเพียงทางผ่านที่ให้ข้อมูลทั้งหลายที่ถูกสะสมไว้ในตัวปรากฏออกมา ดังนั้นจึงไม่มีพฤติกรรมใดของมนุษย์ควรจะต้องรับผิดชอบ การอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ตามที่ชนะเช่นนี้จึงนำไปสู่หลักเกณฑ์ที่เห็นว่าการลงโทษมนุษย์ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ไม่สมควรมีจุดหมายที่จะแก้แค้นเพราะมนุษย์นั้นแท้จริงแล้วช่วยเหลือตนเองไม่ได้ อาชญากรก็คือผู้ป่วยที่ต้องการความช่วยเหลือและความเอาใจใส่จากสังคม ความรู้และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าจะสามารถรักษาพยาบาลและปรับปรุงบุคลิกภาพของอาชญากรให้กลับเป็นคนปกติได้ การลงโทษจึงต้องใช้หลักการของแก้ไขฟื้นฟูเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข จึงต้องกำหนดกฎเกณฑ์มาใช้ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมบ้าง และแม้ว่าจะถือว่าผู้ติดยาเสพติดมิใช่อาชญากรเป็นเพียงผู้ป่วยที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข ฟื้นฟู รัฐเองก็ต้องใช้มาตรการทางกฎหมายในการบังคับ บำบัดรักษาหรือฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลด้วย โดยการบังคับนี้การกระทำโดยผ่านอำนาจของฝ่ายปกครองอีกทางหนึ่ง

2.5 แนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา (Diversion)

แนวความคิดนี้เป็นการเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนขึ้นศาลโดยหลีกเลี่ยง หรือเบี่ยงเบน (Deviation) ไม่นำ “กระบวนการยุติธรรมตามแบบพิธีปกติ” (Tradition or Typical Justice System) มาใช้กับผู้กระทำความผิดให้ครบทุกขั้นตอน แต่ใช้วิธีอื่นแทน ซึ่งอาจมีกฎหมายอนุญาต โดยชัดแจ้งหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น แนวคิดการแทนการดำเนินคดีอาญานี้ หมายถึงวิธีการทุกชนิดที่นำมาใช้แทนการร้องทุกข์ การจับกุม การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษา หรือการลงโทษผู้กระทำความผิด⁶¹ เนื่องจากการนำตัวผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดในคดีอาญาติดบางประเภทมาบังคับรักษานี้ มิใช่เป็นมาตรการในการนำบุคคลมาลงโทษทางอาญา เพราะถือว่าผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยที่ต้องแก้ไขฟื้นฟู ดังนั้นจึงถือว่าเป็นการนำบุคคลเข้าสู่ “โครงการการหลบ

⁶¹ ศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ, “มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา” วารสารอัยการ, (14 สิงหาคม 2534), น.67.

เสี่ยงการถูกตัดสินลงโทษ”⁶² โดยใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา (Diversion) ซึ่งแยกออกเป็น 2 กรณีคือ กรณีแรกผู้ที่ถูกบังคับบำบัดรักษายังมีได้มีฐานะเป็นจำเลยหรือนักโทษเพียงแต่เป็นผู้ถูกคุมขังในขั้นตอนของการสอบสวนเท่านั้น โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะส่งตัวผู้นั้นเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่กำหนดไว้โดยองค์กรฝ่ายปกครอง ซึ่งหากผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องได้รับการใช้บังคับบำบัดรักษานี้หรือไม่ประสบผลสำเร็จ พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมตามแบบพิธี เพื่อใช้อำนาจศาลในการพิจารณาพิพากษาลงโทษทางอาญาต่อบุคคลนั้นต่อไป

สำหรับกรณีที่สองคือผู้ถูกบังคับบำบัดรักษายังมีได้มีฐานะเป็นจำเลยหรือนักโทษเช่นกัน หรือความเป็นนักโทษได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่ผู้นั้นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่รับการมอบหมายตามกฎหมายจะนำตัวไปบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพตามขั้นตอนที่กำหนดไว้โดยองค์กรฝ่ายปกครอง อย่างไรก็ตามการให้อำนาจดำเนินการของฝ่ายปกครองในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนี้ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจจะต้องไม่เป็นการขัดต่อหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ว่า การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล องค์กรอื่นใดที่มีใช้ศาลมีอาจจะพิจารณาโทษทางอาญาแก่บุคคลใดได้

แนวความคิดและเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินคดีอันเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการกับผู้ต้องหาจากที่กำหนดไว้ตามกระบวนการวิธีพิจารณาความหรือเป็นการปฏิบัติที่มีได้ดำเนินไปตามกลไกการบริหารงานยุติธรรมทางคดีอาญาตามระบบ ดังนี้

1. ปัจจุบันวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาได้ให้ความสำคัญแก่ผลคดีที่ผู้กระทำผิดจะได้รับเนื่องจากการลงโทษ คือมุ่งเน้นให้ผู้กระทำผิดได้ปรับปรุงแก้ไขและกลับตัวเป็นคนดีของสังคมด้วย มิใช่มุ่งเน้นเพียงการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาเพื่อลงโทษให้สาสมกับความผิดเท่านั้น

2. ผู้กระทำความผิดบางคนเป็นผู้ไม่สมควรได้รับโทษเนื่องจากมิได้มีจิตใจชั่วร้าย หรือมีเจตนาร้าย (mens rea) อยู่ในการกระทำ แต่ได้กระทำผิดด้วยเหตุบางประการ⁶³ เช่น การติดยาเสพติด หรือได้กระทำผิดกฎหมายบางอย่างที่มีได้เป็นความผิดในตัวเอง (Mala Prohibita)

⁶² สุรางค์ เจริญมั่งคณ, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2534 : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 87.

⁶³ เรวดี น้าเฉลิม, “ชะลอการฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), น. 16.

3. การดำเนินการโดยใช้วิธีการแทนการดำเนินคดีอาญานั้น จะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีมากที่สุด เพราะวัตถุประสงค์หลักของการปฏิบัติเช่นนี้ก็เพื่อการประหยัดค่าใช้จ่าย เพื่อแก้ไขนิสัยของผู้กระทำความผิด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการยุติข้อพิพาท และดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรมขึ้นแทน ส่วนรูปแบบและขั้นตอนที่การเปลี่ยนรูปการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนขึ้นศาลอาจเกิดขึ้นได้นั้น มีดังนี้

1) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นก่อนถึงเจ้าพนักงาน มักจะเกิดขึ้นและเป็นไปในลักษณะประนีประนอมยอมความของกลุ่มความ การไกล่เกลี่ยทำขัญ การขอขมาของผู้กระทำความผิด

2) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นจับกุม โดยมากมักจะเกิดขึ้นในรูปแบบของการว่ากล่าวตักเตือนในคดีความผิดเล็กน้อย การตกลงชดใช้ค่าเสียหายจนเป็นที่พอใจแก่ผู้เสียหาย

3) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นสอบสวน มักจะเป็นการดำเนินการของพนักงานสอบสวนในรูปของการสั่งทดสอบ และส่งตัวผู้กระทำความผิดที่วิกลจริต ไปบำบัดรักษาทางจิตยังโรงพยาบาลโรคจิต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 หรือการเปรียบเทียบปรับในคดีบางประเภทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 37 และมาตรา 38

4) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นของพนักงานอัยการ โดยทั่วไปจะกระทำได้ในรูปของการสั่งเปรียบเทียบคดี การชะลอการฟ้อง สำหรับประโยชน์ของการใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่

1. ให้โอกาสผู้กระทำผิดที่มีได้มีการกระทำที่เป็นอาชญากรได้กลับตัวเป็นคนดี
2. เป็นผลดีแก่ประวัติและอนาคตของผู้กระทำผิด คือ ไม่มีใบแดงแจ้งโทษไม่ได้ ชื่อว่าเป็นคนจู้จุกหรือนักโทษ ไม่ได้ชื่อว่าเป็นอาชญากร ไม่ถูกตราหน้า ไม่มีปมด้อย ไม่ถูกรังเกียจ ไม่เสียอนาคต ไม่เสียชื่อเสียง

3. ผู้กระทำผิดไม่เสียเวลาในการศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ต้องออกจากงานและสามารถทำงานได้เหมือนปกติ ไม่เกิดปัญหาแก่ครอบครัว

4. ผู้กระทำผิดไม่ต้องไปคลุกคลีสมาคมกับผู้ต้องขังประเภทอื่นที่การกระทำเป็นอาชญากรในเรือนจำ

5. เป็นผลดีต่อสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจของผู้กระทำผิด

6. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรมโดยทางอ้อม เพราะเมื่อเขากลับตัวเป็นคนดีอาชญากรรมที่พวกเขาจะไปก่อขึ้นอีกก็ลดลง ทำให้สังคมปลอดภัยขึ้น

7. ช่วยลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำได้ดีมาก เพราะนักโทษในเรือนจำต่างๆ มีผู้ต้องขังที่มีโทษจำคุกระยะสั้นเป็นจำนวนมาก

8. ช่วยลดงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าเลี้ยงดู เครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งรัฐต้องค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังจำนวนมาก ซึ่งผลดีข้อนี้เป็นผลดีต่อส่วนรวมทั้งสังคมและรัฐ

ดังนั้น ในการนำหลักการแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในความคิดผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมาย ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองนำตัวผู้ติดยาเสพติด หรือผู้ที่เสพยาเสพติดให้โทษที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สาม ไปบังคับบำบัดรักษายังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือสถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้นได้ โดยไม่ต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาความผิดจากศาลก่อน ซึ่งเป็นผลดีโดยตรงต่อการบำบัดรักษา และลดจำนวนผู้ติดยาเสพติดในสังคมลง ตลอดจนสามารถส่งผลที่ดีในทางอ้อมต่อการลดปัญหาอาชญากรรม ตามแนวความคิดแห่งทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) ที่มุ่งควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักแต่รัฐที่มีการปกครองในระบบแห่งความเป็นรัฐที่มีการปกครองในระบบแห่งความเป็นนิติรัฐก็ต้องไม่นำวิธีการดังกล่าวมาใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม จนมองข้ามความสำคัญแห่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางอาญาของบุคคลตามแนวความคิดแห่งทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) ไปโดยเฉพาะเมื่อบุคคลนั้นต้องตกอยู่ในสถานะผู้ต้องหาหรือผู้ถูกคุมขัง และต้องรับสภาพจำยอมจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งที่ได้รับการสันนิษฐานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ดังที่กล่าวมาข้างต้น⁶⁴

โดยสรุปบทนี้เป็นการกล่าวถึงทฤษฎีหลักการพื้นฐานและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ ถือว่าเป็นรากฐานของการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิอันถือเป็นแนวความคิดขั้นพื้นฐานที่สามารถพัฒนาให้เป็นรูปธรรมโดยกำหนดบทบาทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิไว้อย่างชัดเจน ซึ่งทฤษฎีหลักการพื้นฐานและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการทรงสิทธิและเสรีภาพที่จะศึกษาในบทที่สองนี้ ได้แก่ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงแนวความคิดตามหลักสำนักอาชญาวิทยาและแนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา ดังนั้น ทฤษฎีและแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด รวมถึงสอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพในตัวของบุคคลทุกคนต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างแท้จริง

⁶⁴ สุริย์ ภูเพชร, *อ่าวแล้วเชิงอรรถที่ 15*, น. 54.

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

บทนี้ศึกษามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งจะกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายระหว่างประเทศ การบังคับบาบับรักษาตามกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐสิงคโปร์ และมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดของไทย รวมถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบาบับรักษาเสพติด โดยได้กล่าวในรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

3.1 มาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายระหว่างประเทศ

3.1.1 สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

3.1.1.1 ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน

1. ความเป็นมา¹ เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้ยุติลงเมื่อปี พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945)

โดยชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ที่มีสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เป็นผู้นำ สงครามโลกครั้งที่สองได้นำพาความหายนะมาสู่ชีวิตและทรัพย์สินของหลายประเทศทั่วโลก พร้อมกับได้ประจักษ์ถึงความทารุณโหดร้ายของพรรคนาซีเยอรมันที่ได้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหลายล้านคน และกระทำร้ายต่อประชาชนทุกประเทศที่เยอรมันเข้ายึดครอง อันถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างชัดเจน หัวหน้ารัฐบาลประเทศสัมพันธมิตรต่างเห็นพ้องกันว่าจะต้องแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรมป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก

ภายหลังการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว ในวันที่ 15 เมษายน 2488 มีการรับรองกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2489 สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission on

¹ คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน, สิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร:

Human rights) ให้อยู่ภายใต้คณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council) หรือ ECOSOC คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด ชุดแรกจัดทำร่างปฏิญญา (Declaration) ชุดที่สองจัดทำอนุสัญญา (Convention) และชุดที่สามศึกษาปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ

2. เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยข้อความ 30 ข้อ มีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ส่วนได้แก่

1) ปราบกฏในคำปรารภ ข้อ 1 ข้อ 2 กล่าวถึงหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ว่ามนุษย์มีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะต้องให้หลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้ เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพความยุติธรรมและสันติภาพโลก

2.) กล่าวถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (civil and political rights) เริ่มตั้งแต่ข้อ 3 ถึงข้อ 21 ประกอบด้วย สิทธิในชีวิต เสรีภาพความมั่นคงในชีวิต สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เสรีภาพในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก เสรีภาพสื่อมวลชน เสรีภาพในการชุมนุม การสมาคมรวมกลุ่ม และสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเข้าถึงบริการสาธารณะ

3.) กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ข้อ 22 ถึงข้อ 27 ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐและได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง สิทธิในการศึกษาสิทธิในด้านแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ สิทธิในสวัสดิการสังคม การคุ้มครองแม่และเด็ก สิทธิในการได้รับความคุ้มครองทางวัฒนธรรม ศิลปะ ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร

4) กล่าวถึงถ้าหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยकारที่ที่จะต้องดำเนินการสร้างหลักประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฏิญญานี้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดสิทธิของผู้อื่น สังคม และโลก สิทธิเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อ 28 ถึงข้อ 30

3. สนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ 4 ฉบับ ด้วยเหตุที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีข้อจำกัด คือเป็นเพียงคำประกาศที่ไม่มีสภาพบังคับเป็นกฎหมาย ซึ่งหมายความว่า

ประเทศใดในโลกนี้อาจเห็นด้วยกับคำประกาศ 30 ข้อ ในปฏิญญาสากลก็ได้ หากมีการละเมิดหลักการตามที่ปรากฏในปฏิญญา ก็ไม่มีผลลงโทษรัฐที่ทำการละเมิด

สหประชาชาติจึงได้ริเริ่มให้มีการจัดทำหลักการของสิทธิมนุษยชนให้อยู่ในรูปของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (สนธิสัญญา) เพื่อให้มีสภาพบังคับสำหรับประเทศที่ต้องการผูกพันตามสนธิสัญญา สนธิสัญญาสิทธิมนุษยชน ได้แก่

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights หรือ ICESCR)

2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR)

3. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women หรือ CEDAW)

4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child หรือ CRC) แต่ละฉบับยังได้บรรจุกลไกในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย กลไกดังกล่าวอยู่ในรูปของคณะกรรมการประจำสนธิสัญญานั้น ซึ่งทำหน้าที่สอดส่อง ดูแล ตรวจสอบรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชน และตรวจสอบรายงานการดำเนินงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา

3.1.1.2 กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)

1. ความเป็นมา² เมื่อสงครามได้นำภัยพิบัติมาสู่มวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งได้นำความวิบัติอย่างสุดจะพรรณนามาสู่มนุษย์ชาติ เหล่าประชาชนแห่งสหประชาชาติจึงได้ตั้งเจตจำนงที่จะช่วยให้รุ่นหลังได้พ้นจากภัยพิบัติแห่งสงคราม และยืนยันในความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักมูลในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษย์บุคคลในสิทธิอันเท่าเทียมกันของสตรี และของประเทศชาติใหญ่น้อย และที่จะสถาปนาไว้ ซึ่งความยุติธรรมและความเคารพต่อข้อผูกพันทั้งปวงอันเกิดจากพันธสัญญาและที่มำอื่นๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ และที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานอันดียิ่งขึ้นแห่งชีวิตในอิสรภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และที่จะให้ความแน่นอนใจว่าจะไม่มีการใช้กำลังอาวุธ นอกจากเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยการยอมรับหลักการและวิธีการที่จะตั้งขึ้น และที่ใช้จักรกลระหว่างประเทศสำหรับส่งเสริมความรุดหน้าในทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนทั้งปวงจึงได้ลงมติที่จะผสมผสานความพยายามทั้งปวงของเรา ในอันที่จะให้สำเร็จผลตามความมุ่งหมายเหล่านี้โดยรัฐบาลของเราโดยลำดับจึงได้ตกลงกันตามกฎบัตรสหประชาชาติฉบับปัจจุบันนี้ โดยทางผู้แทนที่มาร่วม

² กฎบัตรสหประชาชาติ สำนักงานแถลงข่าวสหประชาชาติ (อัดสำเนา)

ชุมนุมในนครซานฟรานซิสโก ผู้ซึ่งได้แสดงหนังสือมอบอำนาจเต็มของตน อันได้ตรวจแล้วว่า เป็นไปตามแบบที่ดีและเหมาะสม จึงสถาปนาองค์กระหว่างประเทศขึ้น โดยเรียกชื่อว่า สหประชาชาติ

2. ความมุ่งหมายและหลักการ³

1) เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ มุ่งต่อจุดหมายคุกคามต่อสันติภาพ และเพื่อปราบปรามการรุกรานหรือการล่วงละเมิดอื่นๆ ต่อสันติภาพตลอดจนนำมาโดยสันติวิธีและสอดคล้องกับหลักการแห่งความยุติธรรม และกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งการปรับปรุงหรือระงับกรณีพิพาทในสถานการณ์ระหว่างประเทศอันจะนำไปสู่การล่วงละเมิดสันติภาพได้

2) เพื่อพัฒนาสัมพันธไมตรีระหว่างประชาชาติทั้งปวง โดยยึดการเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิที่เท่าเทียมกันและการกำหนดเจตจำนงของตนเองแห่งประชาชนทั้งปวงเป็นมูลฐาน และจะได้ดำเนินมาตรการอันเหมาะสมอย่างอื่น เพื่อเป็นกำลังแก่สันติภาพสากล

3) เพื่อทำการร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะแก้ปัญหาระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และมนุษยธรรม และส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพ อันเป็นหลักมูลฐานสำหรับทุกคน

4) เพื่อเป็นศูนย์กลางสำหรับประสานการดำเนินการประชาชนทั้งปวงในอันที่จะบรรลุสู่จุดหมายปลายทางร่วมกันเหล่านี้ให้กลมกลืนกัน

3.1.1.3 อนุสัญญาประชาชาติเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาระดับประเทศที่ทุกประเทศทั่วโลก จะต้องให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหายาเสพติด ดังคำกล่าวที่ว่า “การจัดการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกรัฐและด้วยเหตุนี้ การดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบของความร่วมมือระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว” (คำปรารภในอนุสัญญา ค.ศ. 1988) โดยเครื่องมือที่สำคัญ ที่ทำให้แต่ละประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหายาเสพติด คืออนุสัญญา หรือกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขตบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในการแก้ไขปัญหายาเสพติดระหว่างกัน

อนุสัญญาสหประชาชาติเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (United Nations Conventions on Drugs Control) ประกอบด้วย

1. อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 และพิธีสารแก้ไขอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961, ค.ศ. 1972 (Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, as amended by the 1972 Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drug, 1961)

³ กฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 1

2. อนุสัญญาว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971 (Convention on Psychotropic Substances 1971)

3. อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 (United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988)

4. อนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime 2000)

3.1.1.4 กฎบัตรอาเซียน (Asean Charter) มีความเป็นมาจากผลการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 11 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เมื่อวันที่ 12 - 14 กันยายน 2548 ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียน ได้ลงนามในปฏิญญากัวลาลัมเปอร์เรื่องการจัดทำกฎบัตรอาเซียนเพื่อให้การรวมตัวกันของประเทศสมาชิกมีความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น ภายใต้คำขวัญที่ว่า “One Vision, One Identity, One Community” หรือ “วิสัยทัศน์เดียว อัตลักษณ์เดียว ประชาคมเดียว” ทั้งนี้ ได้มีการมอบหมายให้คณะผู้ทรงคุณวุฒิเรื่องกฎบัตรอาเซียน (Eminent Persons Group on the ASEAN Charter- EPG) จัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทิศทางการรวมกลุ่มของอาเซียนและเนื้อหาของกฎบัตรดังกล่าว เพื่อเสนอต่อผู้นำอาเซียนในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2550 ณ เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยแผนแม่บทของกฎบัตรอาเซียนโดยมอบหมายให้คณะทำงานระดับอาวุโสในการยกร่างกฎบัตรอาเซียน (High Level Task Force on the Drafting of ASEAN Charter - HLTF) ทำการยกร่างกฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียนนี้ จะทำหน้าที่เป็นธรรมนูญของอาเซียน ซึ่งจะวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กร ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีกฎหมายในการทำงาน (Rule-Based Organization) เพื่อนำไปสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนภายในปี 2558

เนื้อหาของกฎบัตรอาเซียนโดยสังเขป ได้แก่

1. อารัมภบท ประกอบด้วย ความเป็นมาของอาเซียน เหตุผลในการจัดทำกฎบัตรการสร้างประชาคมอาเซียน การเป็นประชาคมที่มีประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง การเน้นย้ำถึงเป้าหมายที่จะสร้างประชาคมอาเซียนที่มีความเหนียวแน่นทางการเมือง มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจและมีความรับผิดชอบตอสังคม

2. เป้าหมายและหลักการ ระบุเป้าหมายของอาเซียนและหลักการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

3. สถานะบุคคล กฎบัตรอาเซียนจะทำให้อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้อาเซียนมีสถานะนิติบุคคลตามกฎหมายภายใน

4. สมาชิกภาพ เป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐสมาชิก ภายใต้กฎบัตรและความตกลงต่างๆ ของอาเซียน รวมทั้งกำหนดกฎเกณฑ์และกระบวนการในการรับสมาชิกอาเซียนใหม่

5. องค์กรของอาเซียน ประกอบด้วย

- 1) ASEAN Summit
- 2) ASEAN Coordinating Council
- 3) ASEAN Community Councils (ACC)
- 4) ASEAN Sectoral Ministerial Bodies
- 5) เลขาธิการอาเซียน
- 6) Committee of Permanent Representatives
- 7) ASEAN National Secretariat
- 8) กลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน
- 9) ASEAN Foundation

กฎบัตรอาเซียนด้านยาเสพติด⁴ จากการแบ่งโครงสร้างองค์กรภายใต้กฎบัตรอาเซียน ออกเป็น 3 เสาหลักนั้น ความร่วมมือด้านยาเสพติดจะอยู่ในเสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคง โดยการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านยาเสพติด (ASEAN Senior Officials on Drugs Matters - ASOD) จะอยู่ภายใต้การประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime - AMMTC) สำหรับประเด็นเรื่องยาเสพติด มีการระบุไว้ในข้อ 12 ของข้อบทยี่สิบห้าว่า อาเซียนจะเสริมสร้างความร่วมมือในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มั่นคง และปลอดยาเสพติด สำหรับประชาชนของอาเซียน (To strengthen cooperation in building a safe, secure and drug-free environment for the peoples of ASEAN)

3.1.2 สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายระหว่างประเทศ

แนวความคิดในการแก้ไขปัญหายาเสพติดระหว่างประเทศ ในอดีตถือว่า ยาเสพติดเป็นปัญหาภายในประเทศ ซึ่งโดยทั่วไปจะแก้ไขปัญหตามแนวทางของตน เช่น ค.ศ. 1895 รัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝิ่นและยาเสพติดอย่างอื่น ในปี ค.ศ. 1906 ประเทศจีนได้มีประกาศห้ามการปลูกฝิ่น และในปี ค.ศ. 1908 ได้มีการห้ามใช้ฝิ่นในประเทศฟิลิปปินส์ นอกจากนี้จะใช้ในทางการแพทย์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1909 เป็นต้นมาปัญหายาเสพติดเริ่มได้รับ

⁴ สุริย์ ภูเพชร, “การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2553), น. 70.

การยอมรับว่าเป็นปัญหาระหว่างประเทศอย่างจริงจัง โดยจัดให้มีการประชุมระหว่างประเทศในเรื่องฝิ่น ที่นครเซี่ยงไฮ้ สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยแต่งตั้ง “คณะกรรมการฝิ่นนครเซี่ยงไฮ้” (Shanghai Opium Commission 1909) ซึ่งมีแนวความคิดที่จะหยุดการสูบฝิ่นอันเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการลักลอบค้าฝิ่นจากต่างประเทศเข้ามาภายในประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลจีนก็ยินยอมให้หน่วยงานของรัฐบาลประเทศต่างๆ เข้ามาดำเนินการควบคุมปัญหาเกี่ยวกับฝิ่นและโรงงานผลิตมอร์ฟิน รวมทั้งอนุพันธ์อื่นๆ ของฝิ่นอีกด้วย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการควบคุมยาเสพติดในระดับระหว่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก จากนั้นประเทศต่างๆ จึงเห็นความจำเป็นต้องมีการร่วมมือระหว่างประเทศในการควบคุมและแก้ปัญหายาเสพติด ผลของความร่วมมือในขั้นแรกคือ มีการตกลงทำอนุสัญญาหลายฉบับ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดแนวทางปฏิบัติของนานาประเทศให้มีประสิทธิภาพระดับเดียวกัน

จากนั้นในปี ค.ศ. 1912 ได้มีข้อตกลงเกี่ยวกับการควบคุมยาเสพติดในวาระการประชุมที่กรุงเฮก เรียกว่า “อนุสัญญากรุงเฮก” (Hague convention, 1912) เป็นอนุสัญญาเกี่ยวกับยาเสพติดฉบับแรกโดยให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในการควบคุมยาเสพติด ซึ่งหลักการต่างๆ ที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ นับได้ว่าเป็นหลักการของการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศจนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินการตามมาตรการต่างๆ ปราบปรามการสูบฝิ่น และกำหนดให้ใช้ยาเสพติด เช่น มอร์ฟิน โคคาอิน เฉพาะการใช้ในทางการแพทย์และเพื่อความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น แต่อนุสัญญาฉบับนี้ขาดกลไกในการบังคับให้เป็นไปตามอนุสัญญา จึงทำให้สันนิบาตชาติต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในระยะต่อมา⁵

ต่อมามีการจัดตั้งสันนิบาตชาติ (The League of Nations) และในข้อตกลงของบทบัญญัติสันนิบาตชาติกำหนดให้สมาชิกทุกประเทศจะต้องยอมให้สันนิบาตชาติเข้าไปดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับการลำเลียงขนส่งฝิ่นหรือยาอันตรายอื่นๆ ได้ ซึ่งในครั้งแรกสมัชชาสันนิบาตชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับขนส่งลำเลียงฝิ่นและยาอันตรายอื่นๆ ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือและให้คำแนะนำต่อสภาสันนิบาตชาติในการควบคุมและตรวจสอบงานด้านเฉพาะ ต่อมาสันนิบาตชาติได้สลายตัวลง และภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจึงได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ขึ้น โดยจัดให้มีระบบการควบคุมการใช้ยาในทางที่ผิดระหว่างประเทศขึ้น และได้แต่งตั้งคณะกรรมการยาเสพติด (Commission on Narcotic

⁵ เภา สารสิน, ปัญหาการควบคุมยาเสพติดในประเทศไทย การศึกษาเฉพาะกรณีถึงมาตรการและยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), น. 53.

Drugs) ทั้งนี้เพื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการที่ปรึกษาของสันนิบาต (The League's Advisory Committee)

ในปี ค.ศ. 1961 เกิดปัญหาความยุ่งยากแก่รัฐบาลต่างๆ ที่ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติตามอนุสัญญาเกี่ยวกับยาเสพติดหลายฉบับ คณะกรรมการยาเสพติดแห่งสหประชาชาติจึงได้จัดทำอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติด ค.ศ. 1961 (Single Convention, 1961) เพื่อรวมอนุสัญญาต่างๆ ให้เป็นฉบับเดียวกัน นอกจากนี้อนุสัญญาเดี่ยว ยังได้เพิ่มเติมบทบัญญัติเพื่อการควบคุมยาเสพติดอีกหลายด้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจำกัดการผลิต การนำเข้าและส่งออก การจำหน่ายจ่าย แจกต่อต้านการเสพยาเสพติดให้เป็นที่ไปเฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ในทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ และเพื่อต่อต้านการเสพยาเสพติดด้วย จากนั้นในปี ค.ศ. 1972 ที่ประชุมเห็นว่าอนุสัญญาเดี่ยวควรจะได้รับปรับปรุงแก้ไข จึงได้ตกลงให้มีพิธีสารแก้ไขอนุสัญญาเดี่ยว ค.ศ. 1972 (The Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drugs 1961, Geneva, 1972) นอกจากนี้พิธีสารดังกล่าว ได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรการในการป้องกันการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดขึ้นแทนการลงโทษโดยการคุมขังแต่เพียงอย่างเดียว

โดยสรุป ในภาพรวมของการแก้ไขปัญหายาเสพติดระหว่างประเทศ มีแนวความคิดในเรื่องการลดอุปสงค์และลดอุปทานของยาเสพติดเป็นหลัก ในการประชุมสหประชาชาติ ปี ค.ศ. 1998 เกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในระดับโลก ซึ่งกลุ่มสมาชิกทั้งหลายตระหนักถึงปัญหาในเรื่องผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งตระหนักว่าการลดความต้องการยาเสพติดเป็นหลักสำคัญที่จำเป็นในการที่จะเพิ่มกำลังในการต่อสู้กับปัญหายาเสพติดและการค้ายาเสพติด ซึ่งกลุ่มประเทศสมาชิกทั้งหลาย ได้ตกลงยอมรับที่จะลดปัญหายาเสพติดทั้งในด้านอุปทานและอุปสงค์ของยาเสพติดภายในปี ค.ศ. 2008 ตามที่ได้แสดงความตกลงใน The Political Declaration on the Guiding Principle of Drug Demand Reduction⁶

3.2 การบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายต่างประเทศ

3.2.1 สหรัฐอเมริกา

การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา เริ่มต้นจากการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดด้วยความสมัครใจ เนื่องจากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สหรัฐอเมริกาประสบปัญหาประชากรติดยาเสพติดมากขึ้น จึงได้เปิดโรงพยาบาลเพื่อทำการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษ

⁶ Boister, Neil, *In Penal aspects of the UN Drug Conventions Kluwer Law International*, (London: Boston, 2001), p. 40-61.

ขึ้น 2 แห่ง คือที่ Lexington Kentucky ในปี ค.ศ.1935 (พ.ศ.2478) และที่ Fort Worth, Texas ในปี ค.ศ.1938 (พ.ศ.2481)

ในปี ค.ศ.1956 ได้มีกฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (The Narcotics Control Act of 1956) ที่มีบทกำหนดโทษและเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้หนักขึ้น และได้มีการนำการพักโทษและคุมความประพฤติผู้ติดยาเสพติดให้โทษภายหลังจากการได้รับการรักษาจากแพทย์แล้วมาใช้ กฎหมายดังกล่าวนี้มีได้ทำให้จำนวนผู้ติดยาเสพติดลดลงเพียงเล็กน้อย แต่กลับทวีเพิ่มขึ้น จึงได้นำวิธีบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงมาใช้ในปี ค.ศ.1968 (พ.ศ.2511) โดยทำการศึกษาและวิจัยพร้อมกันไป โดยจัดเป็นกลุ่มเพื่อทำการรักษา ซึ่งในปี ค.ศ.1966 ได้มีการบัญญัติกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (The Narcotic Addict Rehabilitation Act of 1966) เรียกโดยย่อว่า NARA⁷ ขึ้น กำหนดหลักการเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด สำหรับกฎหมายนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ.1971 (พ.ศ.2514) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในการให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือพิพากษาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายอาญาแห่งสหรัฐ เป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ที่สมควรจะได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแทนการฟ้องร้องดำเนินคดีหรือพิพากษาลงโทษ ไปคุมขังเพื่อบำบัดรักษาให้มีสุขภาพดี และสามารถกลับเข้าสู่สังคมในฐานะสมาชิกที่มีประโยชน์คนหนึ่ง รวมทั้งให้โอกาสแก่ผู้ติดยาเสพติดที่มีได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาอื่นใด ได้รับการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพและกลับเข้าสู่สังคมในฐานะสมาชิกที่มีประโยชน์ อันเป็นการป้องกันสังคมให้พ้นจากอาชญากรรม และการกระทำความผิดซึ่งเป็นผลมาจากการติดยาเสพติดด้วย โดยสาระสำคัญของกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เป็นการบังคับรักษา มีดังนี้

1. ผู้ติดยาเสพติดบางประเภทสามารถเลือกเข้ารับการบำบัดรักษาเสียค่าใช้จ่ายได้แทนที่จะส่งตัวไปฟ้องร้องยังศาล โดยเลขาธิการอนามัยการศึกษาและการสงเคราะห์เป็นผู้ตรวจสอบเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด

2. เมื่อรัฐบาลสหรัฐมั่นใจว่าผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ที่ได้กระทำผิด จะให้พนักงานอัยการกำหนดระยะเวลาทำการบำบัดรักษาไม่เกินสิบปี หรือระยะเวลามากที่สุดจนกว่าจะมีความเชื่อมั่นว่าผู้ติดยาเสพติดหายแล้ว

3. ถ้าหากผู้เสพติดได้รับการรักษาไม่ได้ผล จะต้องรายงานให้เลขาธิการอนามัยการศึกษาและการสงเคราะห์ ทำการรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยการบำบัดรักษาเฉพาะรายเมื่อได้รับการดูแลผู้ติดยาเสพติดในโรงพยาบาลแล้ว ก็จะปล่อยตัวผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่สังคมและภายในระยะเวลา 3 ปี ผู้ติดยาเสพติดจะต้องมาพบเป็นรายบุคคลเมื่อต้องการพบเมื่อทราบผล โดยมีหน่วยงานดัง

⁷ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3401

กล่าวคือ The National Institute of Mental Health (NIMH) และ Department of Justice บริหารงานตามกฎหมายนี้

4. การดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

การดำเนินกระบวนการพิจารณาเบื้องต้น⁸

4.1 เมื่อผู้ติดยาเสพติด ประสงค์จะได้รับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดของเขา หรือเมื่อญาติพี่น้องของเขา เชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดยาเสพติดผู้นั้นหรือญาติพี่น้อง อาจยื่นคำร้องขอต่อพนักงานอัยการ เพื่อขอเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในสถานพยาบาลก็ได้ โดยคำร้องของผู้ติดยาเสพติดจะต้องระบุชื่อ ที่อยู่และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการติดยาเสพติดของเขา สำหรับคำร้องของญาติพี่น้องในเรื่องที่เชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด ก็ต้องระบุชื่อและที่อยู่ ตลอดจนข้อเท็จจริงหรือข้อมูลอื่นๆ ซึ่งผู้ร้องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด

4.2 ภายหลังจากที่ได้พิจารณาคำร้องขอแล้ว พนักงานอัยการจะพิจารณาว่ามีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าบุคคลที่ระบุชื่อในคำร้องขอนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดจริง และมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่าศูนย์บำบัดรักษาของรัฐจะไม่ยอมรับผู้นั้นเข้ารับการบำบัดรักษา ให้พนักงานอัยการ ยื่นคำร้องต่อศาลให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติด ไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลเพื่อบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่เหมาะสม ให้พนักงานอัยการ ขอคำแนะนำปรึกษาผู้อำนวยการ โรงพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่ท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมก็ได้

4.3 เมื่อได้รับคำร้องขอของพนักงานอัยการแล้ว ศาลจะสั่งให้ผู้ติดยาเสพติดมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อให้แพทย์ตรวจพิสูจน์⁹ และที่ต้องรับฟังพยานหลักฐาน ศาลจะทำสำเนาคำร้องขอนั้นและมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ศาลส่งไปให้ผู้ติดยาเสพติดโดยตรง¹⁰

5. การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล¹¹

ภายหลังจากศาลให้คำแนะนำแก่ผู้ติดยาเสพติดในเรื่องสิทธิที่เขาจะได้รับคำปรึกษาทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล ถ้าผู้ติดยาเสพติดไม่มีเงินที่จะจ่ายเพื่อขอรับคำปรึกษา ศาลจะกำหนดการให้คำปรึกษาตามคำร้องของผู้ติดยาเสพติดนั้นและให้มารับคำปรึกษา ในระหว่างการตรวจสอบความประพฤติ ศาลจะตั้งแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน ซึ่งในจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิอาจเป็นจิตแพทย์ 1 คน ให้ทำการตรวจพิสูจน์ผู้ติดยาเสพติดซึ่งกักขังไว้ แพทย์นี้ไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนหรือจัดทำรายงานการสอบสวน ศาลจะให้คำแนะนำแก่ผู้ติดยาเสพติด

⁸ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3412.

⁹ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3413.

¹⁰ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3414.

¹¹ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3413

เช่นกันว่าถ้าภายหลังการตรวจสอบ และรับฟังพยานหลักฐานแล้วผลปรากฏว่าเขาเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษาจะถูกส่งตัวไปให้ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษา ถึงแม้ว่าเขาจะไม่สมัครใจตามวิธีการบำบัดรักษาเช่นนั้นก็ตาม ซึ่งระยะเวลาในการบำบัดรักษาอาจนานถึง 42 เดือน นอกจากนี้ศาลจะให้คำแนะนำว่าจะถูกกักขังในระหว่างการบำบัดรักษา และจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล หลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวจากการกักขังเป็นระยะเวลา 3 ปี เพื่อรับการบำบัดรักษาและรับคำแนะนำ ภายใต้แผนการบำบัดรักษาของผู้อำนวยการโรงพยาบาลภายหลังออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ถ้ายังไม่หายจากอาการติดยาเสพติดหรือปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว หรือได้รับการพิจารณาจากผู้อำนวยการโรงพยาบาลว่าจะไม่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก ผู้ติดยาเสพติดจะถูกนำตัวมา กักขัง โดยเพิ่มระยะเวลาควบคุมตัวในสถานบำบัดรักษาเพื่อทำการบำบัดรักษาและให้คำแนะนำภายหลังออกจากโรงพยาบาลแล้ว

นอกจากนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการตรวจพิสูจน์ศาลอาจสั่งให้ส่งผู้ติดยาเสพติดไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล ภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน เพื่อคุมขังในโรงพยาบาลที่เหมาะสมหรือคุมขังในศูนย์บำบัดอื่นตามที่ศาลกำหนดได้ ทั้งนี้ แพทย์ต้องทำรายงานเสนอต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

1) ถ้าการตรวจพิสูจน์ของแพทย์ทั้งสองสรุปรายละเอียดรายงานว่าผู้ติดยาเสพติดนั้นไม่เป็นผู้ติดยาเสพติด หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นออกจากโรงพยาบาลทันที และให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาในเรื่องนี้

2) ถ้ารายงานของแพทย์ทั้งสองชี้ให้เห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา หรือชี้ให้เห็นว่าตามรายงานของแพทย์ที่เสนอมาไม่สามารถสรุปด้วยเหตุผลในการปฏิเสธที่จะส่งผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์ ศาลจะต้องจัดให้มีการสืบเพื่อรับฟังพยานหลักฐานโดยพลัน¹²

6. การสั่งบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

ถ้าศาลได้รับฟังพยานหลักฐานแล้วมีคำพิพากษาว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลอาจสั่งให้ส่งตัวไปให้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลควบคุมดูแลเพื่อบำบัดรักษาในสถานพยาบาลก็ได้ รายงานนั้นอาจสรุปข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพหรือสภาวะทั่วไปของผู้นั้น พร้อมทั้งคำแนะนำของผู้อำนวยการโรงพยาบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาต่อไป¹³ ทั้งนี้ หากผู้นั้นอยู่ในความควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล จะถูกคุมขังเป็นเวลา 6 เดือน และจะถูกปล่อยตัวจากการคุมขังเพื่อบำบัดรักษาตามแผนการบำบัดรักษา

¹² The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3414

¹³ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3415

ภายหลังออกโรงพยาบาลตามที่ศาลกำหนด เว้นแต่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นได้รับการรักษาอาการติดยาเสพติด และได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วหรือว่าไม่มีความจำเป็นต้องคุมขังอีกต่อไปก็อาจปล่อยตัวผู้นั้น นอกจากการคุมขังในเวลาใดก็ได้ ก่อนครบกำหนดระยะเวลา 6 เดือน¹⁴

7. การปล่อยตัวผู้เข้ารับการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ¹⁵

เมื่อผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในความควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้ปฏิบัติตามแผนการบำบัดรักษาแล้ว ให้ปล่อยตัวจากสถานคุมขัง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจะต้องแจ้งการปล่อยตัวต่อศาลภายใน 10 วันก่อนทำการปล่อยตัวไป ผู้เข้ารับการรักษาได้รับการปล่อยตัวในเวลาใดก็ตามจะต้องกลับไปยังศาลทันที เมื่อศาลได้พิจารณาข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการโรงพยาบาลเกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้เข้ารับการรักษาภายหลัง นอกจากโรงพยาบาลและผู้นั้นได้กลับมายังศาลแล้ว ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นอยู่ในความควบคุมดูแลโดยผู้อำนวยการโรงพยาบาลคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาและให้คำแนะนำภายใต้แผนการบำบัดรักษาหลังออกจากโรงพยาบาลแล้ว เป็นเวลา 3 ปี ทั้งนี้นับแต่เวลาที่ผู้นั้นได้รับการปล่อยตัว และในเวลาใดก็ตามภายในระยะเวลา 3 ปีนี้ ถ้าผู้เข้ารับการรักษาบำบัดรักษานั้น

1) บำบัดรักษาไม่หาย หรือปฏิเสธไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการโรงพยาบาลในการติดต่อกับเขาเพื่อทำการบำบัดรักษา และให้คำปรึกษาแนะนำภายหลังออกจากโรงพยาบาล หรือ

2) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นจะหันกลับมาใช้ยาเสพติดอีก กำหนดให้ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นกลับมายังศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งใหม่ให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลอีกไม่เกิน 6 เดือน และผู้นั้นจำต้องยอมรับแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลดังกล่าวข้างต้น

8. การไต่สวนเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้เข้ารับการรักษา¹⁶

เมื่อได้รับคำร้องขอของผู้เข้ารับการรักษาซึ่งถูกคุมขังมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน ศาลจะไต่สวนในเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้นั้น และถ้ามีความจำเป็นต้องคุมขังต่อไปอีก ไม่ว่าจะได้รับฟังพยานหลักฐานหรือไม่ก็ตาม ศาลจะปล่อยตัวผู้นั้นออกจากสถานคุมขังและให้กลับมายังศาล และศาลอาจกำหนดสถานที่ผู้ที่ถูกส่งกลับมาเข้ารับบำบัดรักษาตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาล

9. การไต่สวนเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้เข้ารับการรักษา¹⁷

¹⁴ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3416.

¹⁵ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3417

¹⁶ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3418

ผู้ใดหลบหนีหรือพยายามหลบหนีในขณะที่ถูกคุมขังในสถานบำบัดรักษาเพื่อตรวจพิสูจน์ หรือบำบัดรักษา หรือผู้ใดช่วยหรือพยายามช่วย หรือยุยง ช่วยเหลือผู้หลบหนีต้องได้รับโทษปรับไม่เกินห้าพันเหรียญสหรัฐ หรือจำคุกไม่เกินห้าปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

ดังนั้น การบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหา หรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญาแห่งสหรัฐที่เป็นผู้ติดยาเสพติดสมควรที่จะได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแทนการดำเนินคดีหรือพิพากษาลงโทษ ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งไปคุมขังเพื่อบำบัดรักษาให้มีสุขภาพดี และสามารถเข้าสู่สังคมได้โดยปกติเช่นเดียวกับผู้ติดยาเสพติดที่มีผู้ถูกกล่าวหา หรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญาอื่นใด โดยศาลจะสั่งให้ผู้ติดยาเสพติดมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล การให้คำปรึกษาในระหว่างตรวจสอบความประพฤติจากแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ระยะเวลาในการบำบัดรักษา ระยะเวลาที่เขาจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล เป็นเวลา 3 ปี ภายหลังจากที่เขาได้รับการปล่อยตัว เป็นต้น ซึ่งถ้าผลการตรวจพิสูจน์ของแพทย์ปรากฏว่าไม่เป็นผู้ติดยาเสพติดหรือเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นออกจากโรงพยาบาลทันที แต่ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งส่งตัวผู้ติดยาเสพติดนั้นไปคุมขังไว้ในสถานพยาบาล เพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลา 6 เดือน ภายใต้อการควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาลและภายในระยะเวลา 3 ปี หลังออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอาจสั่งให้ส่งผู้ติดยาเสพติดนั้นกลับมายังศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งใหม่ ให้ส่งไปคุมขังในสถานพยาบาลเพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาอีกไม่เกิน 6 เดือน หากปรากฏว่าผู้นั้นบำบัดรักษาไม่หายหรือผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นจะหันกลับไปใช้ยาเสพติดอีก นอกจากนี้ในระหว่างที่ผู้นั้นถูกส่งไปคุมขังในสถานพยาบาลเพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพนี้หากเขาหลบหนีหรือพยายามหลบหนี หรือผู้ใดช่วยหรือพยายามช่วย หรือยุยงให้หลบหนี จะต้องได้รับโทษปรับหรือจำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ¹⁷

3.2.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เป็นการเฉพาะเพื่อการแก้ไขผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเรียกว่า “มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และมาตรการเพื่อความปลอดภัย” (Measures of Rehabilitation and Security) โดยแบ่งออกเป็น 6 ประการคือ

1. การส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดโรคจิต

¹⁷ The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3425

¹⁸ สุริย์ ภูเพชร, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 4, น. 77.

2. การส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ โรคพิษสุราเรื้อรัง
3. การส่งไปยังสถานควบคุมป้องกัน
4. การให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล
5. การเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่รถยนต์
6. การห้ามประกอบอาชีพ

มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดและมาตรการเพื่อความปลอดภัย (Measures of Rehabilitation and Security) ทั้ง 6 ประเภทนี้ ศาลอาจไม่สั่งให้นำมาใช้ถ้าพฤติการณ์กระทำ ความผิดอาญาของจำเลยไม่ได้สัดส่วนกับความคาดหวังในพฤติกรรมที่จะกระทำความผิดทางอาญา ของจำเลย ซึ่งมีสภาพที่เป็นอันตรายต่อสังคม¹⁹ สำหรับหลักเกณฑ์และการบังคับใช้วิธีการเพื่อ ความปลอดภัยแก่บุคคลผู้ติดยาเสพติดนั้น ประมวลกฎหมายอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ บัญญัติไว้ดังนี้

1. หลักเกณฑ์การส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด²⁰

ถ้าผู้ใดมีนิสัยเสพยาหรือของมีนเมาอย่างอื่นมากเกินไป และกระทำผิดกฎหมายอย่าง หนึ่งในขณะที่มีเมามา หรือเกี่ยวเนื่องกับลักษณะนิสัยของเขา ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษ หรือไม่ อาจพิพากษาลงโทษได้ เพียงเพราะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ ศาลจะสั่งให้ส่ง ตัวผู้นั้นไปควบคุมยังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด และโรคพิษสุราเรื้อรังก็ได้ ถ้าสภาพอันตรายยังคง มีอยู่เนื่องจากผู้นั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอย่างร้ายแรง แต่ศาลจะไม่สั่งให้ส่งตัวไปควบคุม บำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและ โรคพิษสุราเรื้อรังก็ได้ ถ้าไม่มีโอกาสที่จะบำบัดรักษาผู้ นั้นให้หายขาดได้

2. การบังคับตามคำสั่งศาล

ถ้าศาลมีคำสั่ง ให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดหรือ ให้ออกจากโทษและปฏิบัติตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่งศาลก่อนที่จะนำตัวไปลงโทษ อย่างไม่ก็ตาม ถ้าการบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่งศาล จะดำเนินการให้บรรลุผล สำเร็จได้ง่ายกว่า ศาลจะพิพากษาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวได้ หากเห็นว่าวัตถุประสงค์ ของการบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่ง ศาลจะดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ และถ้าสภาพของจำเลยประจักษ์ชัดแก่ศาลตามคำร้องขอ

ถ้าได้บังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยทั้งหมด หรือบางส่วนก่อนการลงโทษไป แล้วถึงสองในสามส่วนของโทษที่จะได้รับ ให้นับระยะเวลาที่ถูกบังคับตามมาตรการเพื่อความ

¹⁹ The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 61.

²⁰ The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 64

ปลอดภัย รวมเข้ากับโทษ แต่ให้บังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยก่อนการลงโทษ ศาลอาจทูลหาการลงโทษที่เหลืออยู่เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ และหากได้รับโทษไปแล้ว กึ่งหนึ่งของโทษทั้งหมดก็ได้ ถ้าโทษที่ยังไม่ระงับให้บังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยต่อไป อย่างไรก็ตามศาลอาจมีคำสั่งลงโทษได้ หากสภาพการณ์ของจำเลยเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ศาลตามคำร้องขอ

3. การเปลี่ยนแปลงประเภทของการบำบัดรักษาที่แตกต่าง²¹

ถ้าศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวไปควบคุมการบำบัดรักษาในสถานบำบัดโรคจิต หรือสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ และโรคพิษสุราเรื้อรัง ศาลอาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงในภายหลังให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมการบำบัดรักษาในสถานบำบัดอื่นก็ได้ ถ้าสถานบำบัดนั้นมีโอกาสช่วยแก้ไขฟื้นฟูจำเลยให้หายขาดได้ แต่ศาลอาจสั่งเปลี่ยนแปลงในภายหลังให้ส่งตัวจำเลยที่ถูกบังคับตามคำสั่งศาลข้างต้น ไปยังสถานควบคุมป้องกันเพื่อดำเนินการตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยวิธีหนึ่งตามที่กำหนดไว้ก็ได้

อย่างไรก็ตาม ศาลอาจพิพากษาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งตามที่ได้สั่งไว้ก็ได้ ถ้าภายหลังปรากฏพยานหลักฐานต่อศาลว่าการแก้ไขฟื้นฟูจำเลยโดยวิธีนั้นจำเป็นต้องนำมาใช้เสริมต่อไป สำหรับระยะเวลาที่กำหนดให้ส่งตัวไปควบคุมการบำบัดรักษาในสถานบำบัดหรือการพิจารณาคดีใหม่ให้เป็นไปตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งศาลได้มีคำสั่งในคำพิพากษา

4. ระยะเวลาควบคุมตัว²²

กำหนดระยะเวลาการควบคุมเพื่อบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรังไม่เกิน 2 ปี หากเป็นการควบคุมตัวในสถานควบคุมป้องกันเป็นครั้งแรกไม่เกิน 10 ปี ให้เริ่มนับกำหนดระยะเวลาตั้งแต่การควบคุมตัวเป็นต้นไป ถ้าศาลมีคำสั่งให้บังคับตามมาตรการจำกัดเสรีภาพไปพร้อมกับการควบคุมตัวก่อนที่ได้รับโทษตามคำพิพากษากำหนดระยะเวลาสูงสุดในการควบคุมตัวจะขยายออกไปให้ครอบคลุมถึงระยะเวลาที่ถูกบังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยที่ได้รับต่อจากโทษ

ถ้าไม่ได้กำหนดระยะเวลาสูงสุดในการควบคุมตัวไว้ หรือกำหนดไว้แต่ยังไม่สิ้นสุดศาลอาจสั่งพักการควบคุมตัวไว้ชั่วคราวในเวลาใดก็ได้ และจัดให้ควบคุมความปลอดภัยจำเลยไว้โดยเร็วเท่าที่จะมีเหตุผลให้ทำเช่นนั้นได้ โดยให้เสรีภาพแก่จำเลยในการดำเนินชีวิตตามกฎหมายกรณีรอการลงโทษ จำเลยต้องประพฤติตนภายใต้การควบคุมดูแล ถ้ากำหนดระยะเวลาสูงสุดข้างต้นสิ้นสุดลงให้ปล่อยตัวจำเลยไป และยุติการบังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัย แต่หากจำเลยได้รับ

²¹ The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 67a.

²² The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 67d.

การปล่อยตัวไปภายหลังจากถูกควบคุมในสถานควบคุมเพื่อป้องกันเป็นครั้งแรกตามกำหนดระยะเวลาสูงสุด จำเลยต้องประพฤติตนภายใต้การควบคุมดูแล

5. การพิจารณาใหม่²³

ศาลอาจดำเนินการพิจารณาใหม่ในเวลาใดก็ได้เพื่อพิพากษาว่าจะพักการควบคุมและจัดให้คุมความประพฤติจำเลยหรือไม่ โดยการพิจารณาจะต้องกระทำก่อนที่จะสิ้นสุดระยะเวลาการควบคุมตัว คือ

(ก) 6 เดือน ในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรัง

(ข) 1 ปี ในสถานบำบัดจิต

(ค) 2 ปี ในสถานควบคุมป้องกัน

ทั้งนี้ ศาลอาจจะลดระยะเวลาดังกล่าวได้ภายในขอบเขตเรื่องการพิจารณาระยะเวลาใหม่ พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาใหม่ และกำหนดระยะเวลาดังกล่าวก่อนที่จะสิ้นสุดระยะเวลาร้องขอให้พิจารณาใหม่สำหรับการนับระยะเวลานั้นให้เริ่มนับตั้งแต่ถูกควบคุมตัวในสถานบำบัด แต่ถ้าศาลไม่อนุญาตให้พักการควบคุมตัว การนับระยะเวลาที่กำหนดใหม่ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาต

6. การเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด²⁴

ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัดได้ ถ้าจำเลยกระทำผิดกฎหมายในขณะที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล หรือฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน หรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ หรือสำนักงานคุมประพฤติ และความประพฤติของจำเลยแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง

ในกรณีความประพฤติของจำเลยระหว่างอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลแสดงให้เห็นว่าสภาวะของจำเลยอาจกระทำผิดกฎหมายและวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัดได้

นอกจากนี้ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด ถ้าศาลทราบถึงสภาพการณ์ต่างๆ ในระหว่างที่จำเลยอยู่ภายใต้ควบคุมดูแลความประพฤติว่าพฤติกรรมของจำเลยจะไม่ยอมรับการพักการควบคุมตัวในสถานบำบัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง โดยระยะเวลาการควบคุมตัวในสถานบำบัดทั้งก่อนและหลังการพักการควบคุมตัว จะต้องไม่เกินเวลาที่กฎหมายกำหนดสูงสุดให้ใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัย

²³ The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 67c.

²⁴ The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 67g.

แต่ถ้าศาลไม่เพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมในสถานบำบัด ให้มาตรการเพื่อความปลอดภัยยุติลงเมื่อสิ้นสุดกำหนดเวลาการควบคุมดูแล ทั้งนี้มีให้นำระยะเวลาที่ให้จำเลยทำงานบริการต่างๆ ตามคำแนะนำมาหักออกจากระยะเวลาในการควบคุมตัวในสถานบำบัด

ดังนั้น การบังคับบำบัดรักษาตามประมวลกฎหมายอาญา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ดังกล่าวข้างต้นมุ่งเน้นที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่มีสภาพเป็นอันตรายให้ได้รับการบำบัดรักษาด้วยวิธีการบังคับบำบัดรักษา เพื่อให้ผู้นั้นสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้โดยปกติสุข ด้วยการนำตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายในขณะที่ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาโดยศาล ศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุก หรือไม่อาจพิพากษาลงโทษได้เพราะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ ศาลจะสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปควบคุมยังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดเป็นเวลา ไม่เกิน 2 ปี ถ้าสภาพอันตรายยังคงอยู่เนื่องจากผู้นั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดกฎหมายอย่างร้ายแรง หรือศาลอาจจะไม่สั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดก็ได้ ถ้าไม่มีโอกาสที่จะบำบัดรักษาผู้นั้นให้หายขาดได้ ถ้าศาลมีคำสั่งให้ส่งไปควบคุมบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดประกอบโทษแล้ว จะต้องดำเนินการควบคุมบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดก่อนที่จะนำตัวไปลงโทษ แต่ศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษบางส่วนหรือทั้งหมดก่อนจะส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดรักษาก็ได้ หรืออาจพิพากษาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวก็ได้ และภายหลังจากศาลมีคำสั่งส่งไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดแล้ว ศาลมีอำนาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงโดยส่งจำเลยไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดรักษาอื่นก็ได้ ถ้าสถานบำบัดนั้นมีโอกาสช่วยแก้ไขฟื้นฟูจำเลยให้หายขาดได้ ในกรณีที่จำเลยถูกควบคุมรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี ศาลอาจยกเลิกการควบคุมรักษาในสถานบำบัดรักษาได้หากจำเลยไม่สามารถรับการรักษาให้หายขาดได้ โดยจัดให้มีการคุมประพฤติจำเลย อย่างไรก็ตาม ศาลอาจดำเนินการพิจารณาใหม่ในเวลาใดก็ได้ภายในระยะเวลา 6 เดือน ก่อนสิ้นสุดระยะเวลาการควบคุมตัว ในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด เพื่อพิพากษาว่าจะพักการควบคุมตัว และจัดให้คุมความประพฤติจำเลยหรือไม่เมื่อศาลมีคำสั่งให้พักการควบคุมตัว หากจำเลยกระทำผิดกฎหมายในขณะที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล หรือฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน หรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าพนักงานคุมประพฤติหรือสำนักงานคุมประพฤติ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมในสถานบำบัด และมีคำสั่งให้คุมขังจำเลยก็ได้²⁵

3.2.3 สหพันธ์รัฐมาเลเซีย

ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของสหพันธ์รัฐมาเลเซีย ได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ 2 ฉบับ คือ The Dangerous Drugs Ordinance 1952 (พ.ศ.2495) ซึ่งต่อมาได้มี

²⁵ สุริย์ ภูเพชร, *อ่าวแล้วเชิงอรรถที่ 4*, น. 81.

กฎหมายมาแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายฉบับ ได้แก่ Dangerous Drugs (Amendment) Act 1975, 1977 และ 1984 และ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983 (พ.ศ.2526)

หลักการของกฎหมาย The Dangerous Drugs Ordinance 1952 ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติม โดย Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act อีกหลายฉบับนั้นเป็นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ หรือเจ้าพนักงานตำรวจที่มีศรัทธาไม่ต่ำกว่าสิบตำรวจเอกหรือนายเวรประจำสถานีตำรวจเข้าควบคุมบุคคลใดๆ ที่สงสัยว่าจะเป็นผู้ติดยาเสพติดและภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงให้นำส่งบุคคลนั้นต่อศาล ในกรณีที่ศาลมีเหตุให้เชื่อว่าได้บุคคลนั้นจะเป็นผู้ติดยาเสพติด ศาลอาจจะสั่งให้คุมขังบุคคลนั้น และให้มีการตรวจสอบทางการแพทย์หรือสังเกตการณ์โดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ศูนย์สืบสวนตรวจสอบ ทั้งนี้ หากผลการตรวจสอบบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด และโดยมีรายงานสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ ให้ศาลดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ในกรณีจำเป็นที่บุคคลนั้นต้องรับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาหกเดือน ซึ่งอาจมีการพิจารณาระยะเวลาควบคุมตัวนี้ลงได้โดยคณะกรรมการหนึ่ง (Board of Visitors) หากบุคคลนั้น ได้ผ่านการควบคุมตัวที่ศูนย์มาสี่เดือน และมีเหตุผลสนับสนุนว่าระยะเวลาการควบคุมตัวนั้นเพียงพอแล้ว²⁶ หรือหากกรณีที่มีความจำเป็นแห่งการควบคุมตัวเพื่อรับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นยังไม่หมดไป กฎหมายก็ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบของศูนย์ โดยความยินยอมของคณะกรรมการในการขยายเวลาการควบคุมตัวออกไปอีกเป็นระยะเวลาไม่เกินหกเดือน²⁷ รวมทั้งระหว่างการบำบัดรักษาในศูนย์ดังกล่าวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาอาจถูกพิจารณาส่งย้ายตัวให้ไปรับการบำบัดรักษายังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่น ถ้าปรากฏว่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าได้ด้วย²⁸

เมื่อผู้ติดยาเสพติดได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้กระบวนการติดตามผลภายหลังการรักษาจากเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์หรือเป็นเวลาสองปี²⁹

²⁶ The Dangerous Drugs Ordinance 1952 และ Dangerous Drugs (Amendment) Act 1975, 1977, 1984, Section 25D.

²⁷ *Ibid*, Section 25E

²⁸ *Ibid*, Section 25J.

²⁹ *Ibid*, Section 25K.

2. ในกรณีที่บุคคลนั้น ไม่จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ศาลอาจจะสั่งให้ผู้นั้นอยู่ภายใต้ความดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์เป็นเวลาสองปี และศาลอาจมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลผู้ติดยาเสพติดที่ยังมีอายุไม่ครบสิบแปดปี บริบูรณ์ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิด และสั่งเข้าพักอาศัยในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อรับการรักษาระยะเวลาสองปี หรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดเข้าอยู่ในความดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองปีแต่ไม่เกินสามปี³⁰

(ข) ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่ติดยาเสพติดที่ยังมีอายุไม่ครบยี่สิบเอ็ดปี บริบูรณ์ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิด โดยให้อยู่ในควบคุมความประพฤติ และให้อยู่ในความดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์เป็นเวลาสองปี หรือสั่งให้บุคคลนั้นเข้ารับการรักษาในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาหกเดือน³¹

(ค) ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้พ้นโทษในการกระทำผิดซึ่งดำเนินการทำให้ตนหรือให้ผู้อื่นได้รับยาเสพติด หรือถูกพบว่ามิหรือใช้สถานที่เพื่อที่จะขายหรือสูบ หรือบริโภคน้ำมันให้ศาลมีคำสั่งให้เข้าอยู่ภายใต้การดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปีแต่ไม่เกินสามปี ทั้งนี้อยู่ในดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพ³²

นอกจากนี้ หากผู้นั้นปฏิเสธการตรวจสอบทางการแพทย์ การเข้ารับการรักษา หรือปฏิเสธการดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ หรือหลบหนีการควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ จะต้องมีความผิดตามกฎหมายระบุไว้ด้วย

สำหรับหลักการของกฎหมาย Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983 เป็นการวางกฎเกณฑ์โดยละเอียดเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยเฉพาะ ซึ่งมีสาระสำคัญคือ

1. การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด³³ ซึ่งกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวผู้ซึ่งต้องสงสัยว่าจะติดยาเสพติด โดยให้ควบคุมตัวไว้ในที่ที่เหมาะสมช่วงระยะเวลาไม่เกินยี่สิบสี่ ชั่วโมง เพื่อทำการตรวจพิสูจน์สารเสพติดได้ ทั้งนี้ถ้าการพิสูจน์ไม่อาจเสร็จสิ้นหรือสมบูรณ์หรือไม่อาจแสดงผลได้ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับตั้งแต่บุคคลนั้นถูกควบคุมตัว

³⁰ *Ibid*, Section 38A.

³¹ *Ibid*, Section 25B,C.

³² *Ibid*, Section 38B.

³³ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983, Section 3-Section 7.

(ก) บุคคลนั้นอาจถูกประกันตัวโดยมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้ โดยต้องอยู่ภายใต้การดูแล ติดตาม ของเจ้าหน้าที่ ในเวลาและสถานที่ตามที่ระบุไว้ในข้อสัญญา หรือ

(ข) บุคคลอาจจะถูกเจ้าหน้าที่นำตัวมาแสดงต่อหน้าศาล และศาลอาจสั่งให้กักตัวบุคคลนั้นต่อในเวลาไม่เกินสิบสี่วัน เพื่อที่จะได้รับการพิสูจน์ถ้าปรากฏแก่ศาลว่าจำเป็น หรือศาลอาจให้ประกันตัวบุคคลนั้นไปโดยมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้ โดยดูแลติดตามในเวลา และสถานที่ที่กำหนดในข้อผูกพัน เพื่อประโยชน์ในการตรวจพิสูจน์ต่อไป หรือในกรณีที่บุคคลได้รับการตรวจพิสูจน์เสร็จแล้ว แต่ผลของการตรวจพิสูจน์ยังไม่เรียบร้อยศาลให้ประกันตัวบุคคลนั้นไปโดยมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้โดยให้มาปรากฏตัว ณ สถานที่และเวลาตามที่กำหนดในข้อสัญญา เพื่อจะรับทราบผลของการตรวจพิสูจน์

หากผลของการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดโดยการรับรองของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของรัฐ หรือผู้ปฏิบัติทางการแพทย์ที่จดทะเบียนไว้ เจ้าหน้าที่จะต้องนำตัวบุคคลนั้นมาแสดงต่อศาล และถ้าหลังจากศาลได้ฟังคำให้การของบุคคลนั้นแล้ว

(ก) ถ้าศาลเชื่อว่าบุคคลนั้นต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ก็สามารถสั่งให้พักในศูนย์ฟื้นฟูเพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพได้เป็นเวลาสองปี ซึ่งอาจมีการพิจารณาระยะเวลาดังกล่าวได้โดยคณะกรรมการ (Board of Visitors) ในกรณีที่มิเหตุผลปรากฏว่าเป็นการเพียงพอ ถ้าบุคคลนั้นได้พักอยู่ในศูนย์มาครบระยะเวลาสิบสองเดือนแล้ว³⁴ และในเวลาใดก็ตามบุคคลผู้ซึ่งพักอาศัยอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นอาจถูกสั่งให้ย้ายออกไปพักอาศัยในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่นได้ด้วย³⁵

(ข) ถ้าศาลเชื่อว่าการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพอาจจะต้องกระทำในที่อื่นที่ไม่ใช่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ศาลก็อาจสั่งให้บุคคลนั้นอยู่ในสถานที่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพในเวลาไม่น้อยกว่าสองปี และไม่เกินกว่าสามปี และต้องมีการทำสัญญาโดยมีหรือไม่มีประกัน แล้วแต่ศาลจะพิจารณาเพื่อการดูแลภายในระยะเวลาดังกล่าวด้วย

2. การหลบหนีจากการควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หากบุคคลใดหลบหนีจากการควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จะต้องรับผิดชอบในการหนีนั้น และจะถูกลงโทษโดยการปรับหรือจำคุกเป็นระยะเวลาไม่เกินสามปี หรือทั้งจำทั้งปรับ³⁶

ดังนั้น กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของสหพันธรัฐมาเลเซีย ในส่วนของ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983 นี้

³⁴ *Ibid*, Section 12.

³⁵ *Ibid*, Section 17.

³⁶ *Ibid*, Section 19 (3).

เป็นการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ควบคุมและกักตัวผู้ต้องสงสัยว่าติดยาเสพติดไว้ในที่ที่เหมาะสม เป็นระยะเวลาไม่เกินสี่สิบสี่ชั่วโมง บุคคลนั้นอาจได้รับการประกันตัว หรืออาจถูกนำตัวไปแสดงต่อหน้าศาล ซึ่งศาลอาจให้กักตัวผู้นั้นต่อในเวลาไม่เกินสิบสี่วัน เพื่อรับการตรวจพิสูจน์ต่อไป หรืออาจให้ประกันไปโดยวางข้อกำหนดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตรวจพิสูจน์ต่อไปก็ได้ หากการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด เจ้าหน้าที่จะต้องนำตัวบุคคลดังกล่าวมาแสดงต่อศาล และศาลอาจสั่งให้เข้าพักในศูนย์เพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพได้เป็นเวลาสองปี หลังจากนั้นก็ให้ได้รับการติดตามผลหลังการบำบัดรักษา ทั้งนี้อาจมีการพิจารณาย้ายตัวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่น หรือพิจารณาระยะเวลาในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพลงได้ และเมื่อบุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ก็ยังคงได้รับการติดตามผลภายหลังการบำบัดรักษาเป็นเวลาสองปีหรือสั่งให้ผู้นั้นอยู่ในสถานที่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองปี และไม่เกินสามปี นอกจากนี้หากบุคคลใดหลบหนีจากการควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือฝ่าฝืนข้อกำหนด หรือเงื่อนไขภายใต้กฎหมายฉบับนี้ จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย³⁷

3.2.4 สาธารณรัฐสิงคโปร์

การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย The Misuse of Drugs (Amendment, Act), 1973 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ.1975 และ ค.ศ. 1979 เป็นกฎหมายที่ระบุให้มีการจัดการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด โดยรัฐมนตรีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย และผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ รัฐมนตรีรักษาการตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษของสิงคโปร์ มีอำนาจวางกฎเกณฑ์สำหรับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติดได้ โดยหลักเกณฑ์ที่สำคัญเกี่ยวกับการบำบัดรักษามีดังนี้

1. ผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ มีอำนาจนำผู้ต้องสงสัย ซึ่งมีเหตุผลอันสมควรว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด มาทำการตรวจสอบทางการแพทย์หรือทำการทดลองโดยเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นแพทย์ของรัฐ หรือแพทย์ผู้ฝึกหัด

2. ถ้าผลของการตรวจสอบหรือการทดลอง หรือการตรวจปัสสาวะปรากฏว่าเป็นผู้เสพติด ผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษมีความจำเป็นที่จะต้องนำตัวบุคคลนั้นมาทำการบำบัดรักษาแก้ไขปรับปรุงในสถานพยาบาล ผู้อำนวยการอาจให้อยู่ในการดูแลของบุคคลอื่น สำหรับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงตามกำหนดระยะเวลาที่ผู้อำนวยการกำหนด หลังจากได้ปรึกษาหารือกันในสถานพยาบาลแล้ว

³⁷ สุริย์ ภูเพชร, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 4, น. 85.

3. อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการตรวจจับผู้ติดยาเสพติด³⁸

(ก) เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และบุคลากร หรือตำรวจ พิเศษอื่นๆ หรือสมาชิกของ Vigilante Corps ที่ได้รับมอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มียศไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจ อาจจะจับกุมบุคคลใดก็ได้ ผู้ซึ่งกระทำหรือผู้ซึ่งต้องสงสัยอย่างมีเหตุผลว่ากระทำผิดภายใต้พระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ต้องเตือนก่อน

(ข) บุคคลซึ่งถูกจับกุมนั้นจะถูกนำไปยังสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษสถานีดำรวจ หรือบุคลากร พร้อมกับสิ่งของต่างๆ ที่ถูกยึดมา และอาจถูกค้นตัวได้

4. การสั่งบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

ผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ อาจต้องการให้บุคคลใดก็ตามที่ถูกสงสัยอย่างมีเหตุผลว่าติดยาเสพติด ได้รับการตรวจสอบการแพทย์หรือสังเกตอาการโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของรัฐบาล หรือผู้ปฏิบัติทางการแพทย์ ซึ่งถ้าผลของการตรวจสอบหรือการสังเกตหรือผลของการตรวจปัสสาวะปรากฏแก่ผู้อำนวยการว่ามีความจำเป็นจะต้องให้บุคคลนั้นเข้ารับการรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพหรือทั้งสองอย่างในสถานพยาบาลผู้อำนวยการก็จะออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้บุคคลนั้นเข้ารับการรักษาพยาบาล

บุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวไว้รักษาโดยสถานพยาบาล จะถูกควบคุมตัวไว้เป็นเวลา 6 เดือน เว้นแต่จะถูกปล่อยก่อน 6 เดือน โดยผู้อำนวยการหรือคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาล และถ้าคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาลมีความเห็นว่าผู้เข้ารับการรักษาซึ่งหมดเวลาควบคุมตัวแล้วยังต้องได้รับการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพต่อ คณะกรรมการก็อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรว่า ให้ผู้เข้ารับการรักษาต้องควบคุมตัวในสถานพยาบาลต่อในระยะเวลา หรือหลายระยะเวลาที่ไม่เกิน 6 เดือน ในแต่ละครั้ง อย่างไรก็ตามจะควบคุมตัวผู้เข้ารับการรักษาไว้เกินกว่า 3 ปี หลังจากที่เขาได้รับการรักษาในสถานพยาบาลตามคำสั่งนั้นไม่ได้

นอกจากนี้ ผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ หรือคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาล อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาใดก็ได้เพื่อย้ายตัวผู้เข้ารับการรักษาจากสถานพยาบาลแห่งหนึ่งไปยังสถานพยาบาลแห่งอื่น รวมทั้งกรณีหากมีข้อพิสูจน์ปรากฏเป็นที่พอใจแก่ผู้อำนวยการสถานพยาบาลว่าการปรากฏอยู่ที่ใดที่หนึ่งของผู้รับการรักษาจำเป็นสำหรับกระบวนการยุติธรรมหรือมีประโยชน์ในการไต่สวน หรือเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เข้ารับการรักษาเองแล้ว ผู้อำนวยการสถานพยาบาลสามารถสั่งให้ผู้รับการรักษาย้ายไปสถานที่นั้นได้เช่นกัน

³⁸ The Misuse of Drugs (Amendment) Act, 1979 (No28 of 1979) (Printed by the Singapore National Printers (Pte) Ltd. (Government Printer), Section 25 Section 33 Section 34 (K) Section 37 Section 40 Section 41.

5. การปล่อยตัวผู้เข้ารับการรักษา

(ก) คณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาลจะเก็บเรื่องของผู้เข้ารับการรักษาทุกกรณี และจะนำมาพิจารณาบ่อยครั้งเท่าที่จะทำได้ว่าเขาควรถูกปล่อยตัวไปหรือไม่

(ข) ผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ หรือคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาล อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาใดก็ได้ เพื่อปล่อยตัวผู้รับการรักษา

สำหรับในกรณีที่มีการร้องเรียนซึ่งทำโดยให้สัตย์สาบานกับศาลแล้วว่าบุคคลใดถูกกักตัวโดยมิชอบในสถานพยาบาล ด้วยเหตุผลของการจัดการผิด หรือด้วยช่องโหว่ของหน้าที่เรื่องการปล่อยตัวของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎข้อบังคับใดที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลจะไต่สวนถึงการร้องเรียนด้วยตนเอง หรือส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไต่สวนเพื่อจุดประสงค์ในการสืบให้รู้ถึงความจริง และถ้าภายหลังการพิจารณาถึงผลของการไต่สวนใดก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่าบุคคลผู้ซึ่งถูกควบคุมตัวในสถานพยาบาลไม่ควรจะถูกควบคุมตัวเช่นนั้น ศาลสามารถสั่งให้ปล่อยตัวบุคคลผู้นั้นจากสถานพยาบาลได้เช่นกัน

ดังนั้น กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่สำคัญนั้น จะมุ่งเน้นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ ตำรวจ สุลตการ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง จับกุมผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดตามกฎหมายนี้ โดยเฉพาะการกระทำความผิดฐานบริโภคนสารควบคุม รวมทั้งให้อำนาจแก่ผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดทางการแพทย์ โดยการตรวจสอบหรือการสังเกตอาการจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติทางการแพทย์ ซึ่งหากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าผู้นั้นติดยาเสพติดก็ให้อำนาจการมีคำสั่งบังคับให้เข้ารับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาล เป็นเวลาหกเดือน ทั้งนี้อาจขยายระยะเวลาได้แต่ต้องไม่เกินสามปี รวมทั้งอาจมีการพิจารณาให้ย้ายตัวผู้ถูกบังคับบำบัดรักษาไปเข้ารับการรักษายังสถานพยาบาลแห่งอื่น หรือปล่อยตัวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาเกินครบกําหนดเวลาตามคำสั่งได้ แต่หากผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าบุคคลนั้นติดยาเสพติด ก็ให้ปล่อยตัวไปจากสถานพยาบาลที่ถูกกักตัวไว้ตรวจพิสูจน์สารเสพติดทันที³⁹

3.3 ลักษณะการบังคับบำบัดรักษา

3.3.1 การบังคับบำบัดรักษาโดยศาล

การบังคับบำบัดรักษาโดยศาลหรือแบบต้องโทษ หมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดถูกเจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือตำรวจ จับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายและศาลจะเป็นผู้มี

³⁹ สุริย์ ภูเพชร, *อ่าวแล้วเชิงอรรถที่ 4*, น. 88.

อำนาจพิจารณาคดี ซึ่งอาจพิพากษาลงโทษจำคุก หรือรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษและให้มีการบำบัดรักษาผู้นั้น สำหรับระบบการบังคับบำบัดรักษาโดยศาลนี้ในทางปฏิบัติสามารถแบ่งลักษณะการบังคับได้ 2 รูปแบบ⁴⁰คือ

3.3.1.1 การบังคับบำบัดรักษาโดยกระบวนการคุมประพฤติ

การบังคับบำบัดรักษาโดยกระบวนการคุมประพฤติ หรือที่เรียกว่าระบบต้องโทษ (Convicted System) นี้คือการทำผู้ติดยาเสพติดให้โทษที่ เป็นผู้ต้องหาเกี่ยวกับคดียาเสพติดให้โทษ หรือศาลพิพากษาให้คุมประพฤติ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่เสพยาเสพติดให้โทษ และเป็นคดีอาญา ก่อนและหลังการพิจารณาพิพากษา ซึ่งอยู่ในระหว่างการคุ้มครองและแก้ไขความประพฤติ โดยผู้เสพยาเสพติดดังกล่าวนี้จะต้องได้รับการบำบัดรักษาภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่มีหน่วยงานกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่รับผิดชอบในการคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่ได้กระทำความผิดในคดีที่มีโทษไม่สูงนัก และไม่มีประวัติความประพฤติแทนการส่งเข้ารับโทษในเรือนจำ สำหรับการคุมประพฤติเพื่อการบำบัดรักษานี้ เจ้าหน้าที่คุมประพฤติจะดูแลให้ผู้ติดยาเสพติดที่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติได้เข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลต่างๆ ในช่วงระยะเวลาที่ถูกคุมประพฤติ และปฏิบัติตามตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ซึ่งหากฝ่าฝืนอาจจะต้องบังคับให้เข้ารับการรักษาหรือทำรายงานต่อศาล ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชน จะมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศาลเยาวชนและครอบครัวจะทำหน้าที่รับผิดชอบแทนกรมคุมประพฤติ โดยการส่งเด็กและเยาวชนที่ต้องคดีอาญาและเสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาทั้งในระหว่างรอกการตัดสินและระหว่างฝึกอบรม

3.3.1.2 การบังคับบำบัดรักษาโดยกระบวนการทางราชทัณฑ์หรือการลงโทษจำคุก

การดำเนินการบำบัดรักษาในรูปแบบนี้จะเป็นลักษณะของการคุมขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษ เป็นสถานที่คุมขังผู้ติดยาเสพติดให้โทษ โดยเฉพาะ ซึ่งกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการดูแลผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์จะดำเนินการจัดผู้ต้องขังไว้ในสถานที่ควบคุมที่เรียกว่า “ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ” โดยเฉพาะพร้อมทั้งให้การบำบัดรักษาควบคู่ไปกับการดำเนินการอบรมฟื้นฟูจิตใจ และฝึกอบรมอาชีพให้สามารถเลี้ยงตัวได้เมื่อพ้นโทษ

3.3.2 การบังคับบำบัดรักษาโดยฝ่ายปกครอง

การบังคับบำบัดรักษาโดยฝ่ายปกครอง หมายถึง การบังคับให้ผู้เสพยาเสพติดให้โทษ หรือผู้ติดยาเสพติดให้โทษ เข้ารับการบำบัดรักษาโดยไม่สมัครใจ อันได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา

⁴⁰ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, “ปัญหาสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), น. 20-21.

ยาเสพติด หรือเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย นำตัวผู้ต้องสงสัยว่าติดยาเสพติดให้โทษ ไปรับการตรวจหาสารเสพติด หากพบว่าผู้ต้องหาใช้สารเสพติด และสมควรเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล หรือกรณีผู้เสพติดให้โทษที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามเมื่อพ้นโทษแล้วก็จะถูกนำตัวไปรับการรักษาในสถานพยาบาลตามระยะเวลาที่กำหนดได้ ซึ่งอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายมีเป้าหมายสำคัญที่การลดปัญหาต่างๆ อันเนื่องมาจากการติดยาเสพติด ทั้งในด้านของผู้ติดยาเสพติดเอง อันได้แก่ การฟื้นฟูสมรรถภาพและบุคลิกภาพให้สามารถกลับสู่สภาพที่สมบูรณ์ดีทั้งร่างกายและจิตใจ ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ตามปกติ และในด้านสังคมสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การลดภัยอันตรายต่างๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ในการบำบัดรักษาโดยระบบบังคับข้างต้นนี้ มีกระบวนการบำบัดรักษา 4 ขั้นตอน⁴¹ คือ

1. ขั้นตอนก่อนการรักษา (Pre-admission Period) เป็นการเตรียมตัวผู้ติดยาเสพติดให้พร้อมที่จะเข้ารับการรักษาให้เกิดความเชื่อมั่นและมีความตั้งใจจริงที่จะเลิกยาเสพติด ยอมรับการรักษาตามกรรมวิธีและระยะเวลาที่กำหนด ต้องเข้าใจวิธีการบำบัดรักษาและรับรู้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาในการบำบัดรักษาด้วย

2. ขั้นตอนพิษยา (Withdrawal Treatment or Detoxification) เป็นการบำบัดอาการทางกายที่เกิดจากการใช้ยาเสพติด ซึ่งเป็นหน้าที่ของแพทย์ที่จะใช้ยาระงับหรือไมก็ก็สามารถถอนพิษยาได้หากผู้ติดยาเสพติดยอมรับการรักษาตามกรรมวิธี หรืออาจจะใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งไปประคับประคองอาการของผู้ติดยาเสพติดก็ได้ ผู้ติดยาเสพติดที่งดเว้นการเสพยาในทันทีทันใดจะเกิดอาการอยากเสพยาเสพติด เมื่อให้ยาระงับแล้วอาการอยากก็จะหมดไป ปัจจุบันนี้ขั้นตอนพิษยามีการใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

2.1 ผู้ติดยาเสพติดจะถูกบังคับให้หยุดยาเสพติดในทันที วิธีนี้เรียกว่า “หักดิบ” (Cold Turkey) เป็นการอดยาด้วยตนเอง ซึ่งนิยมใช้ในทัณฑสถานบำบัดพิเศษของกรมราชทัณฑ์

2.2 กรณีผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถทนต่ออาการอันเกิดจากการหยุดใช้ยาเสพติดได้ แพทย์จะใช้ยากล่อมประสาทหรือยาชนิดอื่นทดแทนเพื่อลดความตึงเครียดทางจิตใจหรืออาการถอนยา โดยการใช้เมธาโดน (Metadone Substitution) หรือการใช้ยาเสพติดที่มีฤทธิ์ต่อต้านทำลายฤทธิ์ยาเสพติดเดิม (Anti-Narcotic Maintenance)

3. ขั้นฟื้นฟูสมรรถภาพ (Rehabilitation) เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนพิษยา เป็นการปรับสภาพร่างกายและจิตใจให้มีความเข้มแข็ง ปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพและพฤติกรรมให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ ไม่หวนกลับไปใช้ยาเสพติดด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทาง

⁴¹ ไชยศ เหมะรัชตะ, “บทบาทของกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด,” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (10 สิงหาคม 2528), น. 136

ร่างกาย (Physical) จิตใจ (Mental) อาชีพ (Occupation) และสังคม (Social) ด้วยกิจกรรมต่างๆ การให้คำแนะนำปรึกษาที่เป็นรายบุคคลและกลุ่ม การอบรมธรรมะ การฝึกทักษะ อาชีพ เป็นต้น

ทั้งนี้มีเป้าหมายคือ การลดอัตราการติดยา (Relapsing Rate) เพื่อส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิต (Quality of Life) และการลดภัยอันตรายต่างๆ อันจะเกิดจากผู้ติดยาเสพติด (Detrimental Effects) นั้นเอง

4. ขั้นตอนติดตามผล (Aftercare) เป็นการติดตามดูแลผู้ติดยาเสพติดหลังการบำบัดรักษาแล้ว เพื่อไม่ให้กลับไปใช้ยาเสพติดให้โทษอีก ซึ่งเจ้าหน้าที่จะติดตามสอบถามให้กำลังใจ ให้คำแนะนำปรึกษาด้วยการนัดพบ เยี่ยมเยียน การมีจดหมายติดตาม โทรศัพท์ เป็นต้น

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการบังคับบำบัดรักษา มีดังนี้

(ก) การไม่มีระบบและรูปแบบการบำบัดรักษาที่ชัดเจน

(ข) กรณีผู้ถูกคุมประพฤติและศาลสั่งให้เข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาล แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จัดตั้งเป็นการเฉพาะ จำต้องเข้ารักษาในสถานพยาบาลทั่วไปซึ่งไม่อาจควบคุมหรือบังคับให้รักษาอย่างต่อเนื่องได้

(ค) กรณีเยาวชนที่ใช้ยาเสพติด และศาลสั่งให้เข้าอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ไม่มีการแยกเด็กออกตามความผิดแต่ละประเภท ทำให้เยาวชนที่ติดยาหรือสารเสพติดไม่ได้รับการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสภาพจิตใจ เพื่อแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและสาเหตุที่ทำให้ใช้ยาหรือสารเสพติด

3.3.3 การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

3.3.3.1 ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 1 (เช่น เฮโรอีน แอมเฟตามีน) ประเภท 2 (เช่น มอร์ฟีน โคคาอีน โคเคอีน หรือฝิ่นยา) หรือประเภท 5 (กัญชา พืชกระท่อมสารระเหย) และไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นด้วย ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก ไปยังศาลที่อยู่ในเขตอำนาจภายใน 48 ชั่วโมง เพื่อศาลพิจารณามีคำสั่งให้ผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่ และให้ถือว่าผู้ต้องหายังอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน⁴² และกรณีที่ผู้ต้องหาไม่อายุยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ ให้พนักงานสอบสวนนำตัวส่งศาลเพื่อให้มีคำสั่งตรวจพิสูจน์ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่มาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน⁴³

⁴² พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19 วรรคแรก

⁴³ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19 วรรคสอง

3.3.3.2 เมื่อการตรวจพิสูจน์ผู้ต้องหาแล้วให้คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา ดำเนินการบันทึกประวัติของผู้ต้องหา และดำเนินให้มีการตรวจพิสูจน์โดยเร็วว่าผู้ต้องหานั้นติดยา เสพติดหรือไม่ หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจพิสูจน์ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด⁴⁴

3.3.3.3 คณะกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ วินิจฉัยผลการตรวจพิสูจน์⁴⁵ หากปรากฏว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติด ให้มีการจัดแผนฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและแจ้งผลการตรวจพิสูจน์แล้วรายงานพนักงานอัยการทราบ

หากไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติด ให้คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ส่งตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไปตามกฎหมาย

ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพต้องรับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นเวลาไม่เกินหกเดือน นับแต่วันถูกส่งตัวเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เว้นแต่จะได้รับการพิจารณา ขยายหรือลดระยะเวลาฟื้นฟูสมรรถภาพ⁴⁶ ทั้งนี้หากปรากฏว่ามีเหตุอันสมควรตามระเบียบที่ คณะกรรมการกำหนดปรากฏขึ้น คณะกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพอาจพิจารณาปล่อยตัว ไปชั่วคราวโดยไม่มีประกันหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน สำหรับผู้เข้ารับการฟื้นฟู สมรรถภาพที่เป็นบุคคลตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด โดยมีเงื่อนไขให้ผู้นั้นปฏิบัติตามได้

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอาจ พิจารณาปล่อยชั่วคราวสำหรับผู้รับการพิสูจน์หรือผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด⁴⁷

หากปรากฏว่ามีล้าเนาของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพอยู่คนละท้องถิ่นที่อยู่ในเขต อำเภอกองศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่ผู้นั้นเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือกรณีมีเหตุอันสมควรอัน เกี่ยวกับสภาพครอบครัวของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ คณะกรรมการอาจจะพิจารณาอนุญาตให้ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่นได้ เมื่อปรากฏว่าการย้ายดังกล่าวจะ เป็นประโยชน์แก่การฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้นั้น⁴⁸

⁴⁴ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 21

⁴⁵ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 22

⁴⁶ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 25

⁴⁷ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 26

⁴⁸ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 27

3.3.3.4 ผลจากการเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ⁴⁹

กรณีผลการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นที่พอใจคือ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพพ้นจากการเป็นผู้ติดยาเสพติด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปล่อยตัวผู้นั้นไปโดยถือว่าพ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหาแล้วรายงานให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทราบเพื่อผลการดำเนินคดีผู้นั้น

กรณีผลการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เป็นที่พอใจ คือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพยังไม่พ้นจากการเป็นผู้ติดยาเสพติด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่รายงานไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีผู้นั้นหรือไม่

3.3.3.5 การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดและการลงโทษ

กรณีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพหลบหนีออกนอกเขตศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพในระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้ถือว่าผู้นั้นหลบหนีการคุมขังตามมาตรา 190 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบทันที รวมทั้งให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการออกติดตามจับกุมได้ด้วย⁵⁰

กรณีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพซึ่งได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนระเบียบ เงื่อนไข หรือข้อบังคับที่กำหนด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จับตัวผู้นั้นกลับเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพโดยต้องมีหมาย⁵¹

ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพมีอำนาจลงโทษสถานหนึ่งหรือหลายสถานต่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบและเงื่อนไขต่างๆ รวมทั้งมีข้อมูลบังคับของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ดังนี้⁵² คือ ภาคทัณฑ์ ตัดการอนุญาตให้รับการเยี่ยมหรือการติดต่อไม่เกินสามเดือน หรือจัดให้อยู่เดี่ยวครั้งละไม่เกินสิบวัน

โดยสรุปแล้ว การบังคับบำบัตร์รักษาตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นการบังคับบำบัตร์ซึ่งกำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดบางประเภท ที่มีได้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นด้วย ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก และเป็นผู้ที่มีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์แล้ว ไปยังศาลภายใน 48 ชั่วโมงเพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งส่งตัวตรวจพิสูจน์ กรณีพบว่าผู้นั้นติดยาเสพติดก็ให้บังคับบำบัตร์รักษาตัวไว้ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นระยะเวลาไม่เกินหกเดือน โดยอาจขยายระยะเวลาได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ให้เกินสามปี รวมทั้งอาจมีการพิจารณาให้ย้ายตัวผู้ถูกบังคับรักษาไป

⁴⁹ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 33

⁵⁰ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 29

⁵¹ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 31

⁵² พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 32

เข้ารับการรักษาที่ยั่งยืนฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่น หรือให้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปก็ได้ ซึ่งถ้าผู้ถูกบังคับรักษาหลบหนีออกจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือฝ่าฝืนระเบียบไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว จะต้องถูกจับกุมและได้รับโทษตามกฎหมายด้วย และหากผู้ถูกบังคับรักษากลับมาพ้นสภาพจากการเป็นผู้ติดยาเสพติด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพปล่อยตัวผู้นั้นไปโดยถือว่าผู้นั้นพ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหา ให้พนักงานสอบสวนงดการดำเนินคดีผู้นั้น ส่วนกรณีผลการตรวจพิสูจน์ไม่พบว่าผู้นั้นติดยาเสพติดหรือกรณีผู้บังคับรักษากลับมาพ้นสภาพการเป็นผู้ติดยาเสพติดภายหลังจากที่ได้รับการบำบัดรักษาในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพรายงานให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการต่อไป

3.3.4 การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522

การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ มีสาระสำคัญดังนี้

ผู้เสพยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 (เช่น เฮโรอีน แอมเฟตามีน เมทแอมเฟตามีน) หรือประเภท 2 (เช่น มอร์ฟีน โคคาอีน หรือฝิ่นยา) หรือประเภท 5 (เช่น กัญชา พืชกระท่อม) ที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สาม เมื่อพ้นโทษแล้วให้พนักงานเจ้าหน้าที่นำตัวไปบำบัดรักษาตามขั้นตอนที่กำหนดตามคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ณ สถานพยาบาลที่รัฐมนตรีประกาศจัดตั้งขึ้น โดยเฉพาะ จนกว่าจะได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว หากหลบหนีไปในระหว่างการถูกควบคุมไว้ ณ สถานพยาบาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁵³

ดังนั้น การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดให้ผู้ติดยาเสพติดประเภทผู้ต้องโทษคดีฐานเสพยาเสพติดชนิดเรื้อรัง กล่าวคือ ได้ผ่านการต้องโทษถึงสามครั้ง จะต้องอยู่รับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการควบคุมการติดยาเสพติดโดยเฉพาะ จนกว่าจะได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนตามกฎหมายและระเบียบต่างๆ ของสถานพยาบาลแล้ว หากผู้ติดยาเสพติดไม่ยอมอยู่รับการบำบัดรักษา และได้หลบหนีออกจากสถานพยาบาลไป ย่อมถือว่ามี ความผิด จะต้องได้รับการลงโทษทางอาญา คือถูกจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่การบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายนี้ไม่สามารถนำมาปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากตามกฎหมายฉบับนี้ไม่มีการนำตัวบุคคลซึ่งถูกศาลลงโทษฐานเสพยาเสพติดให้โทษมาแล้วถึงสามครั้งตามที่กฎหมายกำหนดไปบำบัดรักษาในสถานพยาบาลที่จัดตั้งขึ้น โดยเฉพาะ⁵⁴

⁵³ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522, มาตรา 99.

⁵⁴ วิรัช เมฆอรุ โนนทัย, “มาตรการแก้ไขผู้ติดยาเสพติดให้โทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 49,”

3.3.5 การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518

การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายตามคำแนะนำของคณะกรรมการวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท มีอำนาจสั่งให้ผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์ไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพ และสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้นตามที่เห็นสมควร เป็นเวลาที่ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ในกรณีจำเป็นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ก็อาจจะขยายเวลาต่อไปอีกได้ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน⁵⁵

2. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้การรักษา การศึกษาอบรม ดูแลภายหลังการรักษาพยาบาล หรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามสมควรแก่ผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์เพื่อให้กลับคืนสู่สภาพของปกติชน ซึ่งมีได้เสพวัตถุออกฤทธิ์⁵⁶

3. ผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์ที่ขจัดเงินไม่ยอมรับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพจะต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และเมื่อพ้นโทษแล้วให้ส่งตัวผู้นั้นไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามคำสั่งเดิม⁵⁷

4. ผู้รับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพหลบหนีไปจากสถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อพ้นโทษแล้วให้ส่งตัวผู้นั้นไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามคำสั่งเดิม⁵⁸ การขยายระยะเวลาการรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพจะกระทำได้ในกรณีจำเป็นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ โดยขยายระยะเวลาต่อไปได้อีกไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน⁵⁹

โดยสรุปแล้ว การบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการในคณะกรรมการวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทโดยตำแหน่ง หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขาธิการ โดยความเห็น หรือคำแนะนำของคณะกรรมการวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท มีอำนาจสั่งให้นำตัวผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ไป

⁵⁵ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 88 วรรคหนึ่ง

⁵⁶ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 88 วรรคสอง

⁵⁷ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 114

⁵⁸ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 115

⁵⁹ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 88

รับการรักษายาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพในสถานพยาบาล หรือสถานพักฟื้นตามที่เห็นสมควร โดยมีระยะเวลาไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน และหากมีความจำเป็นในการรักษายาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ จะขยายระยะเวลาต่อไปอีกได้ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน และได้กำหนดให้มีการช่วยเหลือต่างๆ แก่ผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท โดยมอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุขมีหน้าที่ให้การรักษา การศึกษาอบรมการดูแลภายหลังจากที่ผู้เสพติดได้รับการรักษาพยาบาล หรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพแล้วเพื่อให้ผู้ป่วยกลับสู่สภาพปกติเหมือนคนอื่นๆ ในสังคม

อย่างไรก็ตามยังกำหนดให้มีการบังคับให้ผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์ต้องยอมไปรับการบำบัดรักษา โดยปฏิบัติตามคำสั่งของเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการ กล่าวคือ หากผู้เสพติดไม่ยอมไปรับการบำบัดรักษา จะมีมาตรการลงโทษทางอาญา โดยการรับโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ และแม้ว่าพ้นจากการถูกลงโทษแล้วก็ยังคงส่งตัวไปรับการรักษายาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามเดิม และยังบังคับมิให้ผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์หลบหนีในระหว่างที่รับการบำบัดรักษาอยู่ กล่าวคือ หากผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์ไม่อยู่รับการรักษารักษาหรือการฟื้นฟูตามกำหนด โดยหลบหนีออกจากสถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้น ถือว่ามีความผิดจะต้องได้รับการลงโทษทางอาญารับโทษจำคุกหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ และแม้ว่าพ้นจากการถูกลงโทษแล้วก็ยังคงต้องถูกส่งตัวไปรับการรักษายาบาลหรือการฟื้นฟูสมรรถภาพเช่นเดิม แต่การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายนี้ ไม่สามารถนำมาปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง เนื่องจากเหตุผลในการบริหารที่เกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ประการหนึ่ง และเหตุผลในทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ของผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์⁶⁰

3.4 มาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบำบัดรักษาเสพติด

3.4.1 สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ

3.4.1.1 ความหมายและประเภทของสิทธิเสรีภาพ

“สิทธิ” (Right) คืออำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น (เช่น สิทธิทางหนี้ กรรมสิทธิ์ ฯลฯ) เป็นต้นว่าอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลคนหนึ่ง ในอันที่จะเรียกร้องให้คนอื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างบางประการ ให้เกิดประโยชน์แก่ตน เช่น เรียกร้องให้เขาชำระเงินให้หรือซ่อมแซมกำแพงบ้านให้ หรือให้ละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เรียกร้องให้ผู้ที่ยขายกิจการให้แก่ตนละเว้นจากการ

⁶⁰ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40*, น. 31-32.

ประกอบกิจการอย่างเดียวกันกับที่ขายให้แก่ตนในเมืองเดียวกันแข่งกับตน ส่วนกรรมสิทธิ์ในบ้านหลังหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์กันอย่างถึงที่สุดแล้ว แท้ที่จริงก็คืออำนาจของผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านหลังนั้นในอันที่จะใช้สอยบ้านหลังนั้น เสวยประโยชน์จากบ้านหลังนั้นจำหน่ายโอนบ้านหลังนั้น และห้ามมิให้ผู้อื่นเข้าไปในบ้านหลังนั้น และใช้บ้านหลังนั้นด้วยประการใดๆ โดยมีชอบนั่นเอง

“สิทธิ” (Liberty) คือ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่นหรือภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ หรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำการที่เข้าประสงค์จะกระทำ กล่าวโดยสรุป เสรีภาพคืออำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง (Self-determination) โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเองเสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง ดังนั้นเสรีภาพจึงแตกต่างกับสิทธิ ซึ่งเป็นอำนาจที่บุคคลใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น โดยเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นประโยชน์แก่ตน จริงอยู่การที่กฎหมายรับรองเสรีภาพอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่บุคคล ย่อมมีผลก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้อื่นด้วยเหมือนกัน แต่หน้าที่ที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นอันเนื่องมาจากการที่กฎหมายรับรองเสรีภาพให้แก่บุคคลหนึ่งนี้ เป็นแต่เพียงหน้าที่ที่จะต้องเคารพเสรีภาพของเขา ผู้ทรงเสรีภาพคงมีอำนาจตามกฎหมายแต่เพียงที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นจากการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตนเองเท่านั้น หากได้มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตนหรือเอื้ออำนวยให้ตนใช้เสรีภาพได้สะดวกขึ้นไม่

สำหรับประเภทของสิทธิเสรีภาพอาจจำแนกออกเป็นประเภท ๆ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่างๆ กัน เช่น การจำแนกตามวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาแห่งสิทธิเสรีภาพ การจำแนกตามกำเนิดแห่งเสรีภาพ และการจำแนกตามอาการที่ใช้สิทธิเสรีภาพ

เมื่อพิจารณาโดยอาศัยวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาแห่งสิทธิเสรีภาพเป็นหลักเกณฑ์อาจจำแนกสิทธิเสรีภาพออกได้เป็น 6 ประเภท คือ⁶¹

1. สิทธิเสรีภาพของบุคคล ได้แก่

1) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติให้ความคุ้มครองการใช้อำนาจรัฐป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดทางอาญา เช่น บทบัญญัติที่ว่าบุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ ซึ่งเป็นการรับรองหลัก “ไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, null poena

⁶¹ เติ้งอ๋าง, น. 57.

sine lege) บทบัญญัติที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ บทบัญญัติห้ามจับกุม คမ်းขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคล เว้นแต่โดยอาศัยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ฯลฯ

- 2) สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องเป็นคดีอาญา
- 3) เสรีภาพในเคหสถาน
- 4) เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย
- 5) เสรีภาพในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัว ฯลฯ

2. สิทธิเสรีภาพในทางความผิด และการแสดงออกซึ่งความผิด ได้แก่ เสรีภาพในการถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

- 1) สิทธิในการรับการศึกษาขั้นมูลฐาน
- 2) เสรีภาพในการศึกษาอบรม
- 3) เสรีภาพทางวิชาการ
- 4) เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธี

อื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การเล่นแสดงต่างๆ ฯลฯ

3. สิทธิเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่

- 1) สิทธิในทรัพย์สิน
- 2) สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนที่เป็นธรรมในกรณีที่ต้องสละทรัพย์สินถูกเวนคืนหรือกิจการถูกโอนเป็นของชาติ

- 3) เสรีภาพในการทำสัญญาก่อตั้งนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน

- 4) สิทธิในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

5) สิทธิที่จะได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า ในกรณีที่เป็นผู้ยากไร้ ฯลฯ

4. สิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่ม ได้แก่ เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น

5. สิทธิเสรีภาพทางการเมือง ได้แก่

1) เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2) สิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง

3) เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

4) สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ ฯลฯ

6. สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ได้แก่

1) บทบัญญัติที่รับรองว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

2) บทบัญญัติที่คุ้มครองบุคคลมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือทำให้เสียประโยชน์อันมิควรได้ เพราะเหตุที่ตนถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากผู้อื่น ฯลฯ

เมื่อพิจารณาจากการกำเนิดของสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ ทั้งโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย อาจจำแนกสิทธิเสรีภาพจากการกำเนิดนี้ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ได้แก่ บรรดาสิทธิเสรีภาพที่ถือว่าติดตัวมนุษย์ทุกคนมาแต่กำเนิด และไม่อาจถูกพรากไปจากรายกายได้โดยไม่เป็นการทำลายความเป็นมนุษย์ของรายกาย สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทาง และการเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกัน สิทธิในครอบครัว สิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัว ฯลฯ เสรีภาพในทางความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิด เช่น เสรีภาพในการถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ฯลฯ สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจบางประการ เช่น สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการทำสัญญาก่อตั้งนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน ฯลฯ เหล่านี้เป็นตัวอย่างของสิทธิมนุษยชน

ดังนั้น สิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคนเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์และด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวว่าเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเหล่านี้อยู่แล้วตั้งแต่ก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้น ไม่มีมนุษย์ผู้ใดสามารถสละสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ได้โดยชอบ และไม่มี “ผู้ปกครองว่าการแผ่นดิน” (Sovereign) คนใดหรือคณะใดมีอำนาจทำลายสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ได้เช่นกัน รัฐมิได้มีคุณค่าในตัวเอง แต่จะมีคุณค่าขึ้นมาก็ต่อเมื่อได้ปกป้องรักษาและส่งเสริมเสรีภาพเช่นว่านี้เท่านั้น

2) สิทธิของพลเมืองคือสิทธิในอันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐ หรืออีกนัยหนึ่ง บรรดาสิทธิเสรีภาพทางการเมือง อันได้แก่ เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย สิทธิการเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ ฯลฯ

โดยเหตุผลของเรื่องแล้ว สิทธิของพลเมืองจะมีได้ก็เฉพาะแต่ภายหลังเวลาที่รัฐเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ก่อนหน้านั้นความคิดเรื่องสิทธิของพลเมืองย่อมไม่อาจก่อตัวขึ้นมาได้กรณีจะเป็นประการใดก็ตาม ถือกันว่าสิทธิของพลเมืองนี้ก็เป็นสิทธิเสรีภาพที่สืบเนื่องมาจาก สิทธิมนุษยชนนั่นเอง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐ ไม่ว่าจะโดยทางตรงและทางอ้อมก็ตาม เป็นวิธีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของตนที่มั่นใจได้วิธีหนึ่งในหลายๆ วิธีนั่นเอง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมของราษฎร และอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของราษฎรอยู่ตลอดเวลา ย่อมไม่อาจกดขี่ข่มเหงราษฎรได้ง่ายๆ เหมือนกับรัฐบาลที่สถาปนาตนเองโดยพลการ

เมื่อพิจารณาจากการกำเนิดของสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนุญได้บัญญัติรับรองไว้ทั้งโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย อาจจำแนกสิทธิเสรีภาพจากการกำเนิดนี้ออกได้เป็น 2 ประเภท⁶² คือ

1) สิทธิเสรีภาพมโนธรรม (Liberty of Conscience) หรือสิทธิเสรีภาพในทางความคิดนี้ ไม่ได้ความหมายถึงแต่เสรีภาพในการถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาเท่านั้น แต่รวมถึงเสรีภาพในอันที่จะไม่เชื่อศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาใดๆ เลย และเสรีภาพในอันที่จะเชื่อถือลัทธิการเมือง เศรษฐกิจและคำสอนทางศีลธรรมแนวใดแนวหนึ่งด้วย เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพทางวิชาการจึงอาจสงเคราะห์เข้าอยู่ในความหมายของสิทธิเสรีภาพในมโนธรรมได้เช่นกัน โดยสภาพแล้วการใช้สิทธิเสรีภาพเหล่านี้เป็นเรื่องที่อยู่ภายในจิตใจ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่นหรือสังคม ดังนั้น จึงควรถือว่าสิทธิเสรีภาพในมโนธรรมเป็นสิทธิเสรีภาพที่สัมบูรณ์ (absolute) ราษฎรควรมีอิสระที่คิดและจินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ความพยายามใดๆ ที่จะบังคับให้ราษฎรคิดหรือเชื่อทางใดทางหนึ่งก็ดี ห้ามมิให้ราษฎรคิดหรือเชื่อทางใดทางหนึ่งก็ดี นอกจากจะไม่มีทางประสบผลสำเร็จได้แล้ว ยังเปิดช่องให้มีการเอาผิดกับราษฎรกันได้ง่ายๆ ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยียังไม่เจริญ ก้าวหน้าพอที่จะผลิตเครื่องมือสำหรับอ่านความรู้สึกนึกคิดของคนได้ ยิ่งกว่านั้น ยังเป็นการทำลายความเป็นมนุษย์ของราษฎรอีกด้วย เมื่อใดที่มนุษย์หยุดคิด มนุษย์ก็จะมีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุและสัตว์เดรัจฉาน เพราะมนุษย์ต่างกับวัตถุและสัตว์เดรัจฉานก็ตรงที่คิดเป็น

⁶² เห่งอ้าง, น. 60.

2) สิทธิเสรีภาพในการกระทำ (Liberty of Action) คือ สิทธิเสรีภาพในอันที่เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ตามที่ได้คิดและตกลงใจไว้ ดังนั้น จึงได้แก่บรรดาสิทธิเสรีภาพทั้งหลายอื่น นอกจากสิทธิเสรีภาพในมโนธรรมนั่นเอง การใช้สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในโลกภายนอก อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคมได้ไม่มากนักน้อย ดังนั้น รัฐจึงต้องจัดระเบียบแห่งการใช้สิทธิเสรีภาพประเภทนี้ของราษฎรแต่ละคนทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้แต่ละคนใช้สิทธิเสรีภาพของตนกระทำการใดๆ ที่จะ มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือต่อประโยชน์ส่วนรวม

3.4.1.2 ความหมายของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หมายความว่า การควบคุมมิให้มีการรบกวนการใช้อำนาจตามที่กฎหมายได้รับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น และควบคุมมิให้บุคคลใดมีอำนาจครอบงำบุคคลอื่นในการที่จะกำหนดตนเอง

การควบคุมมิให้มีการรบกวนการใช้อำนาจตามที่กฎหมายได้รับรองให้แก่บุคคลใดในอันที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น อันเป็นการคุ้มครองผู้มีอำนาจตามกฎหมายกำหนดไว้ให้สามารถดำเนินการต่างๆ ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ได้ตามปกติ กล่าวคือ หากมีผู้ดำเนินการกระทบต่ออำนาจของตนโดยที่ผู้นั้นไม่มีอำนาจหรือมีอำนาจแต่ต้องกระทำตามอำนาจนั้นมิให้เป็นการขัดหรือกระทบกระเทือนต่ออำนาจของผู้อื่นผู้ที่ใช้อำนาจอันเป็นการกระทบกระเทือนถึงอำนาจตามกฎหมายของผู้อื่นนี้จะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน และอาจต้องเยียวยาแก้ไขต่อการกระทำของตนที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น ซึ่งในการใช้อำนาจที่กระทบกระเทือนต่ออำนาจตามกฎหมายของผู้อื่นอาจเกิดขึ้นโดยการกระทำบางอย่างหรือการละเว้นการกระทำบางอย่างก็ได้

การควบคุมมิให้บุคคลใดมีอำนาจครอบงำบุคคลอื่นในการที่จะกำหนดตนเองเป็นการคุ้มครองบุคคลในการเลือกวิถีชีวิตของตนเอง กล่าวคือ หากมีการบังคับให้บุคคลดำเนินการใดๆ ในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะดำเนินการ หรือบังคับให้ละเว้นการดำเนินการในสิ่งที่เขาประสงค์จะดำเนินการ ย่อมเป็นการครอบงำบุคคลนั้น บุคคลผู้ถูกรับรองให้มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้ที่บังคับนั้นละเว้นการรบกวนหรือขัดขวางการดำเนินการของตนให้และอาจเรียกร้องให้มีการเยียวยาแก้ไขได้อีกหากเกิดความเสียหายต่อตน

ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอาจเกิดได้ในกรณีที่มีการรบกวนสิทธิเสรีภาพเกิดกับผู้มีสิทธิเสรีภาพโดยตรงหรือเกิดกับผู้อื่น กล่าวคือ กรณีที่เป็นกรรณการรบกวนสิทธิเสรีภาพของผู้มีสิทธิเสรีภาพโดยตรง ผู้นั้นย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการรวบรวมสิทธิเสรีภาพต่อผู้รบกวนนั้นได้ หรือในกรณีที่การรบกวนสิทธิเสรีภาพเกิดขึ้นกับบุคคลอื่นรัฐหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกรบกวนสิทธิเสรีภาพนั้นย่อมมีสิทธิในการเรียกร้องให้ผู้รบกวนนั้นกระทำหรือ

ละเว้นการกระทำอันเป็นการรบกวนสิทธิเสรีภาพนั้นได้ ทั้งนี้ผู้ที่รบกวนสิทธิเสรีภาพในกรณีดังกล่าวอาจเป็นรัฐหรือเอกชนก็ได้

3.4.1.3 การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยฝ่ายปกครอง มีข้อพิจารณาว่าการใช้อำนาจนี้เป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ กล่าวคือ การที่ฝ่ายปกครอง อันได้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการนำตัวผู้ติดยาเสพติดหรือผู้เสียหายเสพติดที่ผ่านการต้องโทษถึงครึ่งสาม หรือผู้ที่ต้องหาว่าเสพหรือครอบครองยาเสพติดบางประเภท ไปควบคุมตัวเพื่อการบำบัดรักษาในสถานที่และช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งมีขั้นตอนหรือกระบวนการบางอย่างที่ได้กำหนดไว้เพื่อการบำบัดรักษาโดยเฉพาะนั้นเป็นการใช้อำนาจที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้หรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และกระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพนั้นมีได้ อีกทั้งกฎหมายดังกล่าวต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง⁶³ ซึ่งจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้แสดงให้เห็นว่าหากรัฐหรือฝ่ายปกครองต้องการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ก็จะต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ด้วย

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่าเป็นอำนาจที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดบางประการและกระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดอีกด้วย เนื่องจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการนั้นมิใช่จะตรากฎหมายขึ้นมาให้ฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้โดยเด็ดขาด คือต้องยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพของบุคคลก่อนที่จะจำกัด และการจำกัดต้องเป็นไปเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น แม้ว่าการบำบัดรักษานั้นมีความจำเป็นที่ต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดเพื่อให้การบำบัดรักษาบรรลุผลสำเร็จสมตามความมุ่งหมายทำให้ผู้ติดยาเสพติดหายจากอาการติดยาเสพติด และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างบุคคลปกติก็ตาม แต่ต้องยึดหลักดังที่กล่าวมาข้างต้นเช่นกัน

⁶³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27

สำหรับสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่กระทบกระเทือนจากการใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อการบังคับบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญนั้น โดยในนี้ได้แก่การจำกัดสิทธิเสรีภาพในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การจำกัดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

โดยทั่วไปแล้วความหมายของชีวิตและร่างกายก็คือสรีระทั้งหมดของบุคคล ตลอดทั้งเส้นผม เล็บ เป็นต้น รวมถึงสิ่งที่อยู่ทั้งนอกและในสรีระของคนด้วย กล่าวคือสิ่งที่อยู่นอกร่างกาย เช่น เสื้อผ้าที่กำลังสวมใส่อยู่ในเวลาเข้าพนักงานตรวจค้นร่างกาย ถ้าล้วงเข้าไปตรวจค้นในกระเป๋า เสื้อหรือกางเกงคูของที่อยู่ภายในกระเป๋า ก็ถือว่ากระทำต่อสิทธิในชีวิตและร่างกาย ส่วนสิ่งที่อยู่ในร่างกาย เช่น การเอาเลือดหรือปัสสาวะไปตรวจเพื่อหาสารเสพติดในร่างกายก็ถือว่ากระทบต่อสิทธิในชีวิตและร่างกาย จะเห็นได้ว่าความหมายของชีวิตและร่างกายจึงไม่ใช่เฉพาะแต่สรีระ แต่รวมทั้งสิ่งที่อยู่ภายนอกในร่างกายและภายในร่างกายด้วย⁶⁴ ดังนั้นในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่มีการกระทำเริ่มต้นตั้งแต่เจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ควบคุมผู้ติดยาเสพติด หรือผู้เสพยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษเพื่อนำไปบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในสถานบำบัดรักษาตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือตำรวจจับกุมและควบคุมบุคคลที่ต้องหาว่าเสพหรือครอบครอง ยาเสพติดบางประเภท และพนักงานสอบสวนก็จะส่งผู้ต้องหาไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ ซึ่งหากเป็นผู้ติดยาเสพติดก็ต้องถูกควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่หากผลตรวจพิสูจน์ปรากฏว่ามิได้เป็นผู้ติดยาเสพติดก็จะถูกส่งตัวกลับให้พนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป จะเห็นได้ว่ากระทำต่างๆ ดังกล่าวเพื่อบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เป็นการกระทำต่อชีวิตและร่างกายของผู้ติดยาเสพติดโดยตรง กล่าวคือ การจับและควบคุมตัวไว้เพื่อการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด หรือเพื่อการบังคับบำบัดรักษาการติดยาเสพติดเป็นการกระทำต่อสรีระทั้งหมดของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งรวมตลอดถึงสิ่งที่อยู่ทั้งนอกและในสรีระของผู้ติดยาเสพติดด้วย ซึ่งผู้ติดยาเสพติดเองไม่มีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของตนขณะที่ถูกระทำนั้น

2. การจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่

เนื่องจากในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จำเป็นต้องมีการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดหรือเพื่อรักษาอาการติดยาเสพติดไว้ในสถานพยาบาลหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ จึงมีผลให้ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมตัวนี้ไม่สามารถเดินทางหรือไปในสถานที่ใดๆ

⁶⁴ จิรนิติ หะวานนท์, สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543), น. 15-16.

หรือเลือกถิ่นที่อยู่ของตนเองได้ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองไว้ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่⁶⁵ ดังนั้นการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ควบคุมผู้ติดยาเสพติดไว้เพื่อการตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดหรือบำบัดรักษานี้จึงเป็นการกระทบถึงสิทธิเสรีภาพดังกล่าวของผู้ติดยาเสพติด ถึงแม้ว่าจะอนุญาตให้เดินทางหรือเลือกถิ่นที่อยู่ได้ในบางกรณี แต่ก็เป็นไปได้เพื่อประโยชน์ในการบำบัดรักษาเท่านั้น ซึ่งหากผู้ติดยาเสพติดได้เดินทางออกนอกสถานพยาบาลหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพโดยไม่ได้รับอนุญาต ก็จะถือว่าเป็นการหลบหนีจากสถานพยาบาลหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือแม้แต่ในขณะที่ถูกควบคุมตัวก่อนการเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานดังกล่าว หากผู้ติดยาเสพติดไม่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานขณะถูกควบคุมตัวก่อนที่รับการบำบัดรักษา ก็จะถือว่าเป็นการขัดขืนคำสั่งเจ้าพนักงาน ทำให้เกิดการละเมิดกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวของผู้ติดยาเสพติดได้เช่นกัน

3.4.2 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

3.4.2.1 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจฝ่ายปกครอง

“หลักนิติรัฐ” (The Rule of Law) ซึ่งหมายความถึงหลักการแห่งกฎหมายที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุมรัฐต้องให้ความอารักขาคู่ครองมนุษยชนให้พ้นจากสิทธิพระราชย์ หากมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้นไม่ว่าระหว่างรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนต่อเอกชน ศาลยุติธรรมเท่านั้นที่มีอำนาจอิสระและเด็ดขาดในการตัดสินข้อพิพาทนั้นตามกฎหมายของบ้านเมือง⁶⁶ ที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะมีความสัมพันธ์กับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่านั้นจะมีขึ้นและดำรงอยู่ตลอดไปไม่ได้อย่างใกล้ชิดโดยปราศจากหลักนิติรัฐ⁶⁷ และเฉพาะแต่รัฐที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น จึงจะควรค่าแก่การเรียกร้องว่านิติรัฐ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนไว้ 2 ลักษณะด้วยกันคือ การบัญญัติรับรองไว้อย่างสมบูรณ์ (Absolute) กล่าวคือ โดยไม่มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดใดๆ และการบัญญัติรับรองไว้อย่างสัมพันธ์ (Relative) กล่าวคือ รัฐสงวนไว้ซึ่งอำนาจในอันที่จะจำกัดการใช้สิทธิเสรีภาพนั้นในภายหลังได้ ซึ่งสิทธิ

⁶⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 38

⁶⁶ บรรณาธิการ, บทบัญญัติ, น 765-777, (กรกฎาคม 2505).

⁶⁷ วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้อย่างเหมาะสม), (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), น. 22.

เสรีภาพที่ถูกจำกัดนี้เป็นการจำกัดโดยการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองทางหนึ่ง และฝ่ายนิติบัญญัติ อีกทางหนึ่ง สำหรับการให้ฝ่ายปกครอง สามารถใช้อำนาจทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของ บุคคลใดนั้น ฝ่ายปกครองหมายถึงหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะกระทำการใดๆ ที่อาจกระทบ ต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลใด ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจ และเฉพาะแต่ภายในขอบเขตที่ กฎหมายกำหนดไว้ เท่านั้น ซึ่งมักเรียกกันว่าเป็นไปตาม “หลักการว่าด้วยการกระทำทางปกครอง ต้องชอบด้วยกฎหมาย”⁶⁸ หลักการดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญถือว่าบุคคลย่อมมีสิทธิ เสรีภาพที่จะกระทำการต่างๆ ได้ตามใจปรารถนา การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นเป็น ข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป⁶⁹ องค์การต่างๆ ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรฝ่ายปกครอง จะจำกัดสิทธิ เสรีภาพของราษฎรคนใดคนหนึ่ง ได้ก็เฉพาะแต่กรณีเดียวเท่านั้น คือ ในกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจ ไว้อย่างชัดเจน จึงเท่ากับว่าองค์กรต่างๆ ของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับตามกฎหมาย เป็นเพียงผู้รับใช้ กฎหมาย มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้นเอง ดังนั้น ก่อนที่ฝ่าย ปกครองจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ด้วยการบังคับให้เขากระทำการอย่างใดอย่าง หนึ่ง หรือห้ามมิให้เขากระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่กรณี ฝ่ายปกครองจะต้องถามตนเองว่ามี กฎหมายฉบับใด มาตราใดให้อำนาจที่จะกระทำการเช่นนั้นหรือไม่ ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจ ฝ่ายปกครองต้องละเว้นจากการกระทำเช่นนั้น

สำหรับกฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำการต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิ ของประชาชน ได้แก่ พระราชบัญญัติและพระราชกำหนด โดยพระราชบัญญัติก็คือกฎหมายซึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงอาศัยพระราชอำนาจตามที่รัฐธรรมนูญถวายให้แก่พระองค์ตราขึ้นใช้บังคับ ตามคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ส่วนพระราชกำหนด ก็คือกฎหมายซึ่งพระมหากษัตริย์ทรง อาศัยพระราชอำนาจที่รัฐธรรมนูญถวายให้แก่พระองค์ตราขึ้น ใช้บังคับตามคำแนะนำและยินยอม ของคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้เฉพาะแต่ในกรณีเพื่อประโยชน์อันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศหรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ เท่านั้น กล่าวคือรัฐธรรมนูญบังคับให้คณะรัฐมนตรีเสนอพระราชกำหนดต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณา อนุมัติ ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นก็ตกไปหรืออีกทางหนึ่งสิ้นผลใช้บังคับตั้งแต่วัน จากวันประกาศการไม่อนุมัติในราชกิจจานุเบกษา แต่ถ้ารัฐสภาอนุมัติพระราชกำหนดนั้นก็ยังมีผลใช้ บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ดังนั้น ความมีผลหรือไม่มีผลใช้บังคับของพระราชกำหนดขึ้นอยู่กับ ความยินยอมหรือไม่ยินยอมของรัฐสภาและแม้ว่าพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดจะให้อำนาจฝ่ายบริหาร ในขณะที่เดียวกันพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดนี้ก็กฎหมายที่เป็น

⁶⁸ เพิ่งอ้าง, น. 22.

⁶⁹ เพิ่งอ้าง, น. 23.

ข้อจำกัดอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครองด้วย ทั้งนี้ เพราะพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดนี้เป็นทั้ง “แหล่งที่มา” (Source) และ “ข้อจำกัด” (Limitation) ของอำนาจ

ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และเป็นข้อจำกัดอำนาจกระทำการที่มีอยู่ตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดฉบับใดฉบับหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วใช้หลักความเสมอภาค (Principle of Equality before the Law) และหลักแห่งความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) ในการคุ้มครองหรือจำกัดอำนาจดังกล่าวนี้

หลักแห่งความเสมอภาค หรืออีกนัยหนึ่งสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันนี้ มีบัญญัติรับรองไว้อย่างชัดเจนตามรัฐธรรมนูญ⁷⁰ โดยบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” และในมาตรา 27 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายภาพ หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติหรือเหตุอื่นใดแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้” ตามหลักรัฐธรรมนูญนี้ องค์กรต่างๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักแห่งความเสมอภาค

หลักแห่งความเสมอภาคไม่ได้บังคับให้องค์กรต่างๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลทุกคนอย่างเดียวกัน ตรงกันข้ามกลับบังคับให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน เฉพาะต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญเท่านั้นที่องค์กรของรัฐต้องปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้นอย่างเดียวกัน ในทางปฏิบัติมีการแยกบุคคลออกเป็นประเภทๆ เช่น ข้าราชการ ทนายความ วิศวกร เกษตรกร ฯลฯ และปฏิบัติต่อบุคคลประเภทเดียวกันเหมือนกัน และต่อบุคคลต่างประเภทกันแตกต่างกันออกไป ซึ่งการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภนี้จะต้องมีเหตุผลที่หนักแน่นควรค่าแก่การฟัง การแยกบุคคลออกเป็นประเภทและปฏิบัติต่อบุคคลแต่ละประเภทแตกต่างกันออกไป โดยปราศจากเหตุผลที่ “รับฟังได้” (Raison Objectivement Plausible) ถือว่าเป็น “การเลือกปฏิบัติ” หรือ เลือกรักที่รักมักที่ชัง” (Discrimination) ซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ

⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เช่นกัน เช่น การกำหนดว่าบุคคลที่จะมีสิทธิสมัครสอบแข่งขันเป็นผู้พิพากษาจะต้องเป็นเพศชายเท่านั้น จะต้องมีเหตุผลอันวิญญูชนรับฟังได้ว่าเพศหญิงไม่เหมาะแก่การปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนี้ อย่างไร

ดังนั้น ในการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองจะต้องเคารพและปฏิบัติตามหลักแห่งความเสมอภาค และในกรณีที่อาศัยอำนาจพระราชบัญญัติออกกฎหมายลำดับรอง (Subordinate Legislation) เช่น พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง กฎระเบียบ ข้อบังคับ ฯลฯ ที่จำเป็นต้องการบังคับให้การเป็นไปตามหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายแม่บท และในกรณีที่ใช้ดุลพินิจออกคำวินิจฉัยสั่งการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ หรืออีกนัยหนึ่งตัดสินใจเลือกออกมาตรการใดมาตรการหนึ่ง ในบรรดามาตรการทั้งหลาย ๆ มาตรการที่กฎหมายเปิดช่องให้ออกได้ ก็จะต้องเคารพและปฏิบัติตามหลักนี้ด้วยเช่นกัน

หลักแห่งความได้สัดส่วน เป็นหลักการพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจนี้ บังคับให้ผู้ใช้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจของตนอย่างพอเหมาะพอประมาณ (Moderation)⁷¹ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติกำหนดหลักกฎหมายนี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญทั่วไป และมีค่าบังคับเสมอกัน หลักแห่งความได้สัดส่วนนี้มีสาระสำคัญประกอบด้วยหลักการย่อยๆ สามหลักการด้วยกัน คือ หลักแห่งความเหมาะสม (Principle of Suitability) หลักแห่งความจำเป็น (Principle of Necessity) และหลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Principle of Proportionality in the Narrow Sense)⁷²

หลักแห่งความเหมาะสม บังคับว่า ในบรรดามาตรการที่กฎหมายเปิดช่องให้ ดนออกมาใช้บังคับแก่ประชาชนได้นั้น ฝ่ายปกครองต้องใช้วิจารณญาณเลือกออกมาตรการที่สามารถดำเนินการให้เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้เท่านั้น มาตรการใดก็ตามที่ไม่สามารถทำให้เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายฉบับที่ให้อำนาจปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้เลย ย่อมเป็นมาตรการที่ขัดต่อหลักการดังกล่าวและไม่มีผลใช้บังคับได้ จะเห็นได้ว่าหลักแห่งความเหมาะสมนี้เรียกร่องความสัมพันธ์เชิงเหตุ (Cause) และผล (Effect) ระหว่างมาตรการที่ฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับกับสิ่งที่กฎหมายฉบับที่ให้อำนาจประสงค์จะให้เกิดขึ้น ทั้งนี้โดยให้มาตรการที่ออกมาใช้บังคับเป็นเหตุ (Cause) และสิ่งที่กฎหมายฉบับที่ให้อำนาจประสงค์จะให้เกิดขึ้นเป็นผล (effect) ดังนั้น หลักแห่งความเหมาะสมจึงเป็นสิ่งเดียวกับสามัญสำนึก (Common Sense) นั่นเอง มาตรการที่ไม่อาจก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการให้เกิดได้อย่างแน่แท้ หรือมาตรการที่ก่อให้เกิดผลตรงข้ามกับที่ต้องการจะให้เกิดแท้ที่จริงแล้วเป็นมาตรการที่ไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง

⁷¹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57*, น. 32.

⁷² *เพ็งอ้าง.*

ในสายตาของคนที่มีสติสัมปชัญญะเต็มบริบูรณ์ และเนื่องจากบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่แล้วแต่เป็นคนที่จริตไม่วิกล ดังนั้น หากฝ่ายปกครองออกมาตรการที่ไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายได้อย่างแน่แท้ จึงต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าประสงค์จะใช้มาตรการนั้นเป็นเครื่องมือดำเนินการให้เกิดผลอย่างหนึ่ง นอกเหนือไปจากผลที่กฎหมายประสงค์จะให้เกิดขึ้น อันเข้าข่ายเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Abuse of Power)

แห่งความจำเป็น หมายความว่า ในบรรดามาตรการหลายๆ มาตรการซึ่งล้วนแต่สามารถทำให้เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายฉบับที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้ ซึ่งในแต่ละมาตรการมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากน้อยต่างกันฝ่ายปกครองต้องตัดสินใจเลือกออกมาตรการที่มีความรุนแรงน้อยที่สุด ความคิดที่เป็นรากฐานของหลักการนี้มีอยู่ว่า “ในระหว่างสิ่งทีเลือกรายสองสิ่งที่จะต้องเลือก บุคคลควรเลือกสิ่งทีเลือกรายน้อยกว่า” ดังนั้น ฝ่ายปกครองซึ่งมีอำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินขอบเขตแห่งความจำเป็นแก่การดำเนินให้เป็นไปตามความประสงค์ของกฎหมายเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรม

หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ⁷³ เป็นหลักการที่เรียกร้องให้เกิดภาวะสมดุลขึ้นระหว่างความเสียหาย อันจะเกิดขึ้นแก่เอกชนหรือแก่สังคมโดยรวม กับประโยชน์อันมหาชนจะพึงได้รับจากการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรการใดมาตรการหนึ่งที่ฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับ หลักแห่งความได้สัดส่วนนี้จึงเป็นการบังคับให้ต้องทำการชั่งผลดีและผลเสียของมาตรการแต่ละมาตรการที่ตนตั้งใจจะออกมาใช้บังคับแก่ประชาชน มาตรการใดก็ตามที่เห็นได้ชัดว่าหากได้ลงมือบังคับการให้เป็นตามนั้นแล้ว จะยังให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนน้อยมาก ไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่เอกชนและแก่สังคม โดยส่วนรวมต้องห้ามมิให้ออกมาใช้บังคับ ถึงแม้ว่ามาตรการนั้นจะเหมาะสมและจำเป็นแก่การดำเนินการให้ความเหมาะสมและจำเป็นแก่การดำเนินการให้ความประสงค์ของกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ก็ตาม เมื่อบังคับตามหลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบอย่างเคร่งครัดแล้ว ในกรณีมาตรการต่างๆ ซึ่งกฎหมายเปิดช่องให้ฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับได้ทุกมาตรการที่ฝ่ายปกครองจะก่อความเสียหายแก่เอกชนและสังคมโดยรวมมากกว่าประโยชน์มหาชนพึงได้รับ ฝ่ายปกครองจะต้องละเว้นการใช้อำนาจการกระทำนั้น

ดังนั้น หลักแห่งความได้สัดส่วนบังคับให้ฝ่ายปกครองออกมาตรการที่สามารถดำเนินการให้ความประสงค์ของกฎหมายฉบับที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อความเสียหายแก่ประชาชนน้อยที่สุด และห้ามมิให้ออกมาตรการใดๆ

⁷³ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40*, น. 69.

ซึ่งหากได้ลงมือดำเนินการให้เป็นไปตามนั้นแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนน้อยมาก ไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะตกแก่ประชาชน และ/หรือแก่สังคมโดยรวม

ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจฝ่ายปกครอง โดยการใช้หลักความเสมอภาค และหลักแห่งความได้สัดส่วนนี้ จะต้องคำนึงถึงอำนาจตามที่กฎหมายให้กับฝ่ายปกครองประกอบด้วย กล่าวคือ ต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขทางสารบัญญัติและขั้นตอนวิธีการพิจารณาตรวจสอบการใช้อำนาจ ซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแล้ว สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เงื่อนไขทางสารบัญญัติ

(ก) พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท พ.ศ.2518

พระราชบัญญัตินี้มีเงื่อนไขของการบังคับบำบัดรักษาอยู่ 5 ประการคือ⁷⁴

ประการแรก ต้องปรากฏว่าเป็นผู้เสพติดยาซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ ซึ่งอาจจะปรากฏโดยผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์เอง หรือโดยบุคคลอื่น เช่น ญาติของผู้เสพ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือตำรวจ เป็นต้น และลักษณะที่ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาจะต้องมีข้อมูลหรือหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่าเป็นผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์เป็นประจำติดต่อกัน ตกอยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องพึ่งวัตถุออกฤทธิ์นั้น โดยสามารถตรวจพบสภาพเช่นว่านี้ได้ตามหลักวิชาการ

ประการที่สอง ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งให้ผู้เสพติดยาซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพที่ต้องเป็นเลขานุการคณะกรรมการอาหารและยาหรือผู้ซึ่งได้รับการมอบหมาย โดยความเห็นหรือคำแนะนำของคณะกรรมการวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ซึ่งในการสั่งนี้อาศัยผลของการตรวจพบทางวิชาการว่าเป็นผู้ติดยาซึ่งวัตถุออกฤทธิ์

ประการที่สาม ระยะเวลาในการรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน แต่อาจขยายเวลาต่อไปได้ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันในกรณีจำเป็นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพเท่านั้น

ประการที่สี่ ต้องเป็นการรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นตามที่เลขานุการคณะกรรมการอาหารและยาหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายเห็นสมควร โดยสถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นนี้เป็นไป ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ประกาศกำหนดไว้ในกฎหมายดังกล่าว

ประการที่ห้า หากผู้ติดยาซึ่งวัตถุออกฤทธิ์จัดขึ้นไม่ยอมไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ มีโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับและเมื่อพ้นโทษแล้วจะต้องถูกส่งตัวไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามคำสั่งเดิม

⁷⁴ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 88 มาตรา 114

(ข) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522

พระราชบัญญัตินี้มีเงื่อนไขในการบังคับรักษาอยู่ 4 ประการ⁷⁵ คือ

ประการแรก ต้องเป็นผู้เสพยาติดให้โทษที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้วโดยมีหลักฐานว่าเป็นผู้ต้องโทษเป็นครั้งที่สามแสดงไว้ด้วย

ประการที่สอง ผู้มีอำนาจควบคุมตัวผู้เสพยาติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามไว้ ณ สถานพยาบาลเพื่อทำการบำบัดรักษาต้องเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข มีคำสั่งให้กระทำได้

ประการที่สาม ผู้เสพยาติดนั้นจะต้องได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับเพื่อควบคุมการบำบัดรักษาและระเบียบสำหรับสถานพยาบาล และ ต้องได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย จึงจะได้รับการปล่อยตัว

ประการที่สี่ หากผู้เสพยาติดนั้นหลบหนีไปในระหว่างที่ถูกควบคุมไว้ ณ สถานพยาบาลมีโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

(ค) พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

พระราชบัญญัตินี้มีเงื่อนไขของการบังคับบำบัดรักษาอยู่ 9 ประการ⁷⁶ คือ

ประการแรก ต้องเป็นผู้ต้องหว่ากระทำความผิดฐานเสพยาหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดบางประเภท กล่าวคือ จะต้องถูกควบคุมตัวในความผิดฐานเสพยาหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจควบคุมตัวในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ประการที่สอง ต้องไม่ปรากฏว่าต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นด้วย ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก

ประการที่สาม ต้องมีการตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหานั้นติดยาเสพติดหรือไม่ โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้ส่งตัวไปยังศาลเพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งตรวจพิสูจน์ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ประการที่สี่ ผู้ที่วินิจฉัยผลการตรวจพิสูจน์ต้องเป็น คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ประการที่ห้า คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ต้องส่งผู้ต้องหาที่มีผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดไปรับการฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือส่งผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวน หากผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด

⁷⁵ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 98 มาตรา 99

⁷⁶ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 19 มาตรา 20 มาตรา 21

ประการที่หก ระยะเวลาในการฟื้นฟูสมรรถภาพต้องไม่เกินหกเดือนแต่อาจขยายหรือลดระยะเวลาได้ หากปรากฏว่ามีเหตุผลอันสมควรตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดปรากฏขึ้น

ประการที่เจ็ด ต้องเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย

ประการที่แปด หากผลการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นที่พอใจ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพก็จะถูกปล่อยตัวไป แต่หากผลการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เป็นที่พอใจ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพอาจถูกส่งตัวไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ พิจารณาคำเนินคดีต่อไปก็ได้

ประการที่เก้า ผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพหลบหนีออกนอกเขตศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการติดตามจับกุม และผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นถือว่าเป็นผู้หลบหนีการคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา

โดยสรุปแล้วเงื่อนไขในทางสารบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายปกครอง ในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการให้ดุลพินิจในการใช้อำนาจแก่ฝ่ายปกครอง

2. ขั้นตอน วิธีการพิจารณาตรวจสอบการใช้อำนาจ

ในการตรวจสอบการใช้อำนาจในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของฝ่ายปกครอง เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกบังคับบำบัดรักษานั้น มีขั้นตอนวิธีการพิจารณาตรวจสอบ ดังนี้

(ก) การตรวจสอบตามปกติ คือการตรวจสอบโดยฝ่ายปกครองที่มีอำนาจดำเนินการตามกฎหมาย อันเป็นการตรวจสอบตามลำดับขั้นของการใช้อำนาจว่าเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ กล่าวคือ หากเป็นการบังคับบำบัดรักษา ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 โดยเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายโดยความเห็นและคำแนะนำของคณะกรรมการ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ย่อมถูกตรวจสอบการใช้อำนาจโดยคณะกรรมการ ขณะเดียวกันผู้ที่ได้รับมอบหมายก็ย่อมถูกตรวจสอบการใช้อำนาจโดยเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา และคณะกรรมการว่าเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ผู้ที่ถูกบังคับบำบัดรักษานั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ และได้มีการตรวจตามหลักวิชาการจนเป็นที่แน่ใจว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดแล้วหรือไม่ ประกอบกับการใช้อำนาจนั้นสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือไม่ ซึ่งหากมีการตรวจสอบพบว่าเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบและไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อำนาจและรัฐธรรมนูญในเบื้องต้น ผู้มีอำนาจตามกฎหมายในระดับที่สูงกว่า ย่อมมีอำนาจเพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำหรือวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นได้ และเช่นเดียวกันกรณีที่เป็นการบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติ

ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข มีคำสั่งให้ทำการบังคับ บำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้วไปบำบัดรักษาภายใต้ระเบียบ ข้อบังคับการควบคุมรักษาและระเบียบวินัยสำหรับสถานพยาบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวง สาธารณสุข สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการออกคำสั่งนั้นได้ ใน ขณะเดียวกันพนักงานเจ้าหน้าที่นั้นก็อาจถูกตรวจสอบการดำเนินการตามคำสั่งโดยผู้บังคับบัญชา าระดับสูง หรือเหนือตนขึ้นไปอีกก็ได้ และทั้งรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและ ผู้บังคับบัญชานี้ อาจเพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำหรือวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ได้ หากเป็นการบังคับบำบัดรักษาโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับตัวผู้ต้องหาในความผิดฐานเสพหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดจากพนักงานสอบสวน เพื่อให้มีการตรวจพิสูจน์ผู้ติดยาเสพติด และส่ง ตัวเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพถ้าปรากฏผลการตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้ติดยา เสพติด ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดก็จะส่งตัวผู้ต้องหานั้น ไปยังพนักงาน สอบสวนเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไป ในกรณีนี้ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนย่อม ตรวจสอบ การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนว่าผู้ต้องหานั้นมีเหตุอันควรสงสัยหรืออันควรเชื่อ ได้ว่าหรือมีพยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าผู้ต้องหานั้นเสพติดหรือมีไว้ในครอบครองได้โดย คณะกรรมการ การตรวจสอบนี้เป็นการใช้อำนาจโดยกระบวนการทางฝ่ายปกครองนั่นเอง ซึ่งอาจ ตรวจสอบได้ทั้งองค์ภายในของฝ่ายปกครองนั่นเอง หรือองค์กรฝ่ายปกครองนอกองค์กรที่ใช้อำนาจ นั้น ทั้งนี้จุดเริ่มต้นของการตรวจสอบการใช้อำนาจนี้เริ่มจากผู้ที่ถูกบำบัดรักษา พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจดำเนินการตามกฎหมาย รวมถึงบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกบังคับ บำบัดรักษาด้วย

(ข) การตรวจสอบเมื่อมีการโต้แย้ง คือ การตรวจสอบการใช้อำนาจตามกฎหมายของ ฝ่ายปกครองว่าเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย และผู้ที่โต้แย้งนั้นต้องเสียหายหรือถูกระทบกระเทือน ถึงสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายเนื่องจากการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง ในการบังคับบำบัดรักษาต่อผู้ ติดยาเสพติด ซึ่งการตรวจสอบการใช้อำนาจเมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นได้ 2 กรณี โดยเป็นการโต้แย้ง ด้วยการอุทธรณ์ตามกฎหมาย หากมีการบัญญัติไว้ในการบังคับบำบัดรักษานั้น หรือเป็นการโต้แย้ง ต่อศาลอันเป็นการโต้แย้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 กล่าวคือ ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกกักขังบำบัดรักษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ ติดยาเสพติดที่ถูกกักขังบำบัดรักษานั้น อาจโต้แย้งต่อศาลด้วยการยื่นคำร้องขอต่อศาลว่าการใช้ อำนาจบังคับบำบัดรักษาของฝ่ายปกครอง เป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ได้แก่ การควบคุมเพื่อการบังคับบำบัดรักษาซึ่งอาจเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิ

เสรีภาพของบุคคลหรือกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในการบำบัดรักษา นั้น ชัดหรือแย้งต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 เป็นต้น

การตรวจสอบโดยการโต้แย้งว่า การใช้อำนาจบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของฝ่ายปกครองเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น โดยสรุปแล้วมีกระบวนการดังนี้

ผู้ติดยาเสพติดหรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้ติดยาเสพติดที่ถูกฝ่ายปกครอง ใช้อำนาจตามกฎหมายในการนำตัวไปบังคับบำบัดรักษา ซึ่งอาจถูกตรวจค้น ควบคุมตัว อาจยื่นคำร้องต่อศาลว่าการตรวจค้น จับกุม หรือควบคุมตัวเป็นไปโดยไม่ชอบโดยระบุข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำที่อ้างว่าไม่ชอบนั้นเป็นอย่างใด ซึ่งสามารถแยกออกเป็นสองกรณี คือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดถูกคุมขังในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านี้ มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาขอให้ปล่อย คือ ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือพัสดี สามเณร ภริยา หรือญาติของผู้นั้น หรือบุคคลใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง⁷⁷ เมื่อได้รับคำร้องดังนั้น ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูลศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาล โดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้คุมขังไปทันที⁷⁸ ในการสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไม่ว่าจะเป็น กรณีการร้องต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลที่มีอำนาจสั่งปล่อยผู้ถูกควบคุมหรือคุมขัง คือศาลชั้นต้นท้องที่ที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญานี้

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 การตรวจสอบโดยการโต้แย้งว่ากฎหมายที่ให้อำนาจบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยฝ่ายปกครองนั้น ชัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นการโต้แย้งในคดีที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นบังคับแก่คดีของตน ซึ่งมีกระบวนการคือ ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้ง พร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยมาตรา 5 และยังมีคำวินิจฉัยในส่วนของบทบัญญัตินั้น ให้ส่งความเห็นว่าจะบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาคำวินิจฉัย ในระหว่างนั้นให้ศาลดำเนินการพิจารณาต่อไปได้แต่ให้รอการพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ⁷⁹

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 วรรค 1

⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 วรรค 2

⁷⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 212 วรรคแรก

สำหรับขั้นตอนวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจฝ่ายปกครอง เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดดังกล่าวข้างต้น ย่อมขึ้นอยู่กับความรุนแรงของการกระทบสิทธิเสรีภาพว่ามีเพียงใด กล่าวคือ หากการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนั้น เพียงแต่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพเฉพาะบุคคล ก็จะใช้วิธีการพิจารณาตรวจสอบตามปกติได้ แต่หากกระทบต่อสิทธิเสรีภาพโดยรวมของสังคมมิใช่เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็จะต้องใช้การตรวจสอบโดยการโต้แย้งเพื่อให้ผลของการโต้แย้งนั้นเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปด้วย

3.4.2.2 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายนิติบัญญัติ

ตามหลักนิติรัฐ หรือหลักนิติธรรม ห้ามมิให้รัฐบาล หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา หรือภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล กระทำการใด ที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของเอกชนคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และแม้การกระทำนั้นๆ จะเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของผู้อื่น หรือเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของมหาชนโดยส่วนรวมก็ตาม โดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจและขัดหรือแย้งต่อกฎหมายจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง ถ้าหากรัฐสภาใช้อำนาจนิติบัญญัติอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด และนักกฎหมายถือว่า “กฎหมาย” คือคำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองว่าการแผ่นดินต่อประชาชนทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตาม ตามธรรมดาต้องโทษ⁸⁰ ซึ่งความจริงแล้วหาใช่สิ่งเดียวกันกับ “เจตจำนง” (Will) ของ “รัฐอธิปไตย” (Sovereign) ตามที่นักกฎหมายเข้าใจกัน เฉพาะแต่ข้อกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งมีเจตนารมณ์ และลักษณะสำคัญบางประการเท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นกฎหมายมีผลบังคับใช้แก่ประชาชนได้

ดังนั้น ในการพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายนิติบัญญัติควรพิจารณาจาก

(ก) เจตนารมณ์ของกฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล

(ข) ลักษณะของกฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล

(ค) เจตนารมณ์ของกฎหมายที่จำกัด หรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล

กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นจะต้องมีเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือประโยชน์มหาชนเท่านั้น การตรากฎหมายออกมาใช้บังคับแก่บุคคลเพื่อประโยชน์อย่างอื่น

⁸⁰ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์, เลกเซอร์กฎหมาย, (กรุงเทพมหานคร: โสภณพิพรรฒนาการ).

นอกจากนี้ย่อมเป็น การจำกัดสิทธิเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติว่า การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหา หรือจำเลยให้กระทำได้เท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้หลบหนี⁸¹ หรืออีกนัยหนึ่ง “เป็นการการใช้ อำนาจนิติบัญญัติโดยมิชอบ” (Abuse of Legislative Power) ซึ่งยังผลให้กฎหมายนั้นขัดต่อ รัฐธรรมนูญและใช้บังคับมิได้

โดยทั่วไปแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยอมให้ฝ่ายนิติ บัญญัติตรากฎหมายจำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ก็เฉพาะแต่ เพื่อการบางอย่างหรือเฉพาะในบางสถานการณ์เท่านั้น หากได้มีการตรากฎหมายออกมาใช้บังคับ แก่บุคคลเพื่อการอย่างอื่น นอกเหนือที่กำหนดไว้ แม้การนั้นจะเกี่ยวกับประโยชน์มหาชนก็ตาม ก็ เท่ากับเป็น “การจำกัดสิทธิเสรีภาพอันเป็นฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” หรือ “การใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยมิชอบ” (Abuse of Legislative Power) ซึ่งยังผลให้กฎหมายนั้นขัดต่อ รัฐธรรมนูญ และใช้บังคับมิได้เช่นเดียวกัน

(ง) ลักษณะของกฎหมายที่จำกัด หรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของ บุคคล

ตามหลัก “เสรีนิยม” (Liberalism) กฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัด เสรีภาพของบุคคลต้องมีลักษณะ 5 ประการประกอบกัน ดังนี้คือ

1) กฎหมายต้องมีลักษณะทั่วไป

ความมีลักษณะทั่วไปกฎหมาย คือการที่กฎหมายต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่ง หมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง⁸²

2) กฎหมายต้องมีความแน่นอนชัดเจน

กฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจะต้องบัญญัติ กำหนดไว้ให้แจ้งชัดว่าบังคับหรือห้าม หรือให้อำนาจฝ่ายปกครองออกคำสั่งบังคับหรือห้ามบุคคล ประเภทใดกระทำหรือละเว้นกระทำการใดในกรณีใด และเพื่อประโยชน์อะไรความแน่นอนชัดเจน ของกฎหมายนี้เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและขาดเสียมิได้แก่การที่บุคคลจะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพ กระทำการต่างๆ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพแห่งตนทั้งในทางกายภาพและทางจิตใจ บุคคลย่อมไม่กล้า ตัดสินใจใช้สิทธิเสรีภาพกระทำการใดๆ ลงไป ถ้าหากไม่สามารถคาดคะเนได้ล่วงหน้าว่าการ กระทำนั้นๆ ของตนจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร และผลทางกฎหมายอันจะเกิดขึ้นจากการกระทำ

⁸¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรค 3

⁸² Jean Rivero, op.cit.pp.149. Carl SCHMITT. Theorie de la Constitution, Paris, PUF, 1993,

นั้นๆ จะทำให้คนได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์⁸³ เพื่อประกัน “ความมั่นคงในนิติฐานะ” (Legal Security) เช่นว่านี่ของบุคคล อีกทั้งรัฐจะต้องอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลทุกคนด้วย ซึ่งมาตรการต่างๆ ของฝ่ายปกครองที่ยุติธรรม ได้แก่ มาตรการที่สามารถตอบสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน หรืออีกนัยหนึ่ง “ประโยชน์มหาชน” ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สุด แต่ขณะเดียวกันก็มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลน้อยที่สุด (Proportionality)

ในมาตรการกฎหมายนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติต้องคำนึงถึงลักษณะร่วมที่พอจะจัดเป็นประเภทเดียวกันได้ และละเลยไม่คำนึงถึงลักษณะที่บุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อนำกฎหมายซึ่งบังคับหรือห้ามบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่งเกิดขึ้นไปใช้บังคับแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในกรณีเฉพาะกรณีใดกรณีหนึ่งแล้วอาจก่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างยิ่งแก่บุคคลนั้น ในกรณีเฉพาะกรณีนั้นก็เป็นไปได้ และเพื่อป้องกันมิให้เกิด “ความยุติธรรมเฉพาะกรณี” ขึ้น ฝ่ายนิติบัญญัติจึงต้องเปิดช่องให้ฝ่ายปกครอง ใช้ดุลพินิจในการบังคับใช้กฎหมายได้บ้าง กล่าวกันว่า ดุลพินิจจะเป็นสิ่งชั่วร้าย (Evil) แต่ก็เป็น “สิ่งที่ชั่วร้ายที่จำเป็น” (Necessary Evil) ทั้งนี้เพราะการให้ดุลพินิจแก่ฝ่ายปกครองเป็นวิธีการแต่เพียงอย่างเดียวที่จะทำให้การบังคับกฎหมายดำเนินไปได้อย่างยุติธรรม⁸⁴ โดยกฎหมายที่จำกัดอำนาจหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลนี้จะเป็นกฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญก็เฉพาะแต่ในกรณีที่กฎหมายนั้นให้ดุลพินิจแก่ฝ่ายปกครองอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

3) กฎหมายต้องไม่มีผลใช้บังคับย้อนหลัง

กฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครอง จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจะต้องไม่มีผลใช้บังคับย้อนหลังนั้นหมายความว่า จะต้องประกาศโฆษณากฎหมายนั้นให้ประชาชนทราบเป็นการล่วงหน้าในราชกิจจานุเบกษาแก่การกระทำหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น โดยจะนำไปใช้บังคับกับการกระทำหรือเหตุการณ์ที่สิ้นสุดลงแล้ว ก่อนวันที่ได้มีการประกาศโฆษณากฎหมายนั้นในราชกิจจานุเบกษาไม่ได้ ข้อห้ามการตรากฎหมายให้มีผลใช้บังคับย้อนหลังนี้มีบัญญัติไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแทบทุกฉบับ รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วย

4) กฎหมายต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อหลักแห่งความได้สัดส่วน

ในทางนิติศาสตร์ถือกันว่าหลักการพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้ตกอยู่ภายใต้อำนาจตามหลักแห่งความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) นี้เป็นหลัก

⁸³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 41

⁸⁴ สมยศ เชื้อไทย, การควบคุมการใช้ดุลพินิจทางปกครอง โดยองค์กรตุลาการ, (กรุงเทพมหานคร: พี.เค.พรินติ้งเฮาส์, 2540), น. 195-208.

รัฐธรรมนูญทั่วไปและมีค่าบังคับเสมอกันกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญทุกประการดังนั้น องค์การต่างๆ ของรัฐต้องเคารพและปฏิบัติตามหลักนี้ จะกระทำการใดๆ ที่ขัดหรือแย้งต่อหลักการนี้ไม่ได้

5) กฎหมายต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสารัตถะของสิทธิเสรีภาพ

แม้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติจะมีอำนาจตามกฎหมายจำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลแต่ละคน เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของมหาชนได้ก็ตาม แต่หาได้มีอำนาจตัดหรือเพิกถอนสิทธิเสรีภาพด้วยไม่ การให้มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้เพิกถอนสิทธิเสรีภาพด้านใดด้านหนึ่งของบุคคลย่อม “มีความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมีกฎหมายที่ “ตีกรอบ” สิทธิเสรีภาพล้าเข้าไปกระทบถึง “แก่น” (Core) หรือ “สารัตถะ” (Essence) ของสิทธิเสรีภาพเช่นนี้ แม้ตามรูปแบบแล้วจะเป็นกฎหมายจำกัดเสรีภาพแต่ตามเนื้อหาแล้วก็มีผลไม่แตกต่างกันกับกฎหมายที่ตัดสิทธิเสรีภาพเลย ดังนั้น กฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำ หรือการละเว้นไม่กระทำการใดเป็นความผิดทางอาญา และกำหนดระวางโทษทางอาญาไว้อย่างโหดร้ายทารุณ เช่น ตัดแขน ตัดขา หรือคุมขังไว้ในห้องมืดปราศจากแสงสว่าง ย่อมเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคล จนกระทั่งล้าเข้าไปกระทบถึง “แก่น” หรือ “สารัตถะ” ของสิทธิเสรีภาพ อย่างมีพิกัดต้องสงสัย

3.4.3 ลักษณะคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

3.4.3.1 ลักษณะคดีอาญา

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ถูกควบคุมด้วยอำนาจกระทำของบุคคลหรือเจ้าพนักงานที่กฎหมายกำหนดไว้ และเป็นไปตามวิธีการและระยะเวลาที่กฎหมายบังคับไว้ด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติอาจเกิดขึ้นได้ใน 2 กรณีคือ

(ก) บุคคลหนึ่งใช้อำนาจด้วยตนเองหน่วงเหนี่ยวกักขังบุคคลอีกคนหนึ่งไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

(ข) เจ้าพนักงานผู้ควบคุมหรือจัดการตามหมายจับหรือหมายจำคุกปฏิบัติผิดไปจากวิธีการหรือระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งอาจเป็นไปโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หรือสำคัญผิดในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายบางประการ

สำหรับวิธีการคุ้มครองบุคคลที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยการควบคุมนี้ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

1) วิธีการคุ้มครองโดยปกติ

วิธีการคุ้มครองโดยปกติ คือการออกหมายค้นเพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยว หรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย⁸⁵ ซึ่งโดยทั่วไปเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่จะเรียกร้องขอให้ศาลออกหมายค้นในที่รโหฐานเพื่อช่วยเหลือผู้ถูกกักขังให้ได้รับอิสรภาพโดยฉับพลันทันที แต่อย่างไรก็ตาม สามิ ภริยา หรือญาติ ของผู้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขัง หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง มีอำนาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีการปล่อยตัวผู้นั้นก็ได้ หรืออาจใช้วิธีร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อให้ร้องขอให้ศาลสั่งก็ได้เช่นกัน สำหรับวิธีการคุ้มครองโดยปกตินี้บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายแท้จริงซึ่งก็คือ บุคคลที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพด้วยการควบคุมนี้ อาจไม่สามารถร้องขอพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ หรือศาลได้ด้วยตนเอง จึงทำให้ต้องถูกควบคุมโดยมิชอบนี้ตลอดไปจนกว่าจะหลุดพ้นได้ ซึ่งเมื่อหลุดพ้นจากการควบคุมนี้ได้แล้ว ก็สามารถฟ้องคดีอาญากล่าวหาบุคคลที่ก่อให้เกิดตน ต้องถูกควบคุมโดยมิชอบต่อศาลได้ว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง หรือหลายฐานแก่ตน โดยในการฟ้องนี้ตนมีเจตนาให้ศาลลงโทษหรือใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่ผู้ถูกฟ้องนั้น ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญาตามปกติ หากมีการร้องทุกข์ จะต้องมีการจับกุมและสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้ดำเนินการฟ้องคดีแต่ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีเองได้

เมื่อศาลได้รับฟ้องแล้วก็จะเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี หรือมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนในกรณีผู้เสียหายฟ้องคดีเอง โดยในกระบวนการพิจารณาคดีนี้ โจทก์ซึ่งได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้เสียหาย หรือพนักงานอัยการและผู้เสียหายจะต้องมีภาระหน้าที่ในการนำสืบพยานหลักฐานต่อหน้าศาล ซึ่งศาลจะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ข้งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงของโจทก์และจำเลยแล้วจึงพิพากษาลงโทษตามคำขอของโจทก์ โดยศาลแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ในการดำเนินคดีอาญาตามปกตินี้ โจทก์หรือจำเลยสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้

2) วิธีการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90

วิธีการคุ้มครองตามมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังนี้ คือ เมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดต้องถูก

1. ควบคุมโดยผิดกฎหมาย เช่น พนักงานสอบสวนควบคุมผู้ต้องหาไว้เกินกว่าความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดีหรือเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้

2. ควบคุมโดยผิดกฎหมาย เช่น ผู้ต้องหาซึ่งถูกขังไว้ในระหว่างการสอบสวนได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว และศาลออกหมายปล่อยไปแล้วแต่ตัวจำเลยมิได้รับการปล่อยจากเรือนจำ ฯลฯ

⁸⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69(3)

3. จำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล เช่น เมื่อเกิดความพลั้งเผลอในการเขียนหมายจำคุก ทำให้โทษในหมายเกินไปกว่าโทษจำคุกที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา

คำว่า “ควบคุม” หรือ “ขัง” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 เป็นถ้อยคำที่ใช้ตามความหมายธรรมดา หาใช่คำจำกัดแต่เพียงการควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับ โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน หรือการขังจำเลย หรือผู้ต้องสงสัยโดยศาล⁸⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 จึงเป็นบทบัญญัติสำหรับกรณีที่บุคคลต้องถูกควบคุมหรือขัง โดยผิดกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการควบคุมหรือขังโดยเจ้าพนักงาน หรือบุคคลคนธรรมดาก็ตาม

บุคคลเหล่านี้มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปล่อย คือ

- 1) ผู้ถูกคุมขังเอง
- 2) พนักงานอัยการ
- 3) พนักงานสอบสวน
- 4) ผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี
- 5) สามิ ภริยา หรือญาติของผู้นั้น หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง

เมื่อได้รับคำร้องคั่งนั้น ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาล ไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที ซึ่งการยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ถูกควบคุมในทางอาญา

บุคคลทั้งห้าประเภทตามที่ระบุไว้ข้างต้น มีอำนาจเฉพาะในการร้องขอให้ปล่อยผู้ถูกคุมขังเท่านั้น ไม่มีอำนาจอื่นใดอีกแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคุมขังนั้นก็ตาม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 นี้เป็นมาตราคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล หาใช่บทบัญญัติลงโทษผู้กระทำความผิดไม่ ฉะนั้นเมื่อคำร้องของผู้ร้องบรรยายข้อความมาดังบัญญัติไว้ในมาตรานี้แล้ว ศาลชอบที่จะยกมาตรานี้ขึ้นพิจารณา และปรับกับกรณีได้ ทั้งนี้ในการดำเนินการไต่สวนศาลต้องหมายเรียกเจ้าพนักงานหรือบุคคลอื่น ซึ่งก่อให้เกิดการควบคุม ขัง หรือจำคุกและผู้ที่ควบคุม ขัง หรือจำคุกมาพร้อมกัน ศาลไม่อาจหมายเรียกศาลด้วยกันมาได้ แม้ว่าตามกฎหมายบุคคลที่ลงชื่อในหมายขังของศาล คือผู้ก่อให้เกิดการขังนั้น แต่การลงนามนั้นหาใช่เป็นการกระทำเป็นส่วนตัวไม่ ซึ่งกระทำในนามของศาล และในพระปรมาภิไธย พระมหากษัตริย์

⁸⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(21) และมาตรา 2(22)

วิธีการคุ้มครองตามมาตรา 90 เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่า บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้⁸⁷ ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ชัดเจนครอบคลุมถึงการจำกัดสิทธิเสรีภาพในกรณีอื่นนอกจากในคดีอาญาหรือเรียกว่า การควบคุมทางบริหารและได้กำหนดกระบวนการพิจารณาของศาลไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อมีคำร้องของผู้ถูกคุมขัง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี สามี ภริยา หรือญาติของผู้นั้น หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง ยื่นต่อศาล ศาลต้องดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขัง ให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ศาลต้องสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที โดยการไต่สวนและคำสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังของศาลเป็นกระบวนการตามกฎหมายในการคุ้มครองบุคคลของศาลโดยแท้⁸⁸

3.4.3.2 ลักษณะคดีแพ่ง

โดยปกติแล้วการควบคุมตัวบุคคลไว้เพื่อให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเพื่อมิให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวนั้นเว้นแต่กฎหมายจะให้อำนาจกระทำได้และก็ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้ด้วย ดังนั้นหากมีการจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตร่างกายอนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ย่อมเป็นการละเมิดต่อบุคคลผู้หนึ่ง⁸⁹ ถึงแม้ว่าผู้กระทำอาจมีสิทธิที่จะกระทำได้อีกก็ตาม แต่หากเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้นแล้วถือว่าการอันมิชอบด้วยกฎหมาย⁹⁰ ผู้กระทำหรือใช้สิทธินั้นต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้น ซึ่งเรียกว่าเป็นความรับผิดชอบเพื่อละเมิด

ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดถือได้ว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในขณะเดียวกันก็เป็นการเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดแก่ผู้ต้องเสียหายจากการกระทำละเมิด โดยไม่ต้องคำนึงถึงการที่ผู้กระทำความผิดต้องคำพิพากษาลงโทษทางอาญาหรือไม่ ทั้งนี้เพราะว่าไม่ต้องการให้มีการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบโดยอาศัยเหตุ

⁸⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช มาตรา 25 วรรค 3

⁸⁸ คณิต ณ นคร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528), น. 100.

⁸⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

⁹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421

ว่าไม่ต้องรับโทษทางอาญา เนื่องจากศาลมิได้มีคำพิพากษาลงโทษ หรือการอาศัยเหตุอย่างอื่น เช่น เป็นบุคคลไร้ความสามารถเพราะเป็นผู้เยาว์หรือวิกลจริต ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดของผู้กระทำ ได้แก่ การใช้คำสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดเกี่ยวกับสิทธิภาพเสรีภาพ ซึ่งคำสินไหมทดแทนนี้ รวมถึงคำสินไหมทดแทนเพื่อความที่เสียหายอย่างอื่นด้วย

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ถูกควบคุมตัวเพื่อบังคับบำบัดรักษาเสพติดโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ ผู้ถูกทำละเมิดโดยการควบคุมตัวต้องใช้สิทธิของตนในการเรียกคำสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิด โดยการดำเนินการเรียกร้องคำสินไหมทดแทน มีดังนี้

1. ผู้ถูกละเมิดต้องฟ้องคดีต่อศาล อันเป็นการแสดงว่าตนถูกโต้แย้งสิทธิจากผู้อื่น ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ การถูกควบคุมตัวไว้เพื่อการบังคับบำบัดรักษาเสพติด โดยฝ่ายปกครองและได้แสดงถึงความเสียหายที่ได้รับจากการละเมิดต่อศาล

2. การถูกโต้แย้งสิทธินั้นเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้ทำละเมิดไม่มีอำนาจกระทำได้ หรือเป็นการกระทำเกินอำนาจที่กฎหมายให้ไว้

3. ผู้ทำละเมิดได้เข้ามาในคดีและไม่สามารถแสดงได้ว่าตนมีต้องรับผิดชอบเพื่อการละเมิดต่อศาลได้

4. เมื่อศาลได้พิจารณาคดีแล้วเห็นว่าผู้ถูกละเมิดสมควรได้รับคำสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิด และผู้ละเมิดไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นได้ว่าตนเองไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อการละเมิดดังกล่าว ศาลจะพิจารณาวินิจฉัยให้ซึ่งคำสินไหมทดแทนตามควรแก่พฤติการณ์ และความร้ายแรง⁹¹

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมเพื่อการบังคับบำบัดรักษาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น จะต้องมีการพิสูจน์ตามกระบวนการยุติธรรมทางศาล ระหว่างผู้ติดยาเสพติดที่ถูกทำละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพด้วยการควบคุมตัว และผู้ทำละเมิดโดยการควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติดเพื่อการบำบัดรักษาเสียก่อน จนกว่าศาลจะพอใจว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรับผิด และใช้คำสินไหมทดแทนหรือมีต้องรับผิด

3.4.4 ความยินยอมของผู้มีสิทธิเสรีภาพ

3.4.4.1 ความยินยอมตามกฎหมาย

สิทธิเสรีภาพของบุคคลซึ่งได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ย่อมจะไม่ได้รับการคุ้มครอง หากสิทธิเสรีภาพนั้นมีกฎหมายกำหนดเอาไว้ว่า ผู้มีสิทธิเสรีภาพจะต้องสละหรือถูกจำกัดซึ่งสิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่นั้นเสีย โดยกฎหมายที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพจะบุคคลนี้ จะต้องเป็นกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบถึงสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

⁹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438

กฎหมายที่มีลักษณะบังคับให้บุคคลต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพนี้ แท้จริงแล้วอยู่บนพื้นฐานของการใช้สิทธิเสรีภาพโดยทั่วไป แต่ที่ต้องมีการจำกัดไว้ก็เป็นเพียงเฉพาะกรณีเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมที่จำเป็นต้องมีระเบียบวินัย ซึ่งแต่ละคนใช้สิทธิเสรีภาพกระทำการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือต่อประโยชน์ส่วนรวม (General Interest) หรือประโยชน์มหาชน (Public Interest) ไม่ได้⁹² ดังนั้น การบังคับให้บุคคลใดกระทำการใดหรืองดเว้นกระทำการใดย่อมเป็นเสมือนการบังคับให้บุคคลยินยอมสละสิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่ไปบางส่วน หรือทั้งหมด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือยินยอมที่จะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อปฏิบัติตามระเบียบวินัยสังคมดังกล่าว

สำหรับกฎหมายที่เป็นระเบียบวินัยให้สังคมถือปฏิบัติในลักษณะบังคับนั้นจะต้องตราหรือบัญญัติไว้ โดยอาศัยเหตุผลเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก หากเป็นไปได้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมไม่อาจให้บุคคลทั่วไปยินยอมจำกัดซึ่งสิทธิเสรีภาพของตนเพื่อประโยชน์ของบุคคลนั้นได้ เว้นแต่เพื่อมิให้กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้น กฎหมายที่มีลักษณะบังคับให้บุคคลทั่วไปยินยอมจำกัดสิทธิเสรีภาพของตน เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยส่วนใหญ่เป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญา เพื่อมิให้มีการใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น บุคคล ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในบ้านหรือที่ดินของตน หากบุคคลใดเข้าไปในบ้านหรือที่ดินของบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับอนุญาตย่อมไม่ได้ หรือการที่บุคคลใดควบคุมบุคคลหนึ่งมิให้มีสิทธิเสรีภาพย่อมกระทำมิได้หากปราศจากความยินยอมของผู้ผู้นั้น

จากลักษณะของการบังคับให้ยินยอมจำกัดสิทธิเสรีภาพของตนโดยกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการบังคับให้ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยการควบคุมไว้ในสถานบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ ย่อมเป็นบังคับให้ผู้ติดยาเสพติดยินยอมจำกัดสิทธิเสรีภาพของตน เพื่อการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อวัตถุประสงค์ประโยชน์สังคมส่วนรวม และผู้ติดยาเสพติดเอง กล่าวคือ ผู้ติดยาเสพติดถือได้ว่าอาจเป็นอันตรายต่อสังคม เพราะอาจก่ออาชญากรรมอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินหรือทรัพย์สิน หรือยาเสพติดเพื่อใช้เสพ จึงสมควรที่จะต้องทำการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้สังคมปลอดภัยจากภัยอันตรายที่อาจจะเกิดจากผู้ติดยาเสพติดได้และการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพการติดยาเสพติดนี้ยังช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข มีสุขภาพอนามัยเหมือนเช่นบุคคลทั่วไปในสังคม ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมได้ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือภาระต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เหตุผลหรือวัตถุประสงค์ของการ

⁹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438

บังคับให้ยินยอมจำกัดสิทธิเสรีภาพนี้ย่อมถือว่าเป็นประ โยชน์ต่อส่วนรวมอย่างยิ่ง และมีได้ชัดต่อ หลักสิทธิเสรีภาพโดยทั่วไปแต่อย่างไร

3.4.4.2 ความยินยอมโดยสมัครใจ

ความสมัครใจของบุคคลในการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของตน ย่อมถือได้ว่าเป็นการ สละซึ่งสิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่เพื่อตนเองจะได้ประสบผลตามความมุ่งหมายที่ประสงค์ไว้เพราะผู้มี สิทธิเสรีภาพย่อมจะมีอิสระในการใช้หรือไม่ใช้สิทธิเสรีภาพนี้

ความยินยอมโดยสมัครใจเพื่อสละสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้มีสิทธิเสรีภาพจะต้องเป็น ความยินยอมตามกฎหมาย โดยการให้ความยินยอมตามกฎหมายนี้จะต้องไม่เป็นการขัดต่อความ สงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน สำหรับการให้ความยินยอมนั้นย่อมเป็นผลให้การ กระทำที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประเภทไม่เป็นความผิดได้ ซึ่งอาจแยกประเภทความยินยอม ได้ดังนี้

1. การให้ความยินยอมโดยตรง ได้แก่ การกล่าวโดยวาจาหรือโดยการแสดงกริยาด้วยความ ประสงค์แสดงความเต็มใจยอมให้กระทำการรุกรานหรือประทุษร้ายและผู้ถูกประทุษร้ายต่อ สิทธิหรือประโยชน์ของตนได้เข้าใจเช่นนั้น⁹³ หรืออาจกล่าวได้ว่ายินยอมโดยตรงอาจจะได้มาโดย การพูดด้วยวาจา หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การเล่นกีฬาประเภทต่อมวย มวยปล้ำ⁹⁴

2. การให้ความยินยอมโดยปริยาย ได้แก่ การกล่าวโดยวาจา หรือการแสดงกริยาซึ่งมิได้ แสดงออกชัดแจ้งถึงความสมัครใจ แต่วิญญูชนเข้าใจว่ายินยอมและผู้กระทำก็เข้าใจว่ายินยอม เช่นเดียวกัน⁹⁵ หรืออาจกล่าวได้ว่าความยินยอมโดยปริยายอาจจะเป็นการแสดงโดยการกระทำอย่าง หนึ่งอย่างใด ซึ่งบุคคลธรรมดาควรจะเข้าใจทำทางนั้น⁹⁶ เช่น ไปหาหมอเพื่อรักษาโรคหมอบอกว่า จะฉีดยา เขาได้ยกแขนให้ฉีดยาโดยไม่ทักท้วง หรือพูดว่าอะไร เช่นนี้เขาจะปฏิเสธว่ามีได้ยินยอม ไม่ได้

การให้ความยินยอมดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นความยินยอมโดยตรงหรือความยินยอมโดย ปริยาย อาจจะแสดงถึงความยินยอมด้วยการแสดงอาการ โดยไม่ได้กล่าวด้วยวาจา แต่การแสดง อาการนั้นเป็นเสมือนอย่างที่เขาได้กล่าวแสดงความเต็มใจด้วยวาจา แต่อย่างไรก็ตามการนิ่งไม่ถือว่าเป็น การยินยอม ยกเว้นเสียแต่ว่า กรณีพิเศษอย่างยิ่งเท่านั้นที่การนิ่งไม่ชัดเจนหรือกระทำการใดๆ

⁹³ พจน ุชปาคม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), น. 28.

⁹⁴ William L.Posser, The Law of Torts (American Civil Law) 2 nd ed, p. 83.

⁹⁵ พจน ุชปาคม, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 82, น. 38.

⁹⁶ William L.Posser, The Law of Torts (American Civil Law) 2 nd ed, p. 83.

อาจถือได้ว่าเป็นความยินยอมโดยที่เข้าใจเป็นปกติทั่วไปว่าการนั่งในพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นการยินยอม⁹⁷

การให้ความยินยอมจะต้องเป็นการให้แก่ผู้ประทุษร้ายต่อสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์ของตน ความยินยอมให้แก่บุคคลอื่นไม่ถือว่าเป็นความยินยอม เว้นแต่จะเป็นการยินยอมให้บุคคลที่สามเป็นผู้แจ้งถึงความยินยอมนั้นให้แก่ผู้ประทุษร้าย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการให้ความยินยอมอย่างใด ๆ การประทุษร้ายจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของความยินยอมเท่านั้น คือในกรณีที่ถูกประทุษร้ายได้ให้ความยินยอมสำหรับการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีขอบเขตไว้ ถ้าเกินขอบเขตนั้นก็ถือว่าไม่ได้ให้ความยินยอมไว้

เนื่องจากความยินยอมเป็นข้อยกเว้นความผิด ดังนั้น ความยินยอมที่จะถือได้ว่าเป็นการยกเว้นความผิดต้องเป็นความยินยอมที่มีอยู่ในขณะกระทำความผิด หรือแสดงออกก่อนและยังคงมีอยู่ ยังมีได้บอกเลิกเสียก่อนกระทำความผิดสิ้นสุดลง ซึ่งยังคงเป็นความยินยอมที่ลบล้างความผิด เว้นแต่กรณีความผิดอันยอมความได้

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะความยินยอมแล้วจะเห็นได้ว่าความยินยอมที่จะเป็นเหตุยกเว้นความผิดนั้นจะต้องเป็นความยินยอมที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน กล่าวคือ ต้องไม่เป็นความยินยอมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน หรือการคุ้มครองส่วนได้เสียของประชาชน ดังนั้น หากผู้คิดยาเสพติดยินยอมบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพก็ย่อมจะเป็นการยกเว้นความผิดได้ตามกฎหมายบัญญัติไว้ แม้ว่าจะเป็นการยินยอมให้ตนเองถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพด้วยการถูกควบคุมตัวไว้เพื่อการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ เพราะเป็นไปเพื่อส่วนรวมและผู้คิดยาเสพติดเอง และไม่อาจถือได้ว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน⁹⁸

3.4.5 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพโดยศาล

3.4.5.1 ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court)

ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court) คือองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมมิให้กฎหมายขัดรัฐธรรมนูญ และหน้าที่อื่นตามกฎหมายกำหนด กล่าวคือ เป็นศาลที่มีหน้าที่หลักในการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ อันได้แก่ คดีที่มีการโต้แย้งว่า ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติกำหนดให้มีเนื้อหาขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และคดีที่มีการโต้แย้งกันว่ากฎหมายในรูปแบบพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือพระราชกำหนดที่ประกาศใช้แล้วขัดหรือแย้งต่อ

⁹⁷ จิตติ ดิงศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 2, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2518), น. 638.

⁹⁸ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากothi, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40, น. 89.

รัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีกแปดคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยศาลรัฐธรรมนูญนั้น เป็นการคุ้มครองถึงตัวบทกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอันเป็นการขัดต่อการใช้รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ โดยศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ มีสถานะสูงกว่ากฎหมายอื่นๆ และกฎหมายอื่นๆจึงไม่อาจขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ดังนั้น หากกฎหมายใดมีบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินกว่าความจำเป็น และกระทบต่อสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพของบุคคล ศาลยุติธรรมหรือองค์กรตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด หรือคู่ความ หรือประชาชนทั่วไป ก็สามารถส่งเรื่องหรือความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้ สำหรับอำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญสามารถแบ่งวิธีการควบคุมได้เป็น 2 กรณีคือ

1. การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญก่อนที่จะมีการประกาศใช้ (Prepublication Control) เป็นการควบคุมกฎหมายใน 2 ประเด็น คือประเด็นแรก ควบคุมไม่ให้มีกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ประเด็นที่สองควบคุมไม่ให้ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน จะเสนอได้ต้องให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นไปให้นายกรัฐมนตรีรับรอง ถ้าไม่มีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี⁹⁹ ให้สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการแก้ไขเพื่อมิให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

การควบคุมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้เมื่อร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว หรือถือว่าให้ความเห็นชอบแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย หากปรากฏกรณีดังต่อไปนี้¹⁰⁰ ศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

(ก) หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ให้เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าว ส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบโดยไม่ชักช้า

⁹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 135

¹⁰⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 148

(ข) หากนายกรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้ส่งความเห็นเช่นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยและแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภาทราบโดยไม่ชักช้า

อนึ่ง ในระหว่างที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย นายกรัฐมนตรีจะต้องระงับการดำเนินการเพื่อประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวไว้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย

ผลการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และข้อความดังกล่าวเป็นสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัตินั้น ร่างพระราชบัญญัตินั้นต้องตกไปทั้งฉบับ แต่ถ้าข้อความที่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้นไม่ใช่สาระสำคัญเฉพาะข้อความที่ขัดหรือแย้งนั้นเป็นอันตกไป

2. การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญภายหลังที่มีการประกาศใช้ (Postpublication Control) เกิดขึ้นในกรณีศาล (ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร) จะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลดำเนินการพิจารณาต่อไปได้แต่ให้รอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย¹⁰¹ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าคำโต้แย้งของคู่ความไม่เป็นสาระสำคัญอันควรได้รับการวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่รับเรื่องดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้ อนึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญใช้ได้ในคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว

ผู้มีสิทธิเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้แก่ศาล หรือประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งเห็นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่ประชาชนนี้ถูกจำกัดสิทธิมิให้เสนอเรื่องไปสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง เพราะว่าหากให้สิทธิได้โดยตรงแล้ว ก็จะมีผู้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญจำนวนมากมาจนทำงานไม่ไหว เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีเพียงศาลเดียว และเวลาพิจารณาวินิจฉัยก็ต้องนั่งพิจารณาร่วมกันไม่มีการแยกเป็นองค์คณะ แต่อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญนี้ได้เปิดทางโดยอ้อมแก่ประชาชนที่จะเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กล่าวคือ ประชาชนคนใดเห็นว่ากฎหมายใดที่ประกาศใช้แล้วขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญสามารถร้องเรียนไปยังผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เพื่อให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเป็นผู้เสนอเรื่อง

¹⁰¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 212

ให้ศาลรัฐธรรมนูญ¹⁰² เหตุที่ต้องให้ประชาชนใช้สิทธิผ่านผู้ตรวจแผ่นดินของรัฐสภา ก็เพื่อให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเป็นผู้กลั่นกรองในขั้นต้นว่าเรื่องใดสมควรจะให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยหรือไม่

เมื่อพิจารณาถึงผู้มีสิทธิเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วจะเห็นว่า ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกบังคับบำบัดรักษาโดยบทบัญญัติของกฎหมาย ก็สามารถเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ว่าการบังคับควบคุมผู้ติดยาเสพติดไว้บำบัดรักษาโดยไม่สมัครใจและมีได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาลแต่อย่างใดนั้น เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญอย่างไร โดยยื่นต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาให้เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยต่อไป

3.4.5.2 ศาลยุติธรรม (Courts of Justice)

ศาลยุติธรรม (Courts of Justice) ศาลยุติธรรมเป็นศาลที่มีอำนาจหน้าที่หลักในการพิจารณาข้อพิพาทของเอกชน ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา และยังเป็นศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป กล่าวคือ หากมีข้อพิพาทใดเกิดขึ้นแต่ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลใดศาลหนึ่งประชาชนสามารถนำมาฟ้องร้องยังศาลยุติธรรมได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น

โดยทั่วไปแล้วศาลยุติธรรม ถือได้ว่าเป็นองค์กรที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิให้ถูกระทบในสิทธิเสรีภาพ และยังเยียวยาแก้ไขหากมีสิทธิเสรีภาพของบุคคลถูกระทบจนอาจได้รับความเสียหาย ซึ่งในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้น ศาลยุติธรรมจะเข้ามามีบทบาทที่ต่อเมื่อมีการโต้แย้งถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งว่าสิทธิเสรีภาพของตนถูกระทบกระเทือนจากการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นอันเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย และเมื่อศาลเห็นเองหรือมีการโต้แย้งถึงการใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองตามกฎหมาย ถูกจำกัดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดอันเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยการโต้แย้งดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเมื่อมีการโต้แย้งว่าสิทธิเสรีภาพของบุคคลใดถูกระทบในสิทธิและเสรีภาพ อันเกิดจากการใช้สิทธิเสรีภาพของผู้อื่นอันเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งทำให้บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีอาจใช้สิทธิเสรีภาพของตนตามกฎหมายได้ เมื่อศาลได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีจากคู่ความที่มีการโต้แย้งแล้ว ความปรากฏต่อศาลเป็นประการใด ศาลก็จะพิพากษาหรือมีคำสั่งตามผลการพิจารณา ซึ่งอาจเป็นการคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพหรืออาจให้มีการเยียวยาแก้ไขต่อผู้ที่ถูกระทบหรือทั้งสองอย่างก็ได้ แต่ทั้งนี้ศาลอาจมีคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าไม่เป็นการกระทบสิทธิเสรีภาพก็ได้ หากผลการพิจารณาปรากฏอย่างชัดเจนว่าผู้กระทำความสิทธิเสรีภาพกระทำได้ตามกฎหมาย อยากรู้ก็ตาม ไม่ว่าผลของคำพิพากษาหรือ

¹⁰² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 230 และมาตรา 231(1)

คำสั่งของศาลจะเป็นประการใด ผู้ติดยาเสพติดซึ่งสิทธิเสรีภาพถูกระงับจากการถูกควบคุมตัวไว้ เพื่อการบำบัดรักษาย่อมจะอุทธรณ์ หรือฎีกาต่อไปได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ อีกทั้งยังสามารถใช้วิธีการคุ้มครองวิธีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากรัฐธรรมนูญดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สรุปบทนี้ได้ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งจะกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายระหว่างประเทศการบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐสิงคโปร์และมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งในต่างประเทศได้กำหนดให้อำนาจของฝ่ายตุลาการกล่าวคือ ศาล มีอำนาจในการสั่งการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งในการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองอาจเป็นการขัดหรือแย้งและกระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นจึงสมควรที่จะมีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทยให้สอดคล้องเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันจะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 4

ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ติดยาเสพติด

บทนี้เป็นกรกล่าวถึงการวิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด อันได้แก่ การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาตามหลักสำนักอาชญาวิทยา แนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา รวมถึงการวิเคราะห์ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 วิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด วิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และมาตรการที่นำมาแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดรักษา ดังนี้

4.1 วิเคราะห์การบังคับบำบัดรักษา

4.1.1 วิเคราะห์การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษา

4.1.1.1 แนวความคิดตามหลักสำนักอาชญาวิทยา

จากหลักการนี้ถือว่าผู้ติดยาเสพติดมิใช่อาชญากรแต่เป็นคนไข้หรือผู้ป่วยที่ต้องได้รับการคุ้มครองบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งนี้เพราะการติดยาเสพติดนั้นเป็นผลมาจากพฤติกรรมหรือการกระทำที่มีได้เป็นตามเจตจำนงอิสระของมนุษย์ ประกอบกับผลจากอุปนิสัยซึ่งเกิดจากปัจจัยทั้งหลายที่มนุษย์เลือกไม่ได้ และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เกิดขึ้นจากข้อห้ามที่สังคมกำหนดไว้ เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ในการลงโทษผู้กระทำผิดนี้จึงต้องคำนึงอยู่เสมอว่าเขาคือผู้ป่วยที่ต้องการความช่วยเหลือและความเอาใจใส่จากสังคมการลงโทษต้องใช้หลักการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากแนวความคิดนี้กับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเห็นว่าเป็นการนำมาใช้เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้หายจากการติดยาเสพติด แม้ว่าจะใช้วิธีการบังคับให้บำบัดรักษาแต่การบังคับนี้ก็ถือว่าเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการหนึ่งในการรักษาผู้ป่วยยาเสพติด ไม่ถือว่าเป็นโทษต่อผู้ติดยาเสพติดในทางตรงข้ามผู้ติดยาเสพติด

ย่อมจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการบังคับบำบัดรักษานี้ เช่น หากปรากฏผลว่าเขาหายเป็นปกติ สุขภาพพลานามัย ร่างกายก็ย่อมดีขึ้นและไม่ต้องเสียเงินทองหรือทรัพย์สินเป็นค่าใช้จ่ายในการใช้ หรือเสพยาเสพติด

4.1.1.2 แนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา

จากหลักการนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการไม่ยอมรับในการใช้แนวคิดตามหลักทฤษฎี ตราหน้าหรือความผิดบางประเภทที่ตราหน้าหรือการลงโทษ ซึ่งไม่ก่อผลดีต่อสังคมและผู้กระทำ แต่อาจเป็นแรงผลักดันให้มีการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกในสังคมได้ จึงได้มีการนำเอาแนวความคิดในการเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินคดีอาญาโดยนำวิธีการอื่นมาแทน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิดและให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกับแนวความคิดนี้แล้วเห็นได้ว่าเป็นการนำมาใช้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ติดยาเสพติดได้ทางหนึ่ง โดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามแบบพิธีปกติ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อผู้ติดยาเสพติดและสังคมส่วนรวมด้วย แต่ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หากวิธีนี้ของการแทนการดำเนินคดีอาญาใดไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ย่อมส่งผลให้การดำเนินการตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญานี้ต้องเสียไปทั้งหมด ถึงแม้ว่าโดยแท้จริงแล้วการดำเนินการนั้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับผู้กระทำผิดและสังคมก็ตาม การนำแนวคิดนี้มาใช้ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดจึงต้องระมัดระวังและคำนึงถึงจุดนี้ให้มากที่สุด มิฉะนั้นอาจเป็นการดำเนินการที่เสียเปล่า และผู้ดำเนินการอาจจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการนั้นด้วย

4.1.2 วิเคราะห์ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ คือผู้ที่ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพหรือครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษบางประเภท จะถูกพนักงานสอบสวนส่งตัวไปศาลเพื่อให้มีการสั่งตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ เมื่อตรวจพิสูจน์เสร็จแล้วคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพก็จะวินิจฉัยผลการตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดพนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะนำตัวผู้ต้องหาเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการรักษา ขั้นตอนพิษยา ขั้นตอนบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ และขั้นตอนติดตามผล โดยมีระยะเวลาไม่เกินหกเดือน แต่หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าไม่เป็นผู้ติดยาเสพติด พนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะส่งตัวผู้ต้องหาขึ้นคืนพนักงานสอบสวน พร้อมด้วยรายงานผลการตรวจพิสูจน์ สำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ผู้ต้องหาที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพจะต้องปฏิบัติตามที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกำหนด

รวมทั้งข้อบังคับของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวผู้นั้น โดยเคร่งครัด หากฝ่าฝืนอาจถูกลงโทษได้ และถ้าหลบหนีออกจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพในระหว่างที่อยู่ในการฟื้นฟูสมรรถภาพ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจติดตามเอาตัวกลับมายังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพต่อไปได้

ดังนั้นจึงเห็นว่า ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 30 บัญญัติว่า “ผู้รับการตรวจพิสูจน์ หรือผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ต้องปฏิบัติตามระเบียบและเงื่อนไขต่างๆ ที่คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กำหนด รวมทั้งข้อบังคับของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวผู้นั้น โดยเคร่งครัด” บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการให้อำนาจฝ่ายปกครองพนักงานเจ้าหน้าที่ คือคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ออกคำสั่งระเบียบ เงื่อนไขที่กำหนดขึ้นหรือเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติด เมื่อพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด อำนาจดังกล่าวต้องเป็นอำนาจของฝ่ายตุลาการคือศาล กระบวนการมีคำสั่งดังกล่าวจึงไม่ได้คุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดดังที่กล่าวมาข้างต้น

4.1.2.2 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522

ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาพระราชบัญญัตินี้คือผู้เสพยาเสพติดที่ต้องโทษ เป็นครั้งที่สาม จะถูกพนักงานเจ้าหน้าที่นำไปควบคุมไว้ สถานพยาบาลเมื่อพ้นโทษแล้วเพื่อการบำบัดรักษาจนกว่าจะได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าเป็นผู้ที่ได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับเพื่อควบคุมบำบัดรักษาและระเบียบวินัยสำหรับสถานพยาบาลแล้ว จึงจะออกจากสถานพยาบาลได้ และหากหลบหนีไปในระหว่างควบคุมไว้ ณ สถานพยาบาล ก็จะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย สำหรับขั้นตอนในการบำบัดรักษามีอยู่ 4 ขั้นตอน เช่นเดียวกับกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

เมื่อพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ถูกบังคับบำบัดรักษา คือขั้นตอนการนำตัวไปควบคุมไว้ ณ สถานพยาบาล เพื่อการบำบัดรักษา ซึ่งเป็นการใช้อำนาจควบคุมตัวไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีเหตุจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ กล่าวคือ การควบคุมหรือคุมขังบุคคลโดยปกติแล้วจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยฝ่ายปกครองโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษตามมาตรา 91 หรือมาตรา 92 เป็นครั้งที่สามเมื่อพ้นโทษแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่โดยคำสั่งรัฐมนตรีนำไปควบคุมไว้ ณ สถานพยาบาลที่รัฐมนตรีประกาศจัดตั้งโดยเฉพาะ และให้ทำการบำบัดรักษาจนกว่าจะได้รับการ

รับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าเป็นผู้ที่ได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับเพื่อควบคุมบำบัดรักษาและระเบียบวินัยสำหรับสถานพยาบาลแล้ว”¹ โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ต้องแสดงเหตุผลที่ต้องควบคุมตัวบุคคลไว้ ประกอบกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2560 ที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

4.1.2.3 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518

ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ คือผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์ กล่าวคือ เลขานุการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการ สั่งให้จัดส่งผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์นั้นไปรับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ซึ่งหากขัดขึ้น ไม่ยอมรับการรักษาหรือไม่ยอมรับการฟื้นฟูสุขภาพและฟื้นฟูสมรรถภาพจะต้องถูกลงโทษและเมื่อพ้นโทษแล้ว ก็จะถูกส่งตัวเข้ารับการรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามคำสั่งเดิม

ดังนั้นตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มาตรา 88 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏว่าผู้ใดเสพติดวัตถุออกฤทธิ์ เลขานุการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการ โดยความเห็นหรือคำแนะนำของกรรมการ มีอำนาจสั่งให้จัดส่งผู้นั้นไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาล หรือสถานพักฟื้นตามที่เห็นสมควรเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน” เมื่อพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษา ดังกล่าวเห็นว่า คำสั่งให้จัดส่งผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์ไปรับการรักษาหรือฟื้นฟูสุขภาพเป็นอำนาจฝ่ายปกครองนั้นพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ให้เป็นอำนาจของเลขานุการคณะกรรมการอาหารและยา ทั้งที่กระบวนการควรจะเป็นอำนาจของศาล ซึ่งถือว่าเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดวัตถุออกฤทธิ์ คือขั้นตอนในการส่งตัวผู้เสพติดวัตถุออกฤทธิ์นั้นไปรับการรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้น ซึ่งจะต้องถูกควบคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นโดยไม่มีข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพติดวัตถุออกฤทธิ์ อันเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่มีเหตุผลความจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้กระทำได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

4.1.3 วิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

4.1.3.1 การควบคุมตัว

สิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองไว้ นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกระทบจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพตามที่

¹ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 98

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้²นี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้น จะกระทบสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพที่ได้รับรองไว้ มิได้² จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าอำนาจรัฐ ฝ่ายปกครองต้องปฏิบัติและเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลทุกคน และในการตรากฎหมายเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่งต้องสอดคล้องหรือเป็นไปตามสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับ วัตถุประสงค์ของกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ที่มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ โดยให้อำนาจรัฐ ฝ่ายปกครองบังคับผู้ซึ่งเสพติดยาเสพติด หรือผู้เสพติดยาที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้ว หรือผู้ที่ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพหรือครอบครองซึ่งยาเสพติดบางประเภท เข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้น หรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพภายในระยะเวลาหนึ่งนั้น เห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของการบังคับบำบัดรักษานี้ย่อมไม่ชอบตามกฎหมาย เพราะการจำกัดสิทธิในชีวิตและร่างกายนั้น ตามปกติแล้วต้องอาศัยคำสั่งหรือหมายของศาลเท่านั้น เว้นแต่การอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่การที่กฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครอง ควบคุมผู้ติดยาเสพติด เพื่อบำบัดรักษาการติดยาเสพติดนี้เป็นเสมือนการใช้อำนาจของศาลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้เกิดประสิทธิภาพ จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพนี้ด้วย

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลไว้ การควบคุมตัวซึ่งเป็นการกระทำอันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายจึงกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และรัฐธรรมนูญได้บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายจากการควบคุมตัวไว้ 2 กรณี คือ การควบคุมตัวผู้ถูกจับในคดีอาญา และการควบคุมตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่น

การควบคุมตัวผู้ถูกจับในคดีอาญา คือการควบคุมความเคลื่อนไหวของบุคคลที่ถูกจับโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจทางอาญา เพื่อให้เขาให้การตอบข้อกล่าวหาทางอาญา ซึ่งจะต้องมีการยึดตัวบุคคลไว้ ไม่ใช่เพียงการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเท่านั้นและตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่าการจับกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรืออาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และผู้ถูกจับซึ่งถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับตัวไปถึง

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25

ที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุผลที่จะขังผู้ที่ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ จากบทบัญญัตินี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าแม้เป็นการจับโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้ถูกจับก็ยังได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายที่จะไม่ถูกควบคุมตัวไว้เกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน หากจะควบคุมเกินกว่าระยะเวลาดังกล่าวจะต้องมีหมายขังของศาล หรือต้องมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และไม่ว่าจะอาศัยอำนาจการควบคุมตัวไว้เกินระยะเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงด้วยวิธีใดก็ตาม การควบคุมนั้นต้องเป็นตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วยคือ³

- 1) การควบคุมต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิด
- 2) การควบคุมต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย

การควบคุมตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นคือการควบคุมทางอาญา ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลถูกกักตัวหรือถูกจำกัดเสรีภาพอย่างสำคัญโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจในทางอาญา และการควบคุมทางปกครอง ซึ่งหมายถึงการกักตัวบุคคลโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจเพื่อวัตถุประสงค์ในทางปกครอง ซึ่งทั้งทางการควบคุมทางอาญาและการควบคุมทางปกครองนี้ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติไว้ว่า ในกรณีที่มีการคุมขังบุคคลใดในคดีอาญาหรือในกรณีอื่น ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังมีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นนี้ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เห็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที คำสั่งปล่อย (Habeas Corpus) ดังกล่าวเป็นหมายชนิดหนึ่งให้ปล่อยตัวคนออกไปจากการคุมขังไม่ว่าจะเป็นการคุมขังประเภทใด

เมื่อพิจารณาการควบคุมดังที่กล่าวมากับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ย่อมจะเห็นได้ว่าผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดต้องรับการฟื้นฟูตามแผนการรักษาเป็นเวลานานหกเดือน นับแต่ส่งตัวเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ให้พนักงานเจ้าหน้าที่นำตัวผู้ติดยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้วไปรับการบำบัดรักษา ณ สถานพยาบาล หรือตาม

³ จิรนิติ หะวานนท์, สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543), น. 55.

พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 การที่เลขานุการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการนี้ สั่งให้จัดส่งตัวผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ไปปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นนั้น เป็นการใช้อำนาจควบคุมตัวที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สาม หรือผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์จะถูกควบคุมตัวได้แต่โดยหมายหรือคำสั่งศาล หรือกระทำโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมายทางอาญา อาจต้องมีการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลย และต้องตั้งข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเสียก่อนด้วย และต้องควบคุมเพื่อดำเนินคดีต่อไป ทั้งต้องมีระยะเวลาในการควบคุมที่เป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข หรือเลขานุการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายตามกฎหมาย จะมีอำนาจควบคุมตัวได้แต่ก็ต้องควบคุมตัวไว้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

สำหรับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมตัวไว้เพื่อบำบัดรักษา การติดยาเสพติด สามารถกระทำได้ 2 กรณีคือ การยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวตามรัฐธรรมนูญ

การยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴ เป็นการยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวบุคคล เมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดต้องถูกคุมขังในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาให้ปล่อย คือ

- 1) ผู้ถูกคุมขังเอง
- 2) พนักงานอัยการ
- 3) พนักงานสอบสวน
- 4) ผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี
- 5) สามิ ภริยา หรือญาติของผู้นั้น หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง

เมื่อได้รับคำร้องดั่งนั้น ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวก็ผู้ถูกคุมขังไปทันที ซึ่งการยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ถูกควบคุมในทางอาญา

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90

การร้องต่อศาลให้ปล่อยตัว กรณีบุคคลมีสิทธิเสรีภาพในร่างกายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560⁵ บัญญัติว่า การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ดังนั้น การร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจพิจารณาคืออำนาจที่มีการคุมขังตัวในคดีอาญาหรือในกรณีอื่น และการคุมขังบุคคลเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 มีสิทธิร้องต่อศาลให้สั่งให้ปล่อยตัวได้ ซึ่งการยื่นคำร้องนี้ต้องยื่นต่อศาลอาญาหรือศาลที่มีอำนาจพิจารณาคืออำนาจเท่านั้น แม้จะเป็นการควบคุมในทางฝ่ายปกครอง

ดังนั้น ผู้ติดยาเสพติดเองที่ถูกควบคุมตัวเพื่อการบำบัดรักษายาเสพติดผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน สามีภริยา หรือญาติของผู้นั้น หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมสามารถยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวได้ทั้งสองกรณี

4.1.3.2 ความยินยอม

โดยปกติแล้วบุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพอยู่โดยธรรมชาติหรือโดยกฎหมายกำหนด และสิทธิเสรีภาพที่มีอยู่นั้นย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่บุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพอยู่นั้นจะสละซึ่งสิทธิเสรีภาพที่มีอยู่ของตนเอง โดยการให้ความยินยอม การยินยอมจึงเป็นข้อยกเว้นให้รัฐหรือฝ่ายปกครอง ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ยินยอมได้ภายในขอบเขตที่ได้ให้ความยินยอมไว้ ซึ่งความยินยอมนี้อาจเป็นความยินยอมโดยความสมัครใจหรือความยินยอมโดยตรง และความยินยอมตามกฎหมายหรือความยินยอมโดยปริยาย

เมื่อพิจารณาถึงความยินยอมดังกล่าวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เห็นได้ว่าการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เลขานุการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการ ใช้อำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติด หรือผู้ติดยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้วเพื่อการบำบัดรักษา หรือผู้เสพยาเสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์เพื่อการรักษาพยาบาลนั้นเป็นการควบคุมที่ไม่ได้รับความยินยอมโดยสมัครใจของเขา อันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของเขา แม้ว่าการใช้อำนาจดังกล่าวจะเป็นตามกฎหมายก็ตาม แต่ต้องเป็นการควบคุมโดยหมายหรือคำสั่งของศาล หรือโดยเจ้าพนักงานที่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดมิได้เป็นไปเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้นประกอบกับการเสพยาเสพติดย่อมเป็นความผิดตามกฎหมาย การควบคุมตัวผู้เสพยาติติงต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมตัวเพื่อการบำบัดรักษา ยาเสพติดจึงต้องใช้วิธียื่นคำร้องขอต่อศาลให้ปล่อยตัวตามที่ได้กล่าวมา มิเช่นนั้นก็จะต้องให้ผู้

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 28 วรรค 2

ควบคุมตัวนี้ใช้อำนาจตามกฎหมายโดยการขอร้องหรือคำสั่งศาลเพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดต้องให้ความยินยอม โดยปริยาย แต่อย่างไรก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าศาลมีหมายหรือคำสั่งในกรณีการบำบัดรักษา ยาเสพติดด้วย

4.1.3.3 ข้อยกเว้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองไว้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง การจำกัดสิทธิเสรีภาพนี้จะกระทำมิได้ อันเป็นหลักทั่วไปของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ แต่ก็มีข้อยกเว้นให้มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพไว้เฉพาะเพื่อการที่กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น สำหรับการกำหนดไว้อาจได้แก่เพื่อความมั่นคงเพื่อประโยชน์สาธารณะ เพื่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

นอกจากข้อยกเว้นในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวจะต้องเป็นไปเพื่อการมีกฎหมายบัญญัติไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้นแล้ว ข้อยกเว้นต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ด้วยและต้องระบุไว้ในบทบัญญัติที่ให้อำนาจในการตรวจตรากฎหมายนั้นด้วย ฉะนั้นในการตรากฎหมายเพื่อเป็นข้อยกเว้น จึงมิใช่ว่าจะตรากฎหมายขึ้นมาอย่างใดก็ได้แต่ยังคงต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

เมื่อพิจารณาข้อยกเว้นในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแล้ว จะเห็นได้ว่าการให้อำนาจฝ่ายปกครองอันได้แก่ คณะกรรมการและอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข หรือเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย ใช้อำนาจควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยเคร่งครัด หรือผู้ติดยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้ว หรือผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ไว้เพื่อวัตถุประสงค์ของการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นมีได้อยู่ภายใต้ข้อยกเว้นตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การควบคุมนั้นมีได้มีเหตุผลอันควรเชื่อว่าผู้ถูกควบคุมเป็นผู้กระทำความผิด หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกควบคุมซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดนั้นจะหลบหนีหรือไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น อีกทั้งการควบคุมนี้ก็มีได้มีหมายหรือคำสั่งศาลแต่อย่างใด จึงถือได้ว่าการควบคุมดังกล่าวเป็นการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่ชอบด้วยข้อยกเว้นตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมเพื่อบำบัดรักษานั้นเอง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน สามีภริยา ญาติของผู้ติดยาเสพติดนั้น หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังที่ถูกควบคุม ย่อมมีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้มีคำสั่งปล่อยผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมนั้นได้

4.1.4 วิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกับบทบัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กล่าวคือ ผู้ติดยาเสพติดจะต้องถูกควบคุมไว้โดยฝ่ายปกครองไว้เพื่อการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพการติดยาเสพติดตามหลักเกณฑ์และวิธีการของการบำบัดรักษา หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงมีข้อควรพิจารณาว่ากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกับบทบัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การพิจารณาว่ากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดอันได้แก่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 นี้ สามารถแยกแนวทางการพิจารณาได้เป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางแรกกฎหมายเหล่านี้ขัดหรือแย้ง และแนวทางที่สองกฎหมายเหล่านี้ไม่ขัดด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

1. แนวทางแรก กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาลดังกล่าวข้างต้นนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยพิจารณาจากส่วนสำคัญของกฎหมาย

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ซึ่งเท่ากับเป็นการจำกัดอำนาจของรัฐในการตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ในการพิจารณาว่ากฎหมายที่ตราขึ้นมีเนื้อหาถูกต้องชอบตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ มาตรฐานที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบนอกจากจะประกอบด้วยบทบัญญัติต่างๆ ที่ประกอบเป็นเนื้อหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แล้ว ยังจะต้องหมายรวมถึงผลตลอดถึงหลักการที่อยู่เบื้องหลังบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรเหล่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคุณค่าทางสังคมที่กฎหมายได้มุ่งหมายที่จะปกป้องรักษาไว้อีกส่วนหนึ่งด้วย ทั้งนี้บทบัญญัติที่กำหนดเนื้อหาของกฎหมายอาจจำแนกได้เป็น 3 ส่วน คือ⁶

1) บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับเงื่อนไขทางข้อเท็จจริงที่จะทำให้ตรากฎหมายได้

โดยทั่วไปรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะปล่อยให้บุคคลพึงโดยอิสระ ในการพิจารณาว่าในกรณีใดควรจะมีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามในบางกรณีเห็นความสำคัญในการตรากฎหมาย ถ้าไม่จำกัดบุคคลพึงเสียเลยก็จะทำให้

⁶ กนิษฐา เชื้อวิทย์, “การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้น โดยองค์กรนิติบัญญัติโดยตุลาการ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น. 35.

เกิดความเสียหายได้ จึงกำหนดเงื่อนไขทางข้อเท็จจริงไว้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามที่กำหนดไว้เกิดขึ้นจะ ตรากฎหมายได้ เช่น การตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบและปราศจาก อาวุธ จะทำให้ต่อเมื่ออยู่ในสภาวะการสงครามหรือในระหว่างเวลาที่มีสถานการณ์ฉุกเฉิน⁷ ดังนั้น หากมีการตรากฎหมายโดยไม่มีข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขในการตราภาษานั้นเกิดขึ้นกฎหมาย นั้นย่อมไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วย

2) บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับเนื้อหาของกฎหมาย

บทบัญญัติอันเป็นเนื้อหาของรัฐธรรมนูญนั้น อาจแยกได้เป็น 2 ส่วนคือ

(ก) ส่วนแรกคือส่วนที่เกี่ยวกับรัฐและการจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐ ซึ่งได้แก่ บทบัญญัติที่กำหนด เกี่ยวกับอาณาเขตของรัฐ รูปแบบของรัฐ รูปแบบของรัฐบาล รูปแบบของ ประมุขของรัฐ องค์ประกอบและที่มาต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมตลอดทั้งอำนาจหน้าที่ของ องค์กรเหล่านี้ บทกฎหมายใดที่ตราขึ้นมามีเนื้อหาเป็นการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตของรัฐ เปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ รูปแบบของรัฐบาล รูปแบบของประมุขของรัฐ หรือเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบหรือขยายหรือตัดทอนอำนาจหน้าที่ขององค์กรเหล่านั้นให้ต่างไปจากที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญหรือไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจเช่นนั้น โดยชัดแจ้ง กฎหมายนั้นย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560⁸ ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรม แก่สังคม พ.ศ. 2497 ที่มีบทบัญญัติให้จัดตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารให้มี อำนาจชี้ขาดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองอันเป็นกรณีพิพาทระหว่างบุคคล เท่ากับเป็น การใช้อำนาจแก่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐองค์อื่นที่ไม่ใช่ศาลทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีซึ่งตาม รัฐธรรมนูญได้กำหนดระบุให้เป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ⁹

(ข) ส่วนที่สองคือส่วนที่บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลของรัฐและหลักประกัน ต่างๆ ที่จะทำให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองไว้นั้นเป็นจริงนั้นมาได้ในทางปฏิบัติ

3) บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของกฎหมาย คือ ความมุ่งหมายหรือผลสุดท้ายที่จะบรรลุได้เมื่อมีการ บังคับใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นๆ¹⁰ ภายใต้นิติรัฐ (Legal State) การตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิ เสรีภาพของบุคคลนั้น จะต้องมีรากฐานมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 44

⁸ กนิษฐา เชื้อวาทย์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6*, น. 37.

⁹ คำวินิจฉัยคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2501

¹⁰ กนิษฐา เชื้อวาทย์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6*, น. 42.

ในบางกรณีกำหนดเงื่อนไขทางวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่จะตราขึ้นมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ เช่น เพื่อความมั่นคงแห่งรัฐ ความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของประชาชน¹¹ การตรากฎหมายก็ต้องมีวัตถุประสงค์ตามที่กฎหมายกำหนด มิฉะนั้นกฎหมายนั้นย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้นมีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่จะไม่ถูกควบคุมตัวหรือถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินกว่าความจำเป็น และจะกระทบถึงสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพมิได้ ซึ่งการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้นั้นก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดไว้¹² และคดีอาญาการจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่คำสั่งหรือหมายศาล อีกทั้งในการใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีข่มขืนเป็นอำนาจของศาล¹³ การที่ฝ่ายปกครองนอกจากศาลใช้อำนาจนี้ย่อมเป็นการไม่ชอบ ดังนั้นในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยให้อำนาจฝ่ายปกครอง อันได้แก่ คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพการติดยาเสพติด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข หรือเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา เป็นผู้พิจารณาและออกคำสั่งควบคุมตัวหรือให้ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพการติดยาเสพติด จึงควรเป็นการใช้อำนาจของศาล

2) ตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนั้น บทบัญญัติที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยฝ่ายปกครอง อันจะเห็นได้จาก พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งตัวบุคคลที่ผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด ปรากฏว่าผู้นั้นติดยาเสพติดเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นเวลาไม่เกินหกเดือนและผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดต้องปฏิบัติตามระเบียบและเงื่อนไขต่างๆ ที่คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกำหนด รวมทั้งข้อบังคับของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวผู้นั้น โดยเคร่งครัด¹⁴ หรือตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ที่พนักงานเจ้าหน้าที่นำตัวผู้เสพยาเสพติดให้โทษบางประเภท ซึ่งต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้ว ไปรับการบำบัดรักษาตามขั้นตอนที่กำหนดตามคำสั่งของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

¹¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 44

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง

¹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188

¹⁴ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 25 วรรค 1 และมาตรา 30

สาธารณสุข¹⁵ หรือพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 ที่ให้ฝ่ายปกครอง คือ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือบุคคลที่รับมอบหมาย มีอำนาจสั่งให้ผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์ไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นตามที่เห็นสมควร เป็นเวลาไม่เกิน 180 วัน¹⁶ กรณีจำเป็นก็อาจจะขยายเวลาต่อไปได้ไม่เกิน 180 วัน ซึ่งหากผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายดังกล่าวหลบหนีการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพก็จะมีโทษทางอาญา เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ให้ไว้แก่ฝ่ายปกครองในการบังคับบำบัดรักษา จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเดียวกันกับการใช้อำนาจของศาลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วยการควบคุมตัว ซึ่งจะกระทำได้อาศัยบทบัญญัติกฎหมายที่สอดคล้องกับการรับรองและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น บทบัญญัติการบังคับบำบัดรักษานี้ย่อมจะเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

2. แนวทางที่สอง กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล โดยให้อำนาจฝ่ายปกครอง ในการควบคุมผู้ติดยาเสพติดไว้เพื่อบำบัดรักษานั้น ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยพิจารณาจากหลักการหรือคุณค่าที่อยู่เบื้องหลังบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นว่าการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกระทบถึงสิทธิเสรีภาพบุคคล เนื่องจากต้องมีการควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติดไว้โดยฝ่ายปกครอง เพื่อการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งๆ ที่ผู้ติดยาเสพติดนี้ถือได้ว่าเป็นผู้กระทำผิดทางอาญา ซึ่งจะต้องถูกควบคุมตัวไว้ตามกฎหมายก็ตาม ดังนั้น ในการพิจารณาว่ากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนั้นชอบด้วยกฎหมาย จึงต้องพิจารณาจากหลักการบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร

หลักการบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรคือเหตุผล วัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่สังคมส่วนรวมจะได้รับจากบทบัญญัติทางกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งทีแสดงออกเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ หลักการบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะต้องมีลักษณะดังนี้

1) ต้องมีความเหมาะสม กล่าวคือ สามารถดำเนินการให้เกิดผลขึ้นได้จริงๆ ในทางปฏิบัติ และตอบสนองความต้องการส่วนรวมหรือเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของประชาชน เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2) ต้องมีความจำเป็นแก่การดำเนินการให้เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ กล่าวคือ มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลน้อยที่สุด

¹⁵ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 98

¹⁶ พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 และมาตรา 88 วรรคหนึ่ง

3) ต้องเกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมยิ่งกว่าที่ก่อความเสียหายแก่เอกชน และหรือแก่สังคมโดยส่วนรวม

จากลักษณะของหลักการบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ หากนำมาพิจารณาถึงหลักการหรือคุณค่าที่อยู่เบื้องหลังบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรของกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับรักษาผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่ามีทั้งความเหมาะสม ความจำเป็น และการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมยิ่งกว่าที่จะก่อความเสียหาย กล่าวคือ เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ติดยาเสพติดเป็นจำนวนมาก อันเป็นปัญหาสำคัญของประเทศก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และกระทบต่อความมั่นคงของประเทศตลอดมา จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดให้ผู้ติดยาเสพติดพ้นจากการติดยาเสพติดด้วยวิธีการบังคับรักษา เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมและของผู้ติดยาเสพติด แม้ว่าจะมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ติดยาเสพติด โดยการควบคุมไว้เพื่อบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ แต่ก็เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ในเมื่อมีการบังคับใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นๆ¹⁷ ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการบังคับบำบัดรักษาก็เพื่อ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชนเป็นวัตถุประสงค์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดไว้

การที่กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งต้องมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ย่อมเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้จะถือว่าเป็นการช่วยเหลือแก่ผู้ติดยาเสพติดเอง และเพื่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของสังคม อันเป็นการคำนึงถึงส่วนรวมที่ชัดเจนและมีเหตุผล¹⁸ ก็ตาม กล่าวคือการบังคับบำบัดรักษานั้น โดยเจตนา ก็เพื่อจะให้ผู้ติดยาเสพติดหายจากอาการติดยาเสพติดและกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคมและเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครอง โดยตรงที่จะคงไว้ซึ่งประโยชน์แห่งความผาสุกของประชาชน การควบคุมตัวไว้เพื่อบำบัดรักษานั้นไม่ได้ประสงค์จะลงโทษบุคคลในทางอาญา แต่ทั้งนี้การควบคุมตัวไว้ก็ต้องสอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติรับรองไว้ด้วย อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่รัฐตราขึ้นให้ใช้วิธีการหนึ่งอันมีลักษณะเป็นเพียงวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพื่อประโยชน์แห่งความผาสุกของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นนอกจากมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแล้วก็ตามกฎหมายอื่นได้ และไม่จำเป็นที่จะต้องให้ศาลเป็นผู้กำหนดเสมอไปก็ตาม แต่ต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วยเช่นกัน

¹⁷ กนิษฐา เชี่ยววิทย์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6*, น. 42.

¹⁸ โภคิน พลกุล, *ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย*, กรุงเทพมหานคร:

ดังนั้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจากแนวทางทั้งสองแนวทางดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งมีบทบัญญัติจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ย่อมเป็นกฎหมายที่ไม่ชอบ โดยคำนึงถึงหลักการบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

4.2 มาตรการที่นำมาแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดรักษา

4.2.1 มาตรการควบคุมโดยอาศัยโครงสร้างดุลพินิจ

โครงสร้างดุลพินิจ หมายถึง สิ่งที่กำหนดขั้นตอนและวิธีการพิจารณาเกี่ยวกับดุลพินิจ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการช่วยเหลือให้ดุลพินิจได้มาซึ่งข้อมูลต่างๆอย่างเปิดเผยและยุติธรรม และหมายความรวมถึงแผนการ นโยบาย กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ การสืบเสาะ เหตุผล แบบอย่างและ กระบวนการพิจารณาในบริบทยุติธรรม

มาตรการควบคุมโดยอาศัยโครงสร้างดุลพินิจนี้ เป็นการควบคุมการใช้อำนาจที่ กฎหมายให้แก่ฝ่ายปกครองในการพิจารณาดำเนินการในเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคล กล่าวคือ แม้กฎหมายจะได้กำหนดขอบเขตของหลักเกณฑ์วิธีการ หรือระเบียบ ข้อบังคับไว้แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงหากเรื่องหนึ่งเรื่องใดมิใช่เป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพโดยเด็ดขาด กฎหมายยังไม่เปิดโอกาสให้ฝ่ายปกครอง ได้ใช้ดุลพินิจเข้ามาเป็น ส่วนประกอบสำคัญในการดำเนินการตามกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากในการตรากฎหมายนั้นไม่ สามารถกำหนดหลักเกณฑ์ให้ละเอียดครอบคลุมเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาได้ทุกเรื่อง และเพื่อมิให้กฎหมายเคร่งครัดเกินความจำเป็น ขาดความยืดหยุ่นหรือ ประโยชน์ต่อความยุติธรรม จึงสมควรให้ฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายสามารถใช้ ดุลพินิจได้แต่ต้องชอบด้วยกฎหมาย หากใช้ดุลพินิจโดยอำเภอใจ (Arbitrary Power) โดยปราศจาก เหตุผล (Unreasonable) หรือใช้ในทางที่ผิด (Abuse of Power) หรือโดยมิชอบ (Bad Faith) อาจจะต้องได้รับโทษจากการใช้ดุลพินิจ¹⁹ ดังนั้น เพื่อมิให้ฝ่ายปกครองใช้ดุลพินิจไปในแนวทางที่เป็นภัย แก่สิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงต้องมีมาตรการควบคุมการใช้ดุลพินิจ

สำหรับมาตรการควบคุมการใช้ดุลพินิจโดยอาศัยโครงสร้างดุลพินิจ ได้แก่

1) การกำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจ เป็นการกำหนดขั้นตอน วิธีการต่างๆ ก่อน เข้าสู่กระบวนการใช้ดุลพินิจ กล่าวคือ ในการใช้ดุลพินิจดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามกฎหมาย

¹⁹ มนต์ชัย ชนินทรลีลา, “ขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการปล่อยตัวชั่วคราว,”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), น. 97-98.

เรื่องดังกล่าวจะต้องผ่านการดำเนินการตามขั้นตอน รายละเอียด วิธีการต่างๆมาแล้ว การใช้ดุลพินิจต้อง อยู่ในข้อเท็จจริงที่ผ่านมาหรือที่ได้ดำเนินการมาแล้ว

2) การกำหนดเวลาในการใช้ดุลพินิจ เป็นการกำหนดเงื่อนไขเวลาไว้เสียก่อน กล่าวคือ ในการใช้ดุลพินิจดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามกฎหมาย จะต้องใช้ก่อนระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้ ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป หรือจะต้องใช้หลังระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้ดำเนินการอย่าง ใดอย่างหนึ่งได้แล้วเสร็จจึงจะใช้ดุลพินิจดำเนินการต่อไปได้ โดยสรุปแล้วการกำหนดเวลาในการ ใช้ดุลพินิจมักจะกำหนดไว้สองลักษณะ คือ ก่อนระยะเวลาหนึ่ง และหลังระยะเวลาหนึ่ง

3) การรับฟังคำคัดค้านของบุคคล ซึ่งจะได้รับความสะดวกจากการใช้ดุลพินิจว่าการใช้ ดุลพินิจอีกครั้งจะก่อให้เกิดความเสียหายนั้น เป็นการใช้ดุลพินิจชอบและตรงตามวัตถุประสงค์ของ กฎหมายที่ให้อำนาจไว้หรือไม่ ประกอบกับผลประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับจากการใช้ดุลพินิจตาม กฎหมายมีเพียงใด โดยอาศัยข้อเท็จจริงตามแต่กรณีที่มีการคัดค้าน และนำข้อเท็จจริงและเหตุผลมา พิสูจน์หักล้างซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อผู้ติดยาเสพติดที่ถูกฝ่ายปกครองใช้ดุลพินิจบังคับบำบัดรักษา ผู้ติดยาเสพติดนั้นสามารถคัดค้านการใช้ดุลพินิจได้โดยยกข้ออ้างว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไรๆ จากการใช้ดุลพินิจเดิมย่อมมีผลสมบูรณ์ แต่หากพิสูจน์ได้ตามข้อกล่าวอ้างฝ่ายปกครอง ต้องเปลี่ยน ดุลพินิจที่ได้ใช้ไปเสียใหม่ให้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามไม่ว่าการใช้ดุลพินิจจะมีผลสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มแรก หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ดุลพินิจ ผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับโทษจากการใช้ดุลพินิจอาจ ดำเนินการต่อไปในกระบวนการยุติธรรมเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนได้ หากปรากฏว่ามีบท กฎหมายกำหนดไว้ให้กระทำได้

ดังนั้น ในการใช้มาตรการควบคุมโดยอาศัยโครงสร้างดุลพินิจนี้ย่อมเป็นการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกบังคับบำบัดรักษาโดยการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง ซึ่งผู้ติดยาเสพติดสามารถตรวจสอบได้ว่าการใช้ดุลพินิจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้มีการบังคับ บำบัดรักษามีได้อยู่ภายใต้การควบคุมการใช้ดุลพินิจ ซึ่งจะทำให้การใช้ดุลพินิจนั้นเป็นการไม่ชอบ ไปได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย เพื่อมิให้มีการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจโดยไม่ จำเป็น และไม่ก่อประโยชน์ต่อผู้ใด²⁰

4.2.2 มาตรการควบคุมมิให้ขัดหลักเกณฑ์

การใช้อำนาจตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาของฝ่ายปกครองนั้น ส่วน ใหญ่ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่ชัดเจนและเข้มงวดต่อการใช้อำนาจทำให้มีดุลพินิจที่

²⁰ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, “ปัญหาสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญกับการบังคับ บำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), น. 117.

อิสระในการใช้อำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จึงต้องมีการควบคุมโดยการกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ 2 วิธีคือ

1) การตรวจสอบจากองค์กรภายในของฝ่ายปกครองได้แก่ การร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ผู้ซึ่งใช้อำนาจที่ก่อให้เกิดความเสียหายโดยตรง หรือการร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ชั้นสูงขึ้นไปอันเป็นการควบคุมตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา โดยเป็นการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่จากผู้บังคับบัญชา ซึ่งอยู่ในตำแหน่งสูงกว่าแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าลดหลั่นกันไปตามลำดับชั้น²¹ นอกจากนี้แล้วอาจตรวจสอบในรูปของการอุทธรณ์ (Appeal) ภายในองค์กรของฝ่ายปกครองตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ กล่าวคือ ในการใช้ดุลพินิจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ผู้ที่ได้รับโทษจากการใช้ดุลพินิจอาจอุทธรณ์การใช้ดุลพินิจหรือการดำเนินการนั้นต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูง หรือคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นภายในองค์กรนั้นแล้วแต่ว่ากฎหมายจะบัญญัติไว้หรือไม่

2) การตรวจสอบจากองค์กรภายนอกขององค์กรฝ่ายปกครอง อันได้แก่ คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท ศาลปกครอง หรือคณะกรรมการรับเรื่องราวร้องทุกข์ต่างๆ ที่ ผู้ได้รับผลกระทบหรือเสียหายจากการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง สามารถยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่ากระทำหรือการใช้อำนาจนั้นอันถือได้ว่าเป็นการกระทำทางปกครอง เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นซึ่งกฎหมายได้รับรองไว้ โดยกระบวนการพิจารณานี้ผู้รับผลกระทบหรือเสียหายสามารถอุทธรณ์ได้อีกตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ กล่าวคือ หากการร้องทุกข์หรือการอุทธรณ์คำสั่งหรือการกระทำต่อคณะกรรมการต่างๆ นี้ไม่เป็นผล ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือเสียหายอาจดำเนินการฟ้องร้อง หรืออุทธรณ์ต่อศาลได้ อย่างไรก็ดี เนื่องจากการเสด็จเป็นคดีอาญา ผู้เสียหายย่อมดำเนินการทางศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้อีกเช่นกัน

4.2.3 มาตรการควบคุมอำนาจโดยศาล

ผู้ถูกบังคับบำบัตริชษาษาเสด็จที่ ได้รับผลกระทบต่อการใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายปกครอง สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจนี้โดยองค์กรตุลาการ ซึ่งได้แก่ ศาลเพื่อให้อำนาจตรวจสอบ หรือช่วยเหลือเยียวยาแก้ไขความเสียหายของตนได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ซึ่งในที่นี่ได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ในการควบคุมและตรวจสอบใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นได้บัญญัติไว้ว่า เมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดต้องถูกคุม

²¹ อุสาห์ โกลปาคมิก และคณะ, กฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2534), น 890.

ซึ่งในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาล
ท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาให้ปล่อย คือ

- 1) ผู้ถูกคุมขังเอง
- 2) พนักงานอัยการ
- 3) พนักงานสอบสวน
- 4) ผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี
- 5) สามิ ภริยา หรือญาติของผู้นั้น หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง

เมื่อได้รับคำร้องตั้งนั้น ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้อง
นั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่
พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวก็ผู้ถูกคุมขังไปทันที²²
สำหรับการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองดังกล่าว เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ

สำหรับการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองดังกล่าว เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งในกฎหมายได้บัญญัติ ให้ผู้ถูกคุมขัง
เอง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี สามิ ภริยา หรือญาติของผู้นั้น
หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง ร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิพากษาคดีอาญาว่า การ
คุมขังบุคคลนั้นเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อได้รับคำร้องตั้งนั้น ให้ศาลดำเนินการไต่สวน
ฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาล
โดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้
ศาลสั่งปล่อยตัวก็ผู้ถูกคุมขังไปทันที²³ ซึ่งจากบทบัญญัตินี้ผู้ที่ถูกบังคับบำบัดรักษาเสพติด จึง
สามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลให้ปล่อยตัวได้ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้สำหรับขั้นตอน วิธีการโดย
ละเอียดของการดำเนินการได้กล่าวมาแล้วเช่นกัน

4.2.4 มาตรการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย

การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยฝ่ายปกครองนั้น ถือได้ว่า เป็นมาตรการแทน
การดำเนินคดีอาญา (Diversion) ซึ่งหากดำเนินการด้วยความยินยอมก็ไม่เป็นการขัดต่อหลักการ
นิติศาสตร์ แต่อย่างไรก็ดีหากมีการโต้แย้งว่าการบังคับบำบัดรักษาเสพติดนั้น เป็นการจำกัดสิทธิ
เสรีภาพของบุคคล เนื่องจากผู้ติดยาเสพติดจะต้องถูกนำตัวไปควบคุมเพื่อการบำบัดรักษาฟื้นฟู
สมรรถภาพ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้นั้น ซึ่งอาจเป็นปัญหาทางกฎหมายได้ว่ากฎหมาย
เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาเสพติดเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ อันส่งผลให้

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90

การบังคับบำบัตร์รักษาผู้ติดยาเสพติดนี้หยุดชะงักไปเป็นผลเสียต่อการบำบัตร์รักษาผู้ติดยาเสพติดได้ ดังนั้น หากมีกรณีโต้แย้งถึงศาลว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เกิดขึ้นนั้น สมควรที่จะพิจารณาถึงการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีความสอดคล้องรองรับกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องนี้ โดยให้การตรวจสอบการใช้อำนาจในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของฝ่ายปกครอง ในการบังคับบำบัตร์รักษาผู้ติดยาเสพติดเป็นอำนาจของศาล ที่เกี่ยวกับใช้อำนาจตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัตร์รักษา

ในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัตร์รักษาผู้ติดยาเสพติดให้สามารถตรวจสอบ หรือควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ควรแก้ไขปรับปรุงได้ดังนี้

1) กำหนดให้องค์กรตุลาการ ซึ่งได้แก่ ศาล เป็นผู้ใช้อำนาจในการจำกัดสิทธิเสรีภาพแทนฝ่ายปกครอง กล่าวคือ เมื่อฝ่ายปกครองมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าผู้ใดเป็นผู้ติดยาเสพติดและสมควรที่จะได้รับการบำบัตร์รักษา ให้ฝ่ายปกครองยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมด้วยตัวผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด ขอให้ศาลมีคำสั่งให้นำตัวผู้ติดยาเสพติดไปบำบัตร์รักษาตามสถานที่ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้

2) กำหนดสิทธิการอุทธรณ์การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองต่อองค์กรภายในอัน ได้แก่ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 มีสิทธิการอุทธรณ์ต่อ คณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษ และพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 มีสิทธิการอุทธรณ์ต่อ คณะกรรมการวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท รวมทั้งกำหนดกระบวนการหรือกลไกดำเนินการไว้เป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว และยังสามารถตรวจสอบได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม หากการอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการฝ่ายปกครองดังกล่าว ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 5 ที่ว่า คำสั่งทางปกครอง หมายความว่า การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือมีผลต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียน แต่ไม่หมายความรวมถึงการออกกฎผู้ติดยาเสพติด สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองได้ตามวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ตามมาตรา 44 และหากได้รับความเดือดร้อนเสียหาย หรืออาจเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมิอาจหลีกเลี่ยงอันเนื่องมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หรือกรณีอื่นใดที่อยู่ในอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9 และการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้ง

นั้นต้องมีคำบังคับตามที่กำหนดในมาตรา 72 ผู้ติดยาเสพติดมีสิทธิฟ้องศาลปกครองได้ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2539 เป็นต้น

ดังนั้นในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 กล่าวคือ พนักงานเจ้าหน้าที่นำตัวผู้เสพยาเสพติดให้โทษบางประเภท ซึ่งต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้ว ไปรับการบำบัดรักษาตามขั้นตอนที่กำหนดตามคำสั่งฝ่ายปกครอง คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สมควรแก้ไขให้เป็นการใช้อำนาจผ่านองค์การตุลาการแทน และพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่ คณะกรรมการและอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตั้งควบคุมตัวโดยเคร่งครัดถือว่า ฝ่ายปกครองจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้น สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เป็นการใช้อำนาจผ่านองค์การตุลาการแทนเช่นกัน ประการสุดท้ายพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 ที่ให้ฝ่ายปกครองคือ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือบุคคลที่รับมอบหมาย มีอำนาจสั่งให้ผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์ไปรับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นตามที่เห็นสมควร เป็นเวลาไม่เกิน 180 วัน กรณีจำเป็นก็อาจจะขยายเวลาต่อไปได้ไม่เกิน 180 วัน อำนาจดังกล่าวแก้ไขให้เป็นการใช้อำนาจผ่านองค์การตุลาการแทนเช่นเดียวกัน โดยระยะเวลาของการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติไว้ นอกจากนี้หากมีการโต้แย้งคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลที่ได้รับการมอบหมาย ในระหว่างที่มีการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพก็ให้ผู้ติดยาเสพติดอุทธรณ์ต่อ คณะกรรมการที่กฎหมายตั้งขึ้นเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการอุทธรณ์ในเรื่องนี้และให้เป็นสิทธิในการฟ้องคดีต่อไปได้ หากผู้นั้นไม่พอใจในผลการพิจารณาอุทธรณ์ การโต้แย้งหรือการอุทธรณ์หรือการฟ้องคดีนี้ ย่อมเป็นการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองได้อีกทางหนึ่งด้วย

สรุปดังที่กล่าวมาบทนี้ กล่าวถึงการวิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด อันได้แก่ การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาตามหลักสำนักอาชญาวิทยา แนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา รวมถึงการวิเคราะห์ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 และพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518 วิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด วิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และมาตรการที่นำมาแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดรักษา

มาตรการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเป็นมาตรการที่เกิดความชัดเจนในการบังคับบำบัดรักษาและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ต้องเป็นอำนาจของฝ่ายตุลาการ ดังเช่นในต่างประเทศที่กล่าวมา ทั้งนี้เมื่อได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายแล้ว ฝ่ายปกครองที่แก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพหรือบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามคำสั่งของศาล ต้องทำความเข้าใจให้ประชาชนและผู้ติดยาเสพติดให้ทราบเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดรักษานี้ และต้องประชาสัมพันธ์ให้ทราบโดยทั่วกันว่าการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยการควบคุมไว้ในสถานพยาบาลหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพของฝ่ายปกครอง มิใช่เป็นการลงโทษผู้ติดยาเสพติดเพียงแต่ต้องการให้การบำบัดรักษานั้นเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดนั้นสามารถกลับคืนสังคมได้ตามปกติ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สิทธิและเสรีภาพในความหมายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะแล้ว การใดมิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการนั้น และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง ส่วนเสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น สิทธิและเสรีภาพในการคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติด โดยการบังคับบำบัดรักษาผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้นำแนวคิดตามหลักอาชญาวิทยาที่พิจารณาว่าผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดคือผู้ป่วยที่จำเป็นต้องบำบัดรักษามีใช่เป็นอาชญากรประกอบกับแนวคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา ที่มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและเป็นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

อย่างไรก็ตามได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งนำหลักแทนการดำเนินคดีอาญาที่มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญาตามแบบพีลิปปี ได้แก่ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 ให้อำนาจแก่ เลขานุการคณะกรรมการอาหารและยา หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายสั่งให้ผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์ไปรับการบำบัดรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นตามเห็นสมควร เป็นเวลาไม่เกิน 180 วัน กรณีมีความจำเป็น ก็อาจจะขยายเวลาต่อไปอีกไม่เกิน 180 วัน หรือ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจนำตัวผู้ติดยาเสพติดให้โทษบางประเภทซึ่งต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้ว ไปรับการบำบัดรักษาตามขั้นตอนที่กำหนดตามคำสั่งดังกล่าว หรือ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ให้อำนาจคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีคำสั่งควบคุมตัวโดยเคร่งครัด

ดังนั้น บทบัญญัติที่ให้อำนาจดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติในการควบคุมตัวบุคคล ซึ่งเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองไว้ เห็นว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล และการจำกัดสิทธิเสรีภาพนี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเมื่อวิเคราะห์ถึงแนวความคิด ขั้นตอนกระบวนการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งถือว่าเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา สังคมต้องเอาใจใส่ดูแลและแก้ไขฟื้นฟูให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ นั้น มีขั้นตอน กระบวนการตามกฎหมายในการบังคับบำบัดรักษาที่ต้องควบคุมผู้ติดยาเสพติดไว้โดยฝ่ายปกครอง ซึ่งบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครอง เห็นว่าเป็นบทบัญญัติที่มีชอบด้วยกฎหมาย เมื่อพิจารณาจากหลักการของบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรในสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

หากเปรียบเทียบกับกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของต่างประเทศ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐสิงคโปร์ จะเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของประเทศดังกล่าวนี้ ได้บัญญัติให้การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนั้นต้องดำเนินการผ่านกระบวนการทางศาล กล่าวคือ สหรัฐอเมริกา ศาลมีอำนาจส่งผู้ติดยาเสพติดให้โทษและที่ไม่ได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามาปรากฏต่อหน้าศาลเพื่อให้แพทย์พิสูจน์ ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดนั้นไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลา 6 เดือน หรือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เมื่อศาลมีคำพิพากษาสั่งควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติด ศาลจะสั่งให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดรักษาให้หายขาดได้เป็นเวลาไม่เกิน 2 ปี หรือพฤติกรรมของผู้กระทำผิดมีสภาพที่เป็นอันตรายต่อสังคม ศาลจะไม่ส่งตัวไปยังสถานบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดก็ได้ หรือ สหพันธ์รัฐมาเลเซีย กำหนดให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจคือ เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ หรือ เจ้าพนักงานตำรวจ หรือนายเวรประจำสถานีตำรวจ เข้าควบคุมตัวผู้ซึ่งต้องสงสัยว่าติดยาเสพติด โดยให้ควบคุมตัวไว้ในสถานที่เหมาะสมชั่วระยะเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง เพื่อทำการตรวจพิสูจน์สารเสพติดได้ หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด เจ้าหน้าที่จะต้องนำตัวบุคคลนั้นมาแสดงต่อศาล และถ้าศาลเชื่อว่าบุคคลนั้นต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ก็สามารถสั่งให้เข้าพักในศูนย์เพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพได้เป็นเวลา 2 ปี หรือ สาธารณรัฐสิงคโปร์ แม้เจ้าหน้าที่จะมีอำนาจจับกุมบุคคลใดซึ่งกระทำหรือต้องสงสัยว่ากระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ มีอำนาจให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของรัฐตรวจพิสูจน์สารเสพติดในบุคคลนั้น หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด และผู้อำนวยการเห็นว่ามีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพก็จะส่งบุคคลนั้นเข้ารับ

การรักษาพยาบาล หรือฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลา 6 เดือนก็ตาม อย่างไรก็ตาม องค์กรที่ตามศาลมีอำนาจที่จะทำการไต่สวนเองหากพบว่าบุคคลใดถูกกักตัวไว้โดยมิชอบในสถานพยาบาล และศาลเห็นว่าบุคคลนั้นไม่ควรถูกกักตัวไว้ก็จะสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นจากสถานพยาบาลได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบนี้จะเห็นได้ว่าการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยฝ่ายปกครองนี้ได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอย่างมาก ไม่มีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจ เช่น อำนาจที่ใช้ผ่านกระบวนการยุติธรรมที่พิจารณาโดยศาล การใช้อำนาจทางฝ่ายปกครองเพื่อบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดจึงอาจมีการใช้อำนาจในทางมิชอบ (Abuse of Power) ได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คุ้มครองไว้ แม้ว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดในขณะนี้จะมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องรีบแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขผู้ติดยาเสพติดด้วยการบำบัดรักษา การติดยาเสพติดให้หายขาดสามารถกลับคืนเข้าสู่สังคม และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเหมือนเช่นบุคคลปกติทั่วไปก็ตาม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องคำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process of Law) อันเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย กล่าวคือ ต้องให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดด้วย หากปรากฏว่าการบังคับบำบัดรักษานั้นอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย กระทั่งถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล และรัฐจะต้องเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นอย่างเทียบเทียมและเสมอภาคกัน ซึ่งจะทำให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทยมีประสิทธิผลดียิ่งขึ้นสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลรวมทั้งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในปัจจุบัน เนื่องจากมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างกว้างขวาง ผู้ติดยาเสพติดมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ ในขณะเดียวกันระบบการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแบบบังคับของประเทศไทยยังไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติ การใช้อำนาจตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของฝ่ายปกครอง อาจไม่สอดคล้องรองรับกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ดังนั้นจึงเห็นสมควรพิจารณามาตรการทางกฎหมาย ที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเพื่อประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดดังนี้ คือ

1. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 โดยแก้ไข มาตรา 30 กำหนดให้ศาล มีอำนาจสั่งดำเนินการควบคุมตัวโดยเคร่งครัด แทนคณะกรรมการและ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เพื่อให้สอดคล้องรองรับกับอำนาจตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

2. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 โดยแก้ไขมาตรา 98 กำหนดให้ ศาลมีอำนาจออกคำสั่ง กล่าวคือ เมื่อเวลาพ้นโทษแล้วให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำขอต่อ ศาลที่ได้มีคำพิพากษาลงโทษจำคุกผู้ต้องหา เพื่อให้ศาลสั่งให้นำตัวผู้ต้องโทษที่จะพ้นโทษไปเข้ารับ การตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติด ณ สถานพยาบาล หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยา เสพติดให้พนักงานเจ้าหน้าที่นำตัวผู้พ้นโทษนั้นไปยังศาล เพื่อให้ศาลสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ รัฐมนตรีกำหนดว่าเป็นผู้ได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับเพื่อควบคุมการ บำบัดรักษาและระเบียบวินัยสำหรับสถานพยาบาลดังกล่าวแล้ว หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่า ไม่ได้ติดยาเสพติดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปล่อยตัวผู้นั้นไปทันที และรายงานให้ศาลทราบ ทั้งนี้ ระยะเวลาการบำบัดรักษาดังกล่าวต้องไม่เกินหกเดือน

3. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 โดย แก้ไขมาตรา 88 กำหนดให้ ศาลมีอำนาจออกคำสั่ง กล่าวคือ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา โดยความเห็นหรือคำแนะนำของ คณะกรรมการยื่นคำขอต่อศาลเพื่อให้สั่งให้นำตัวผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์เข้ารับการตรวจพิสูจน์ การติดยาวัตถุออกฤทธิ์ หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏเป็นผู้ติดยาวัตถุออกฤทธิ์ ให้เลขาธิการ คณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา โดยความเห็นหรือ คำแนะนำของคณะกรรมการนำตัวผู้นั้นไปยังศาล เพื่อให้ศาลสั่งให้นำผู้นั้นไปรับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพในสถานพยาบาลหรือสถานที่พักเป็นเวลายาวไม่เกินหนึ่งร้อย แพลตสิบวัน

4. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มเติม กำหนดให้ผู้ เสพยาเสพติดที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้วสามารถอุทธรณ์การใช้อำนาจในการบังคับ บำบัดรักษาของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ ตามระเบียบที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้

5. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 โดยเพิ่มเติม กำหนดให้ผู้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ สามารถอุทธรณ์การใช้อำนาจในการบังคับ บำบัดรักษาของ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขาธิการ คณะกรรมการอาหารและยาโดยความเห็นหรือคำแนะนำของคณะกรรมการได้ตามระเบียบที่ รัฐมนตรีกำหนดไว้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กุลพล พลวัน. “เสรีภาพของสื่อมวลชนในประเทศไทยในการแสวงหาข่าวสาร.” วารสารอักษร. (สิงหาคม 2529).

คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน. สิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร:

มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:

เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 141/2541 เรื่อง นโยบายการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ติด ฒ วันที่ 19 สิงหาคม 2541 , ข้อ 5 และข้อ 6.

จิตติ ติงศภักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 2. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร:

แสงทองการพิมพ์, 2518.

จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2534.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. อธิบายกฎหมายปกครอง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2542.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. อุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2517).

ไชยยศ เหมะรัชตะ. ปัญหาอาเสพติด: การศึกษาและการวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย.

(รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

ชวลิต ยอดมณี. วารสารต่อต้านยาเสพติด. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2528).

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักการพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ.

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายกับทางเลือกของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2537.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุค

ต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2538).

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายมหาชน :เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2538.

บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอที. “ปัญหาสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญกับการบังคับ
 บำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
 นิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประยูร กาญจนกุล. คำบรรยายกฎหมายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ประสิทธิ์ โหมวิไลกุล. เหลี่ยมหลังกฎหมายและคามยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม,
 2540.

พจน์ ปุษยาคม. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.

พนัส ทัศนียานนท์. “สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของชนชาวไทย.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 11.
 (2523).

พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์. เลขเซอร์กฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: โสภณพิพรรฒธนากร.

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522

พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ.2518

เพิ่มพงษ์ ชวลิต. “สิบปีของสำนักงาน ป.ป.ส.” วารสารสำนักงาน ป.ป.ส. 4.

(มีนาคม-สิงหาคม 2530).

เกา สารสิน. ปัญหาการควบคุมยาเสพติดในประเทศไทย การศึกษาเฉพาะกรณีถึงมาตรการและ
 ยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 2522.

โกคิน พลกุล. ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพมหานคร:

ศูนย์การพิมพ์พลชัย, 2530).

มนชัย ชินนทรลีลา. “ขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการปล่อยชั่วคราว.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เรวัต นำเฉลิม. “ชะลอการฟ้อง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

วรพจน์ วิสฺรุตพิชญ์. “ศาลปกครองกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 24. (กันยายน, 2537).

วรพจน์ วิสฺรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2538.

วรพจน์ วิสฺรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2538.

วิชา มหาคุณ. “ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิประชาชนในกระบวนการยุติธรรม.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 11. (2524).

วิษณุ เครืองาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2530.

วิษณุ เครืองาม. “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.” ใน สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ ในประเทศไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535).

วีระ โลจายะ. เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนหน่วยที่ 8-15. ศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ. มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา. วารสารอัยการ. ฉบับที่ 14. (สิงหาคม 2534).

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. “การสร้างเครือข่ายเยาวชนและครอบครัวเพื่อเขตปลอดภัย เสพติด.” (27-29 พฤศจิกายน 2549) (อัด สำเนา), 2549.

สมยศ เชื้อไทย. รวมบทความทางวิชาการในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: พี.เค.พรีนติ้งเฮาส์, 2540.

สุกมา แสงเดือนฉาย. ความท้าทาย: การบำบัดรักษาการติดยาเสพติดในอนาคต. การประชุมวิชาการยาเสพติดแห่งชาติ ครั้งที่ 15, (11-13มิถุนายน 2557).

สุริย์ ภู่เพชร. “การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.” ปริญญาณิตยสารมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2553.

หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก, 2538.

หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2512.

หยุด แสงอุทัย. หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

อมร จันทรสุมบูรณ์. คอนสติติวชันแนลลิสต์: ทางออกของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:

สถาบันนโยบายการศึกษา. 2537.

อุกฤษ มงคลนาวิน. “ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน.” บทบัญญัติ. ฉบับที่ 32.

(ตุลาคม, 2518).

อุสาห์ โกมลปานิก และคณะ. กฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534.

วิรัช เมฆอรุ โณทัย. “มาตรการแก้ไขผู้ติดยาเสพติดให้โทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 49.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ศรีชาติ ลิมปิสุรีย์. “การศึกษาทัศนคติและแนวทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบำบัดรักษาที่มีต่อการใช้

มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาเสพติด.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต

คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ลีหนาท ประยูรรัตน์. “มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ

ผู้กระทำการค้าประเวณี.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

สุชาดา นิลมาก. “ชุมชนบำบัด: การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

สุทธิมา เกิดสุข. “การตรวจสอบอำนาจฝ่ายบริหารในการบังคับบำบัดรักษาผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด”

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจ

บัณฑิตย, 2549.

สุรางค์ เกียรติมงคล. “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

พ.ศ. 2534: ศึกษาเฉพาะกรณีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติด.” 2538.

ภาษาอังกฤษ

Boister & Neil. In Penal aspects of the UN Drug Conventions Kluwer Law International, (London: Boston, 2001), p. 40-61

Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983, Section 3–Section 7 Section 12.
Section 17 Section 19 (3).

Jean Rivero, op.cit. pp.149. Carl SCHMITT. Theorie de la Constitution, Paris, PUF, 1993, Ch 13
, pp.276-294.

Ludes, Francis J. and Cilbert. Harold J. Corpus Juris Secundum (Volume 15A).
New York : West Publishing Co., 1976.

Text and commentary organized for fast access. West's Federal Sentencing Guidelines Manual.
West Publishing, 1997.

The Misuse of Drugs (Amendment) Act, 1979 (No28 of 1979) (Printed by the Singapore National
Printers (Pte) Ltd. (Government Printer), Section 25 Section 33 Section 34 (K)
Section 37 Section 40 Section 41.

The Narcotic Addict Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3401 Section 3412- Section
3417 Section 3425.

The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 61. Section 64 Section 67a
Section 67c Section 67d Section 67g.

The Dangerous Drugs Ordinance 1952 and Dangerous Drugs (Amendment) Act 1975, 1977,
1984, Section 25B - Section 25E Section 25J Section 25K. Section 38A-38B.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

กฤตกรณ์ บัวพล

พ.ศ. 2551 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2553 พยาบาลศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหิดล

พยาบาลวิชาชีพ ระดับชำนาญการ

กรมสุขภาพจิต

กระทรวงสาธารณสุข

